

Ελεύθερη απόδοση του άρθρου της Jacqueline Schaeffer (2000). **“L’ENIGME DU REFUS DU FEMININ” : Το αίνιγμα της απόρριψης του γυναικείου**, Conférence XIe Journée annuelle, Toulouse, “Sexualité féminine”, 18 Mars.

Σπουδή-Προσθήκες : Σάββας Μπακιρτζόγλου

1. Εν είδει εισαγωγής

Είναι αλήθεια ότι ο Freud αφήνει αναπάντητο το ερώτημα «*Τι θέλει μια γυναίκα*»; Το 1925 χαρακτήρισε την γυναικεία σεξουαλικότητα «σκοτεινή ήπειρο» για την ψυχολογία (Δημόπουλος 2001) και ομολόγησε πως θα υψήρπε εδώ μια *ιδιαιτερότητα στην ψυχαναλυτική του σχέση με τις γυναίκες*, ανοίγοντας έτσι τον δρόμο για την έννοια της **αντιμεταβίβασης** την οποίαν μολονότι πρώτος εκείνος εντόπισε και περιέγραψε, ωστόσο λίγο αναφέρθηκε σε αυτήν (π.χ. έκανε μια έμμεση αναφορά στην αντιμεταβίβαση, μελετώντας τη δυσκολία του Breuer να αντιμετωπίσει την ερωτική μεταβίβαση της Anna O). Έκανε ωστόσο ο Freud μια σημαντική παρατήρηση: *Κανένας ψυχαναλυτής δε μπορεί να πάει πέραν από εκεί που τα συμπλέγματα και οι αναστολές του το επιτρέπουν, και πως πρέπει να αρχίσει την αναλυτική του δουλειά*. Έβλεπε την αντιμεταβίβαση σαν ένα **ασυνείδητο φαινόμενο αντίδραση στη μεταβίβαση**, το οποίο εμποδίζει τη δυνατότητά του να προσλαμβάνει και να αντιλαμβάνεται σωστά τα μηνύματα του αναλυόμενου. Πρέσβευε ότι ο καθένας έχει το δικό του ασυνείδητο όργανο με το οποίο μπορεί να ερμηνεύει τις εκδηλώσεις του ασυνειδήτου των άλλων. Ωστόσο, υπάρχουν και οι **τυφλές κηλίδες** (τυφλά σημεία) του αναλυτή, μάλιστα σε κάποιες περιπτώσεις τυχόν **προβολές** του αναλυτή μπορεί να περιπλέξουν την αναλυτική δουλειά, οπότε η αντιμεταβίβαση σταματάει να είναι μια ευλογία.

Η σεξουαλικότητα του μικρού κοριτσιού είναι *ιδιωτική* και *κρυμμένη* σε αντιδιαστολή με την –κοινωνικά ενισχυμένη– «δημόσια έκθεση» της σεξουαλικότητας του μικρού αγοριού. Η σεξουαλικότητα του τελευταίου διεγείρεται πολύ νωρίς και από τους δύο γονείς. Έχει συζητηθεί ψυχαναλυτικά η εγγενής προδιάθεση της γυναίκας στον μαζοχισμό (ο Freud έκανε λόγο για *γυναικείο μαζοχισμό*) και την επιρροή και επίδραση διαφόρων ψυχολογικών και κοινωνικών παραμέτρων που συντείνουν τόσο στις μαζοχιστικές τάσεις όσο και στις γυναικείες σεξουαλικές αναστολές. Ο Freud με τον όρο **«γυναικείος μαζοχισμός»** αναφέρεται στην *«γυναικεία ουσία»*, ωστόσο διαφαίνεται ότι ο γυναικείος μαζοχισμός είναι μια δυνατότητα για κάθε άνθρωπο ανεξαρτήτως φύλου. Ο Freud περιγράφει περιπτώσεις ανδρικών φαντασιών οι οποίες τους τοποθετούν σε θέσεις χαρακτηριστικές της θηλυκότητας (θεωρία περί της αμφισεξουαλικότητας). Παρομοίως ο Blum (1976) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995), υποστηρίζει πως δεν είναι προφανές ότι τα κορίτσια αντλούν περισσότερη ευχαρίστηση από τον πόνο απ’ότι τα αγόρια. Θεωρεί ότι ο γυναικείος μαζοχισμός είναι μάλλον μια κακή προσαρμογή (λύση) του κοριτσιού στις γυναικείες λειτουργίες και συγκρούσεις.

Η Chasseguet Smirgel (1986) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) μελέτησε τις **αρχαϊκές** πλευρές του **οιδιποδειού συμπλέγματος**: φαντασιακή καταστροφή του εσωτερικού του μητρικού σώματος, του πατρικού πέους, των μωρών του μπαμπά, και μετατροπή του εσωτερικού της μαμάς σε μια κοιλότητα χωρίς όρια και σύνορα.

Φαίνεται ότι η επίθεση του μωρού **εναντίον της μητέρας** (διχοτόμηση του μητρικού αντικειμένου σε καλό και κακό) απευθύνεται πρωτίστως εναντίον του εσωτερικού του μητρικού σώματος ενώ **κρατάει** την **εξιδανίκευση** για το **εξωτερικό** του. Η επιθυμία του παιδιού (φαντασία) να εισβάλει βίαια μέσα στο σώμα της μαμάς αφορά σε μια έκφραση επιθετικότητας, αλλά και φθόνου της εξωτερικής της εμφάνισης και της ικανότητάς της να δίνει ζωή και αγάπη. Μέσω προβλητικών διαδικασιών το παιδί βιώνει ως απειλητικό το εσωτερικό του μητρικού σώματος. Αντίθετα, η **εξιδανίκευση της επιφάνειας του μητρικού σώματος συνιστά μια άμυνα ενάντια στην**

απειλητική εχθρότητα η οποία σοβεί κάτω απ'αυτήν την επιφάνεια. Μέσω ενδοβολής και πρωτογενούς ταύτισης με τη μαμά, το νήπιο καταλήγει να εξιδανικεύει αυτό το ίδιο του το σώμα.

Κατά τη συγγραφέα η εξιδανίκευση του γυναικείου σώματος από τους άντρες εγγράφεται στην *εξιδανίκευση της επιφάνειας του γυναικείου σώματος* και πηγάζει απ' αυτήν. Αντιστοίχως οι απαρχές των **ασυνείδητων ανδρικών φόβων** που συνδέονται με τον κόλπο (τη μήτρα) και το εσωτερικό του γυναικείου κορμιού εγγράφονται στις πρώιμες σχέσεις με τη μητέρα. Στους ομοφυλόφιλους άντρες η εξιδανίκευση μερών του σώματος των ομόφυλων συντρόφων τους εγγράφεται-επίσης-στην εξιδανίκευση του μητρικού σώματος. Στις γυναίκες η εξιδανίκευση μερών του ανδρικού σώματος αρχικά είναι λιγότερο έντονη αλλά αυξάνεται διαμέσου της ικανοποίησης των σεξουαλικών σχέσεων μ'έναν άντρα ο οποίος ασυνείδητα αναπαριστά τον **οιδιπόδειο πατέρα** καθώς αυτός της επιβεβαιώνει την ομορφιά και την αξία του σώματός της απελευθερώνοντας έτσι τη σεξουαλικότητά της από την **πρώιμη παιδική αναστολή**.

Η Paulina Kernberg (όπως αναφέρεται στον O. Kernberg 1995), σημειώνει πως το μικρό αγοράκι συνειδητοποιεί ότι η στάση της μαμάς του απέναντί του δεν είναι η ίδια όταν είναι παρών ο πατέρας του, συγκεκριμένα κάθε φορά που εκείνη αφήνει το αγοράκι της για να επιστρέψει στο μπαμπά και να γίνει (πάλι) η σεξουαλική του σύντροφος. Πρόκειται εδώ για μια **ασυνέχεια** στη σχέση τους, μια ψυχική αλλαγή (μεταβολή) της μαμάς απέναντι στο αγοράκι της. Τω όντι, *εκείνη είναι αλλιώς όταν είναι μόνη της με το αγοράκι (μαμά και γιός διεγείρονται και ερεθίζονται αμφότεροι μέσα από την παροχή των μητρικών φροντίδων) και διαφορετική με την παρουσία του μπαμπά*. Κατά τους Braunschweig και Fain όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995), όταν η μαμά αποσύρεται στον μπαμπά το αγοράκι **ταυτίζεται** με την **ερωτική διέγερση** που προκύπτει από τη συγχωνευτικότητα της σχέσης τους αλλά και με την ερωτική διέγερση των δύο γονιών μπαίνοντας στη σεξουαλική θέση ενός εκάστου: του μπαμπά αλλά και της μαμάς. Αυτή η ταύτιση με τη σεξουαλικότητα και τον ερωτικό ρόλο αμφοτέρων των γονιών συνιστά το υπόβαθρο της **ψυχικής αμφισεξουαλικότητας** και συντείνει στη συγκρότηση ενός τριγωνικού περιεχομένου (ασυνείδητη φαντασία). Οι Braunschweig και Fain (1971, 1975) στον Kernberg (1995), κάνουν λόγο για μια **ψυχολογική αμφισεξουαλικότητα** προερχόμενη από την ασυνείδητη ταύτιση του νηπίου και του μικρού παιδιού και με τους δυό γονείς. Αυτό το ασυνείδητο αμφισεξουαλικό δυναμικό στη συνέχεια ελέγχεται από τη φύση της αλληλεπίδρασης του παιδιού με τη μαμά του.

Παρομοίως, ο Braunschweig (στον Kernberg 1995) υποστηρίζει ότι όταν η μαμά γίνεται μη διαθέσιμη για το παιδί της επειδή επιστρέφει στον συζυγό της ως σεξουαλική του σύντροφος, το παιδί ενδεχομένως το αντιλαμβάνεται αυτό. Ιδεατά μιλώντας, μια γυναίκα θα μπορούσε να εναλλάσσει τους δυό της ρόλους να μετακινείται εύκολα και να μετατρέπεται από τρυφερή και ελαφρώς ερωτική και στοργική για το παιδί της σε ερωτική σύντροφο για τον άνδρα-εραστή της. Σε αυτήν την περίπτωση το παιδί της ασυνείδητα μπορεί να ταυτίζεται μαζί της και με τους δυό ρόλους. Η **ασυνέχεια** αυτή της διαθεσιμότητας της μαμάς για το παιδί της, του ενεργοποιεί και προκαλεί τις αρχαιότερες πηγές στέρησης και λαχτάρας. Παρομοίως το παιδί ταυτίζεται με τη μαμά του ως προς τις δυνατότητές της να **αποτραβιέται** από τη σχέση, έτσι ώστε και αυτό με τη σειρά του να αναπτύξει δυνατότητες ασυνέχειας στις δικές του μεθύτερες μύχιες σχέσεις. Άλλωστε, υποστηρίχθηκε (Braunschweig, Fain στον Kernberg 1995), ότι ο αυτοερωτισμός στο παιδί εμφανίζεται ως το αποτέλεσμα των επαναλαμβανόμενων εμπειριών ικανοποίησης από την μαμά (ή το υποκατάστατο πρόσωπο), εναλλασσόμενων με τη στέρηση της ικανοποίησης της επιθυμίας του για **συγχώνευση** με την μητέρα. Υπό αυτό το πρίσμα, αρχικά ο αυνανισμός μπορεί να αναπαριστά μια αντικειμενοτρόπο σχέση, πριν καταστεί μια **άμυνα** κατά της **σχέσης**.

Κλινικό παράδειγμα: Ένας (αναγκαστικός)¹ ομοφυλόφιλος ασθενής σε ανάλυση μου έλεγε προσφάτως ότι ποτέ δεν αισθάνθηκε έλξη από γυναίκα. Του απάντησα: «εκτός από τότε που βλέπατε το στήθος της μαμάς σας» (μου είχε μιλήσει γι αυτό παλαιότερα). Ανταπάτησε πως δε θυμόταν αυτή η θέαση να του είχε προξενήσει ερωτικά αισθήματα. Στη συνέχεια της συζήτησης μίλησε για τη συναναστροφή με μια στενή του φίλη η οποία φαίνεται ότι τον έβλεπε ερωτικά, ωστόσο ο ίδιος μετέδωσε ότι δε μοιραζόταν το ίδιο αίσθημα. Προσέθεσε δε ότι οι γυναίκες που τον θέλουν του δημιουργούν το άγχος πως έχει μια υποχρέωση να κάνει κάτι γι αυτές. Μάλιστα μετέδωσε πως αισθανόταν σχεδόν φόβο στο ενδεχόμενο να είναι, εν τέλει, (και) ετερόφυλος. Φαίνεται ότι είναι τα χαρακτηριστικά και το ποιόν της σχέσης με τη μαμά του που καθόρισε σ'αυτόν εν πολλοίς την

¹ Ονομάζουμε αναγκαστικό ομοφυλόφιλο το άτομο το οποίο έλκεται και συνευρίσκειται **αποκλειστικά** και **μόνο** με άτομα του ίδιου φύλου, ως εάν μα μην υπάρχουν ετερόφυλα αντικείμενα.

ομοφυλόφιλη επιλογή αντικειμένου ή συντέινει στην εγκατάστασή της. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός του (σεξουαλική ταυτότητα), χρειάζεται να διερευνηθεί πρωτίστως μέσα στα πολύ πρώιμα στάδια αυτής της σχέσης.

Κατά τους Braunschweig και Fain όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) οι **φροντίδες** της μαμάς προς το βρέφος και το μικρό παιδί καθώς και οι εκφράσεις χαράς της από την ερωτική διέγερση του μωρού μέσα από αυτές τις υπηρεσίες της, προξενούν στην σωματική επιφάνεια του μωρού της ερωτισμό που αργότερα θα γίνει ερωτική επιθυμία. Και για το αγοράκι και για το κοριτσάκι η πρώτη αυτή ερωτική εμπειρία με τη μαμά προκαλεί το δυναμικό για σεξουαλική διέγερση. Εντούτοις η διαφορετική στάση της μαμάς απέναντι στο αγοράκι σε σχέση με το κοριτσάκι συνεισφέρει στην διαφορετική οργάνωση της σεξουαλικής τους ταυτότητας και της ερωτικής τους διεγερσιμότητας : η μητρική στάση είναι συνεχής για το αγόρι (επειδή ενισχύεται από τη σχέση της μαμάς μαζί του) και ανεσταλμένη στο κορίτσι (επειδή η μαμά του σιωπηλά « απορρίπτει» τη σεξουαλικότητά του).

Όπως σημειώθηκε σε προηγούμενη παράγραφο, το αγοράκι ματαιώνεται (πλήγμα στο ναρκισσισμό του) όταν η μαμά του αποσύρεται και πηγαίνει στο μπαμπά. Αυτό συντείνει στη γένεση της **αντιπαλότητας** του με τον **πατέρα** κάτι που συντείνει στην απαρχή και την εγκατάσταση του θετικού οιδιπόδειου στα αγόρια. Μια άλλη συνέπεια αυτής της ματαίωσης του αγοριού όταν απορρίπτεται από τη μαμά είναι η ανάδυση **επιθετικότητας** εναντίον της η οποία ενισχύεται από την οιδιπόδεια επιθετικότητα του αγοριού. Η προσήκουσα και συνεπαγόμενη **λογοκρισία** του πόθου του για τη μαμά² γεννά αυνανιστικές φαντασίες και πρακτικές γεμάτες σεξουαλικό ερεθισμό. Οι πρώιμες συμβιωτικές φαντασίες του αγοριού περιλαμβάνουν τον πόθο να υποκαταστήσει το μπαμπά, να γίνει αυτό το ίδιο το πέος του μπαμπά του και το αντικείμενο του πόθου της μαμάς του.

Το κοριτσάκι ματαιώνεται πολύ λιγότερο από το αγοράκι από την ασυνέχεια στη σχέση του με τη μαμά, όταν η τελευταία «τραβιέται» προς το μπαμπά. Γενικότερα στο μικρό κορίτσι η ασυνείδητη απόρριψη της σεξουαλικής του διεγερσιμότητας εκ μέρους της μαμάς του αναστέλλει προοδευτικά τη συνειδητότητα του για τη σεξουαλικότητα του κόλπου και της μήτρας του, με συνέπεια να συνειδητοποιεί λιγότερο (από το αγοράκι) τις γενετήσιες ορμές του.

Ενώ το ερωτικό παιχνίδι της μαμάς με το μικρό της **αγοράκι** συνιστά ένα χαρακτηριστικό της ανδρικής σεξουαλικότητας και συνεισφέρει στην ερωτική και σεξουαλική ικανότητα του αγοριού, η υποδόρια απόρριψη του σεξουαλικού ερεθισμού του **κοριτσιού** της συντείνει στην αναστολή της σεξουαλικότητάς του. Ακόμα και οι μητέρες που επενδύουν **ναρκισσιστικά** στο κοριτσάκι τους αυτός ο ναρκισσισμός έχει μάλλον προοιδιπόδεια παρά γενετήσια χαρακτηριστικά (εκτός αν πρόκειται για μαμάδες με ισχυρές ομοφυλοφιλικές τάσεις). Στην περίπτωση που η μαμά υποτιμά τον δικόν της εαυτόν σαν **γυναίκα**, παρομοίως θα υποτιμήσει και την κόρη της: η αυτοεκτίμηση της μαμάς θα επηρεάσει άμεσα την αυτοεκτίμηση της κόρης. Οι άλυτες συγκρούσεις της μαμάς σχετικά με τη δική της σεξουαλικότητα και ο θαυμασμός που μπορεί να τρέφει για το πέος του μικρού της αγοριού θα καθορίσουν στο κοριτσάκι το **φθόνο του πέους** και την προσήκουσα αδερφική **ζήλεια**. Ο **φθόνος του πέους** αφορά σε μια μετάθεση της **προοιδιπόδεια επιθετικότητας** και φθόνου επί του πέους.

Το κοριτσάκι διαθέτει μια σιωπηλή κατανόηση της «υποδόριας» (κρυμμένης) φύσης της σεξουαλικότητάς της. Καλώς εχόντων των πραγμάτων ταυτίζεται με τη μητέρα (και τον ερωτισμό της): είναι μέσω αυτής της ταύτισης που θα λαχταρήσει το μπαμπά και θα ταυτιστεί, όπως και το αγοράκι, και με τους δύο γονείς (αμφοτέρων των φύλων) του οιδιπόδειου ζεύγους μπαίνοντας σε αμφοτέρους τους σεξουαλικούς ρόλους. Η αρχική (συγχωνευτική) σχέση του κοριτσιού με το ομόφυλο αντικείμενο (μαμά) κάνει ώστε το αίσθημα της **γυναϊκότητας** είναι καλύτερα εγκατεστημένο στις γυναίκες απ'ότι η **αρρενωπότητα** στους άντρες. Οι άντρες λόγω της αρχικής συμβιωτικής σχέσης με τη μαμά (ετερόφιλο αντικείμενο) είναι πιο ευάλωτοι στην αμφιφυλοφιλία και πιο επιρρεπείς ν'αναπτύξουν κάποια διαστροφή (Stoller 1974, όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995). Είναι η αλλαγή του αντικειμένου στο κορίτσι (από τη μαμά στο μπαμπά) που καθορίζει την ικανότητά της να αναπτύσσει σχέσεις βάθους με τον αγαπημένο ωστόσο απόμακρο- πατέρα. Ζει με την κρυφή ελπίδα ότι εκείνος θα την αποδεχτεί και έτσι θα μπορέσει να απελευθερωθεί στην έκφραση της γενετήσιας

² Στο οιδιπόδαιο στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης το Υπερεγώ έχει σχηματιστεί και επαπειλεί με τιμωρία (άγχος ευνουχισμού).

σεξουαλικότητάς της. Είναι αυτή ακριβώς η ελπίδα η οποία καλλιεργεί την ικανότητα του κοριτσιού να δεσμεύεται συναισθηματικά σε μια αντικειμενοτρόπο σχέση. Το μικρό κορίτσι χρειάζεται να αλλάξει το πρώτο ερωτικό της αντικείμενο, να περάσει από τη μαμά στο μπαμπά. Διατρέχει νωρίς και μόνη της την ψυχοσεξουαλική της ανάπτυξη από την προοιδιπόδεια στην οιδιπόδεια φάση. Με αυτήν την έννοια, είναι ίσως γι αυτούς τους λόγους που η ικανότητα της γυναίκας για δέσμευση στη σεξουαλική της ζωή ξεκινάει νωρίτερα και είναι ισχυρότερη από του άνδρα. Οι γυναίκες δύνανται να δεσμεύονται με έναν άνδρα ο οποίος προθυμοποιείται να εξασφαλίσει σε αυτές ολοκληρωμένη γενετήσια (σεξουαλική) και **πατρική** σχέση. Επιπροσθέτως η σταθερότητά τους ενισχύεται και από το νοιάξιμο και τη σταθερότητα της φροντίδας για τα μικρά τους καθώς και από μετουσιωμένες υπερεγωτικές αξίες (Blum 1976 όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995). Οι άνδρες τείνουν να ψάχνουν για την **ιδεώδη μαμά** και είναι πιο επιρρεπείς να επανενεργοποιούν προοιδιπόδεις και οιδιπόδεις φόβους και συγκρούσεις στις σχέσεις τους με τις γυναίκες: αυτό τους κάνει ν'αποφεύγουν δεσμεύσεις σε βάθος, ωστόσο η κλινική εμπειρία δείχνει πως τύπτονται όταν αποφασίζουν να τελειώσουν τη σχέση τους με μια γυναίκα: αυτό έχει να κάνει με τις ενοχές τους λόγω της **επιθετικότητας** προς τη **μαμά** τους, η οποία ενεργοποιείται στις σχέσεις τους με τις γυναίκες. Οι γυναίκες αντίθετα, συνήθως νοιώθουν ελεύθερες να αφήσουν έναν άντρα αν γνωρίζουν ότι δεν τον αγαπούν .

Η Chasseguet-Smirgel (1970), Braunschweig και Fain (1971), Jones (1935), Klein (1945), Horney (1967) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) κάνουν λόγο για την διεγερσιμότητα του κόλπου του μικρού κοριτσιού και γενικότερα τη γυναικεία σεξουαλικότητα. Γράφουν σχετικά με τις *πρώιμες κολπικές αυνανιστικές δραστηριότητες* των μικρών κοριτσιών και τη στενή σύνδεση ανάμεσα στη κλειτοριδική και κολπική διεγερσιμότητα .

2. Jacqueline Schaeffer “L’ENIGME DU REFUS DU FEMININ”. Το αίνιγμα της απόρριψης του γυναικείου.

Σπουδή-Προσθήκες: Σάββας Μπακιρτζόγλου

Ο Freud, το 1937, χαρακτηρίζει την **«άρνηση της θηλότητας»**, ως μια πλευρά του μεγάλου αινίγματος της σεξουαλικότητας, ως μια πυρηνική σκόπελο, επιπροσθέτως ένα βράχο επί του οποίου προσκρούουν και θρυμματίζονται οι θεραπευτικές μας προσπάθειες³. Τόνισε, σε ένα από τα τελευταία του κείμενα, τη γενικότερη δυσκολία να υπερπηδηθεί ο περίφημος **«βράχος του ευνουχισμού»** ο οποίος συνίσταται στην αποποίηση της θηλυκότητας και στα δύο φύλα.

Σε αμφότερα τα φύλα μπορεί να ενυπάρχει μια αποστροφή ως προς την έννοια της θηλότητας καθώς αυτή εξισούται συνειρμικά με την παθητικότητα η οποία με τη σειρά της παραπέμπει στην ανεπάρκεια, στην έλλειψη (του πέους), στον ακρωτηριασμό, στην απώλεια, στον ευνουχισμό εν τέλει (ονομάζουμε ευνουχισμό ή αποχωρισμό οποιαδήποτε απώλεια).

Κατά μian έννοια, η **άρνηση της θηλότητας** αφορά στην απάρνηση εκ μέρους του ανδρός, της γυναικείας συνιστώσας η οποία ωστόσο είναι συμφυής με την **πρωτογενή διφυλετικότητα**. Την έννοια της **άρνησης της θηλότητας** εισήγαγε ο Freud το 1937 στο κείμενό του **«ανάλυση με τέλος και ανάλυση άνευ τέλους»**, ενάντια στον Adler. Στην έννοια του **φθόνου** του **πέους** στη γυναίκα αντιστοιχεί η **άρνηση της θηλότητας** στον άνδρα, όρο τον οποίον ο Freud προτίμησε από τον όρο **ανδρική διαμαρτυρία**, προταθέντα από τον Adler.

Στην φροϋδική σκέψη, ο **φθόνος** του **πέους** αντιστοιχεί στη γυναικεία φαντασία **αποκατάστασης** του ελλείποντος μορίου. Ο Freud επισημαίνει διαφόρους τρόπους «επανεύρεσης», η καθεμία χαρακτηριστική της

³ Εξαιτίας της άρνησης της θηλότητας, ο ασθενής δυσκολεύεται να είναι υποβόλιμος (να δέχεται, να υφίσταται).

γυναικείας ψυχής: το κορίτσι μπορεί να αποπειράται να γίνεται ο φαλλός, διαμέσου της αισθητικής, της ομορφιάς, και γενικότερα των ενασχολήσεών της (beaute'). Δύναται ακόμα να ενσωματώνει φαντασιακά το πέος (καννιβαλική σεξουαλικότητα) και να το αποδίδει με τη γέννηση ενός παιδιού. Γίνονται τοιούτοτρόπως κατανοητές οι *συγχωνευτικές τάσεις* της μητέρας με το παιδί της: καθώς το παιδί επενδύεται εν είδει πέους, η μαμά δύσκολα διακινδυνεύει τον αποχωρισμό που θα σήμαινε την απώλειά του .

Εννοιολογικά, η **άρνηση** της **θηλότητας** αφορά στην απόρριψη της **παθητικής** θέσης του άνδρος απέναντι σε έναν άλλο άνδρα. Συγκεκριμένα ο Freud σημείωνε ότι *ο άνδρας δεν θέλει να υποτάσσεται σε ένα πατρικό υποκατάστατο, επομένως και κατ'επέκταση, αρνείται να δέχεται τον γιατρό για να τον θεραπεύσει.*

Ο Freud στο κείμενό του « **Η τεχνική της ψυχανάλυσης**» (Επίκουρος 1996), περιγράφει το φαινόμενο κατά το οποίο η γυναίκα επιδιώκει ν' αποκτήσει ανδρικά γεννητικά όργανα (επιθυμία του πέους) ενώ ο άνδρας αντιδρά ενάντια στην παθητική ή θηλυπρεπή του διάθεση προς έναν άλλον άνδρα. Στην ψυχανάλυση αρχικά αυτό ονομάστηκε «*συμπεριφορά απέναντι στο σύμπλεγμα ευνουχισμού*». Στην συνέχεια ο Adler εισήγαγε για τον άνδρα τον όρο «*ανδρική διαμαρτυρία*», ενώ, εν τέλει ο Freud πρότεινε τον όρο «**απόρριψη/άρνηση της θηλυκότητας**» (le refus du féminin). Στον άνδρα η επιδίωξη του ανδρισμού είναι εξ αρχής εγωσυντονική (ανταπόκριση στις απαιτήσεις του Εγώ), ενώ αντίθετα η παθητική διάθεση **απωθείται** δραστικά επειδή προϋποθέτει την αποδοχή του ευνουχισμού. Αλλά και στη γυναίκα η **επιδίωξη** του **ανδρισμού** σε μια ορισμένη περίοδο ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του Εγώ, πριν το κορίτσι φτάσει στο στάδιο της θηλυκότητας⁴. Στη συνέχεια όμως στο κορίτσι η **επιδίωξη** του **ανδρισμού** απωθείται και είναι από αυτήν την αμυντική διαδικασία που εξαρτάται το πεπρωμένο της θηλυκότητας. Υπό την αιγίδα της **απωθήσεως**, η ανικανοποίητη επιθυμία για την απόκτηση πέους μετατρέπεται σε επιθυμία για την απόκτηση τόσο του παιδιού όσο και του άνδρα που έχει το πέος. Πολύ συχνά όμως ανακαλύπτουμε στις γυναίκες ότι η **επιθυμία** του **ανδρισμού** εξακολουθεί να διατηρείται στο ασυνείδητο.

Κατά την Kestenberg (στη Γιαννουλάκη 2005), **υστερικός** είναι αυτός-η ο οποίος-α ασυνείδητα παλεύει με την ευχή να είναι *ταυτόχρονα* και τα δύο φύλα, άνδρας και γυναίκα. Προσπαθεί δηλαδή ν' αραρτώσει αρσενικές και θηλυκές αναπαραστάσεις ή στοιχεία, ωστόσο την ίδια στιγμή έχει δυσκολία ειδικότερα ως προς τις θηλυκές πλευρές (θηλυκές ταυτίσεις). Σε κάθε ανθρώπινο όν η υστερία αφορά στο **θηλυκό** στοιχείο το οποίο το Εγώ του επιζητεί ν' αποδιώξει από το συνειδητό. Η θέση αυτή αφήνει το κορίτσι να εμπλέκεται, όπως και το αγόρι, σε δύο **παράλληλες** πεποιθήσεις: αντιπαλότητα με τον πατέρα ως προς την κατοχή της μητέρας και αντιπαλότητα με τη μητέρα ως προς την κατοχή του πατέρα. Υπό αυτό το πρίσμα αποπλανεί τον καθένα με τη σειρά του, υιώθοντας την προδοσία και από τους δύο και μένοντας τελικά ανικανοποίητο.

Κατά μίαν έννοια και στις δύο περιπτώσεις, του άνδρα και της γυναίκας, καλώς εχόντων των πραγμάτων, απωθούνται τα χαρακτηριστικά του αντίθετου φύλου: ο άνδρας την θηλυκότητα για να κατακτήσει τον ανδρισμό, και η γυναίκα την αρρενωπότητα, για να κατακτήσει την γυναικότητα. Αυτό έχει ως συνέπεια ισχυρές **αντιστάσεις μεταβίβασης** και στα δύο φύλα. Ο άνδρας δε θέλει να υποταχτεί σε ένα υποκατάστατο του πατέρα (αναλυτής), δεν παθητικοποιείται, δε θέλει να του είναι υποχρεωμένος, αρνείται να δεχτεί τη γιατρεία που του προσφέρει ο γιατρός, ενώ το ισχυρότερο κίνητρο για να υποβληθεί σε θεραπεία η γυναίκα είναι η ελπίδα ότι θα καταφέρει τελικά ν' αποκτήσει το ανδρικό μόριο καθώς υποφέρει τα μάλα εξαιτίας της έλλειψής του (εξ'ού και οι κρίσεις βαθιάς κατάθλιψης όταν τα όνειρά της στην ψυχανάλυση ματαιώνονται).

Οι **θηλυκές ταυτίσεις** (θηλυκότητα, θηλότητα) είναι η δυνατότητα του υποκειμένου (ανεξαρτήτως φύλου) να *προσλαμβάνει*, η ικανότητα του να *περιλαμβάνει*, π.χ. το ότι δύναται ακούει τον άλλο, να δέχεται τον αναλυτή του κ.λπ. Πρόκειται για τη **θηλυκότητα** του υποκειμένου μέσω της οποίας θα «γονιμοποιηθεί» π.χ. από τον θεραπευτή του και απ'αυτήν τη γονιμοποίηση θα προκύψει ένα «παιδί», ένα προϊόν, η εξέλιξη του. Στις **θηλυκές ταυτίσεις** το άτομο *παίρνει* και γονιμοποιείται. Η αντίστασή του υποκειμένου να δέχεται και γενικά οι

⁴ Ο Freud (1914-16) σημειώνει ότι συνήθως τα κορίτσια πριν από την εφηβεία τους αισθάνονται τον εαυτόν τους αρσενικό ως εκ τούτου για ένα διάστημα η πορεία τους έχει ανδρικό χαρακτήρα. Αυτή η «αρρενωπότης» μπορεί μεν να διακόπτεται με την εμφάνιση της γυναικείας ωριμότητας, παραμένει ωστόσο η προδιάθεσή τους να λαχταρούν επί του δικού τους ψυχοσώματος ένα ανδρικό ιδανικό, το οποίο αποτελεί κατά βάθος τη συνέχεια του αγορίστικου πλάσματος που κάποτε υπήρξαν.

δυσκολίες να παράγει, οι αναστολές στη σκέψη κ.λ.π. μπορεί να βασίζονται στον τρόπο του να γίνει «θηλυκός» (αδυναμία των θηλυκών ταυτίσεων). Σε αυτήν την περίπτωση το άτομο εγκαταλείπει οποιοδήποτε «παιχνίδι» που μπορεί να περιλαμβάνει το μαζοχισμό (εγκατάλειψη της δυνατότητάς του να υφίσταται) μέχρι την πλήρη εγκατάλειψη της προσπάθειας για συναλλαγή με το αντικείμενο. Άλλως ειπείν, η αδυναμία των θηλυκών ταυτίσεων σημαίνει **εγκατάλειψη**. *Εγκατάλειψη του εαυτού μου και πολύ περισσότερο εγκατάλειψη του άλλου.*

Κατά τον Jacques André η **απάρνηση** της **θηλυκότητας** μπορεί να διευρύνεται από την άρνηση του ανοίγματος στο μέσα, στο ασυνείδητο, ως την άρνηση της ανάλυσης. Έτσι, η έννοια της **αποδοχής-δεκτικότητας** αφορά την θηλυότητα και παραπέμπει στη δράση διαμέσου της οποίας ο κόλπος ως «*κόιλος χώρος*», «*δέχεται το πέος*» (Freud 1908, στην Schneider 2002). Η άρνηση της θηλυότητας παραπέμπει στην απόρριψη του εσωτερικού χώρου, («ένδον χώρα»), δηλαδή του ψυχικού χώρου να δεχθεί ένα ξένο στοιχείο.

Είναι οι **υστερικές ταυτίσεις** που οδηγούν το υποκείμενο στην εσωτερίκευση της **αμφισεξουαλικότητας**. Το άτομο κινείται μεταξύ δύο στοιχείων: *πατέρας- ενεργητικότητα* και *μητέρα- παθητικότητα*. Οι υστερικές ταυτίσεις παραπέμπουν στην **πρωταρχική σκηνή**: υπάρχει δηλαδή η δυνατότητα το υποκείμενο να κινείται ψυχικά αμφισεξουαλικά, να είναι άλλοτε ενεργητικό (ταύτιση με τον πατέρα) και άλλοτε παθητικό (ταύτιση με την μητέρα). Πρόκειται για τη δυνατότητα του υποκειμένου να ταυτίζεται με το *διαφορετικό*. Η ψυχική αμφισεξουαλικότητα σημαίνει ότι δέχομαι στιγμές που είμαι παθητικός (παθητικές ευχαριστήσεις) και άλλες που είμαι ενεργητικός (ενεργητικές ευχαριστήσεις). Το να αρνούμαι την αμφισεξουαλικότητα σημαίνει ότι δεν δέχομαι τίποτα μέσα μου. Είναι μια διαρκής κίνηση *αδειάματος*: όλα να τα αποβάλω, να μην κρατήσω τίποτα μέσα μου. Πετώ ό,τι έχω μέσα μου και δεν δέχομαι κάτι για να τροφοδοτηθώ. Αυτό οδηγεί στο σβήσιμο του Εγώ μου. Κάποιοι φοβούνται τη θηλυκότητα γιατί την εκλαμβάνουν σαν **διείσδυση** (απειλητική) και δεν μπορούν να την δουν ως δημιουργική παραγωγή (γονιμοποίηση)⁵. Κατά τον Michel Fain, στους ανθρώπους με αδυναμία να δεχτούν τη θηλυκότητα τους, το δίπολο **ενεργητικότητα-θηλυκότητα** αντικαθίσταται από το δίπολο **δραστηριότητα-εξάντληση**: δραστηριοποιούνται επί μονίμου βάσεως μέχρις εξάντλησης ως άμυνα κατά του άγχους της παθητικότητας (εκθήςλωση). Η αδυναμία μου να δεχτώ, να προσλάβω μπορεί να οδηγήσει σε έναν παθολογικό ναρκισσισμό, τον **φαλλικό ναρκισσισμό**. Εδώ υπερεπενδύω στον εαυτό μου και θωρακίζομαι *έτσι ώστε να μη δεχτώ*: δεν δέχομαι ότι δεν ξέρω, πρόκειται για την αδυναμία μου να δεχτώ. Συνήθως στην ψυχανάλυση ο αναλυόμενος (η) στην αρχή δεν είναι δεκτικός (η), αλλά μετά γονιμοποιείται. Οι συνδέσεις /ερμηνείες που κάνει ο αναλυτής ευνοούν και καλλιεργούν τη θηλυκότητα και τη δεκτικότητα του αναλυόμενου⁶.

Ο Kernberg (1995) σημειώνει ότι δεν πρέπει να συνδέουμε τις έννοιες του *εμπεριέχοντος* και του *περιεχομένου* με την θηλυκότητα (παθητικότητα) και την αρρενωπότητα (ενεργητικότητα) αντιστοίχως: η ερωτική επιθυμία περιλαμβάνει **ταυτόχρονα** τόσο φαντασίες ενεργητικής ενσωμάτωσης του αντικειμένου όσο και επιθυμίας του υποκειμένου να παθητικοποιηθεί και να ενσωματωθεί από το αντικείμενο. Πρόκειται για το φαινόμενο της **ψυχικής αμφισεξουαλικότητας** -οικουμενικής για άντρες και γυναίκες- με την έννοια της ταύτισης αμφοτέρων των φύλων ταυτόχρονα τόσο με το αρσενικό όσο και με το θηλυκό. Η αμφισεξουαλικότητα είναι μια λειτουργία **ταύτισης** ενός εκάστου με τον άλλο στην ερωτική πράξη.

Ο Freud φαίνεται ότι περίμενε πολλά από τη συμβολή των γυναικών ψυχαναλυτριών. Αποποιήθηκε τη δυνατότητά του να έχει στη μεταβίβαση εξίσου τη θέση της μητέρας όσο του πατέρα. Δυσκολευόταν, ως άνδρας αναλυτής, να συμμετέχει και με τη γυναικεία του ταύτιση στην ψυχαναλυτική διαδικασία. Ως συνέπεια της απροθυμίας του θεώρησε τις γυναίκες ψυχαναλύτριες ως πιο ικανές να επεξεργαστούν την αρχική σχέση του παιδιού με τη μητέρα. Η Γιαννουλάκη (2005) σημειώνει: «*ο Freud φοβήθηκε τη «γυναίκα» μέσα του; φοβήθηκε την παθητικότητά του;*» (Οιδίπους τ.1, σελ. 65).

Η Schaeffer (2000) δεν ορίζει τις έννοιες του **θηλυκού** και του **αρσενικού** με όρους «γένους», στο μέτρο κατά το οποίο το *γένος*, όπως διατείνεται, δεν αποτελεί μια ψυχαναλυτική έννοια. Ο σκοπός της ψυχανάλυσης, σημειώνει, *δεν είναι να δέχεται ως*

⁵ Μια θεραπευόμενη μου, ομοφιλόφιλου σεξουαλικού προσανατολισμού, έφερε στη δεύτερη προκαταρκτική συνεδρία το εξής όνειρο: είδε ότι στο δωμάτιό της είχε μπει ένας διαρρήκτης και τότε έβαζε τα πράγματά της κάτω από το κρεβάτι. Ο διαρρήκτης φαίνεται να αναπαριστά τον αναλυτή της (μεταβίβαση).

⁶ Μια γυναίκα που έβλεπα σε θεραπεία είχε την αίσθηση πως ο σκύλος είναι πάντα γένους αρσενικού και η γάτα πάντα θηλυκή. Αρνιόταν την διφυλετικότητα, δεν τη δεχόταν.

δεδομένο το γένος, αλλά να επερωτάται για αυτό με όρους λιβιδινικών επενδύσεων ναρκισσιστικών ή αντικειμενοτρόπων, ή με όρους ταυτίσεων. Η συγγραφέας καταλήγει να νοηματοδοτεί την θηλότητα ως το στοιχείο μιας **διαφοράς** η οποία δημιουργείται (χτίζεται), και συνιστά το πρότυπο για όλες τις διαφορές. Πρόκειται για την έννοια της **διαφοράς-διαφοροποίησης των φύλων**. Δε μπορούμε να μιλάμε ξεχωριστά για την **θηλότητα** αποσυνδέοντας την από την **αρρενωπότητα**. Παρομοίως ο Green (στην Guignard 1995), υπογραμμίζει την αδυναμία να οριστεί χώρια το γυναικείο και το ανδρικό, παρά μόνον το ένα σε σχέση με το άλλο.

Στο φροϊδικό έργο δεν δόθηκε κάποιος ορισμός της **θηλυκότητας**. Στην προσέγγιση του ασυνειδήτου εντυπωσιάζει το γεγονός της απουσίας της **ψυχικής αναπαράστασης της θηλότητας**. Στη θέση της συναντάμε δύο έννοιες κατά προσέγγιση ισοδύναμες, ωστόσο ανεπαρκείς. Από τη μια η θηλυκότητα εξομοιώνεται με την **παθητικότητα** και από την άλλη το να είναι κάποια γυναίκα εξισώνεται με τον **ευνουχισμό**. Η πρώτη περίπτωση αντιστοιχεί στην παιδική σεξουαλική οργάνωση με πρωτοκαθεδρία του **πρωκτικού σταδίου**, ενώ η δεύτερη αντιστοιχεί στην μεθύτερη φάση που ακολουθεί, στο **φαλλικό στάδιο**. Δεν προκύπτει καμιά **ψυχική αναπαράσταση** που να αντιστοιχεί στην ενήλικη γυναικεία σεξουαλικότητα. Είναι γνωστόν πως ο Freud είχε επηρεαστεί από τον Αριστοτέλη ο οποίος υποστήριζε το γεγονός της **γυναικείας κατωτερότητας** και την απέδιδε στην υπολειπόμενη ανατομία του θηλυκού. Ας σημειωθεί ότι η ιδέα της **αριστοτελικής γυναικείας μειονεξίας** ερείδεται στην ανικανότητα του θηλυκού να παράγει σπέρμα.

Οι ψυχαναλυτικές έριδες σχετικά με το **γυναικείο** δεν προάγουν σε καμιά περίπτωση ούτε και ενισχύουν τις θέσεις του Freud όπως αυτές προκύπτουν από τα δύο άρθρα του επί της γυναικείας σεξουαλικότητας (1931, 1933). Πολλοί ψυχαναλυτές εναντιώθηκαν στον φροϊδικό **φαλλικό μοραλισμό** (Figueiredo Lattanzio & Ribeiro 2017), έτσι ώστε η θηλυκότητα να καταλήξει να γίνει αντικείμενο επισταμένης έρευνας. Ήρθαν στην επιφάνεια οι φωνές των K. Abraham, K. Horney, M. Klein, ενώ το άλτο αινίγμα του γυναικείου γονιμοποίησε διεθνώς την ψυχαναλυτική κοινότητα. Σε όλες τις περιπτώσεις, η ενασχόληση με την γυναικεία σεξουαλικότητα προϋποθέτει προηγουμένως, τη διερεύνηση της προέλευσης της θηλυκότητας.

Αρχικά η αγάπη [του κοριτσιού] απευθύνεται σε μια φαλλική μητέρα (έννοια της αρχαϊκής μητέρας)⁷. Ωστόσο, η θεματική του **ευνουχισμού** απαντάται αρχικά στη μητέρα η οποία μητέρα, εν τέλει, –όπως καταλήγει να συνειδητοποιεί με την πάροδο του χρόνου το κορίτσι- *δεν έχει πέος*. Έτσι, στην φροϊδική σκέψη, το μικρό κορίτσι παραιτείται συν το χρόνω από την προσκόλληση μητέρα, από ινάτι και μίσος, επειδή την θεωρεί υπαίτια για το γεγονός ότι και αυτό το ίδιο *δεν έχει πέος*. Αυτή ματαίωση συνιστά στο κοριτσάκι ένα τόσο ισχυρό **ναρκισσιστικό πλήγμα** ώστε να καταλήγει να **απωθεί** την λιβιδινική επένδυση επί της κλειτορίδας της-επομένως την αρρενωπή της σεξουαλικότητα-και να στρέφεται προς τον πατέρα, προς άγραν του πέους, ακριβώς εξαιτίας της ελλειμματικής της μητέρας.

Εντούτοις ο ίδιος ο Freud(1933), συχνά παραδεχόταν το ενδεχόμενο μιας **αρχικής ταύτισης** όχι μόνο του κοριτσιού, αλλά αμφοτέρων των φύλων με την **μητέρα** καθώς και τη συνειρμική συνάφεια μεταξύ

---

⁷ **Αρχαϊκή μητέρα:** Η μητέρα για το βρέφος αποτελεί την αρχαιότερη μορφή ταύτισης. Η αρχαϊκή μητέρα είναι η πρώτη αναπαράσταση της γυναίκας ή μητέρας, με τη σταθερή, από το πολύ μικρό παιδί, φαντασίωση ότι έχει στην κατοχή της ανδρικό σεξουαλικό όργανο ή, πιο σωστά, ένα φαλλό, με όλα τα εσωτερικευμένα χαρακτηριστικά της δύναμής του. Σε αυτή την περίοδο, το παιδί πιστεύει ότι ο φαλλός είναι το μοναδικό σεξουαλικό όργανο, ίδιο και για τα δύο φύλα. Ωστόσο το αρχαιότερο σύμβολο δύναμης της μητέρας στη φαντασία του παιδιού είναι ο μαστός, κατά Mark Brunswick (1940). Η έννοια της **Αρχαϊκής Μητέρας** εμπεριέχει επίσης τα νοήματα του ανεξιχνίαστου και αυθαίρετου, επικίνδυνου και καταστροφικού. Εκτός από τα πιο πάνω γνωρίσματα και προθέσεις περιλαμβάνει επίσης τη **μάννα-τροφό**, απαραίτητη για την επιβίωση του παιδιού. Αυτή η αναγκαιότητα "οδηγεί" το βρέφος και το νήπιο να την αποδεχθεί και να επιδιώκει την παρουσία της, παρά τον "κίνδυνο" που διατρέχει κοντά της. Γίνεται άλλοτε "καλή" και άλλοτε "κακή" μητέρα (διχοτόμηση του αντικειμένου), ανάλογα αν δίνει ή όχι, συνθήκη που γεννά συναισθήματα ανασφάλειας. Το βρέφος, φοβάται μη την χάσει και επιθυμεί την αποκλειστικότητά της. Τα δύο όντα, βρέφος και μητέρα, αποτελούν μian αναπόσπαστη δυάδα και λειτουργούν σε μια σχέση συμβιωτική και συγχωνευτική. Αρκετά αργότερα, η σχέση θα τριαδικοποιηθεί, με τη συμμετοχή στη λειτουργία τους και του πατέρα (νοηματοδότηση της παρουσίας του τρίτου). Έως τότε, ο πατέρας είναι μητρικό υποκατάστατο και μια άλλη έκφραση της Αρχαϊκής Μητέρας. Στη διάρκεια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης του παιδιού, αυτό μετακινείται ψυχικά από τη διχοτόμηση του μητρικού αντικειμένου (η μαμά είναι ή καλή ή κακιά), στην αμφιθυμική και ωρμότερη θέση και θέαση του κόσμου των αντικειμένων: η μαμά είναι, μαζί, ταυτόχρονα και καλή και κακιά (ένωση των διχοτομημένων).

απωθημένου και θηλότητας: «*θα μπορούσε κάποιος να υποψιαστεί πως το προεξαρχόντως απωθημένο στοιχείο είναι πάντα ό,τι είναι θηλυκό.*»

Παρομοίως ο Greenson (στους Figueiredo Lattanzio & Ribeiro 2017), αναφέρεται σε μια **πρωτογενή ταύτιση** και του αγοριού με την μητέρα. Πρόκειται για μια **αρχική σχέση ανάμεσα στο αγόρι και την μητέρα** όπου υπάρχει μια αντιστοιχία ανάμεσα στην *επιθυμία κατοχής της μητέρας και στην ταύτιση μαζί της*. Ο Greenson, κοντά στην έννοια αυτής της πρωτογενούς ταύτισης περιέγραψε μιαν άλλη, την **«αποταύτιση»⁸**, κατά την οποία λύεται η αρχική ταύτιση του αγοριού με την μητέρα έτσι ώστε να προαχθεί η ταύτιση με τον πατέρα που θα εξασφαλίσει την ανδρική ταυτότητα.

Επίσης ο Stoller (στους Figueiredo Lattanzio, Ribeiro 2017), πρότεινε την έννοια μιας **πρωτογενούς γυναικείας ταύτισης**, η οποία προκύπτει από τα πρώτα βιώματα του βρέφους με την μητέρα. Ενώ η ταύτιση είναι μια *ενεργητική διαδικασία* (απρόσκοπτη, ενστικτώδης επέλαση της λιβιδούς στον κόσμο των αντικειμένων), αντιθέτως η **γυναικεία ταύτιση** που προτείνει ο Stoller, είναι μια διαδικασία που δεν εκπορεύεται από το Εγώ αλλά μάλλον προκύπτει εν είδει «στάμπας» κατά την οποίαν τα παιδιά λαμβάνουν την θηλότητα **παθητικά** διαμέσου μιας *υπέρμετρης επιβολής του υπερβολικά τρυφερού σώματος της μητέρας τους*. Είναι ακριβώς τα αποτυπώματα αυτής της θηλότητας τα οποία, κατά τον Stoller, συμμετέχουν στην οργάνωση της ταυτότητας του γένους του παιδιού, και της σεξουαλικότητάς του γενικότερα. Αμφότερα τα φύλα, τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια, χρειάζονται να **αποταυτιστούν** από την μητέρα τους ώστε να κινηθούν προς άλλες ταυτίσεις, ωστόσο για τα αγόρια αυτή η εργασία απαιτεί μια μεγαλύτερη προσπάθεια. Αναφορικά με αυτό, ο Stoller σημειώνει ότι είναι δυσχερής και εξαντλητική η κατάκτηση της αρρενωπότητας. Αντίθετα, στα κορίτσια οι απαιτούμενες αλλαγές για την ταύτιση δεν είναι το ίδιο εργώδεις και σοβαρές⁹.

Οι ισχυρισμοί του Stoller αντιβαίνουν στις φροϋδικές θέσεις. Επί παραδείγματι, σύμφωνα με τον πρώτο, *δεν είναι το πέος που λαχταρά το παιδί, αλλά αντίθετα μάλλον επιθυμεί τις γυναικείες ιδιότητες* και ακόμα περισσότερο όταν οι άνδρες στην φαντασία τους εκχωρούν ένα πέος στην γυναίκα (φετιχισμός)¹⁰ δεν είναι για να αρνηθούν -διαψεύσουν την δική της κατωτερότητα επειδή δεν έχει πέος, αλλά μάλλον την **ανωτερότητά** της (Ferraz στους Figueiredo Lattanzio & Ribeiro 2017). Αν μπορούμε να αναγνωρίσουμε την διαδικασία **αποταύτισης** από την μητέρα ως μια διαδικασία ανάλογη της απώθησης, τότε συμπεραίνουμε ότι οι ιδέες του Stoller και του Greenson αντανακλούν τις φροϋδικές αναφορικά με την **αντίληψη της θηλότητας ως την κατεχογήν έννοια του απωθημένου**.

Ο Jacques André σημειώνει ότι η φροϋδική θεωρητική θέση αφήνει το κορίτσι «*άνευ φύλου*» έως την εφηβεία, περίοδο στην οποίαν ο Freud τοποθετεί την απαρχή της λιβιδινικής επένδυσης του κόλπου. Ωστόσο στα φροϋδικά κείμενα το ερώτημα της *αλλαγής της ερωτογενούς ζώνης* στα κορίτσια¹¹ από την κλειτορίδα στον

---

⁸ **Αποταύτιση:** Είναι η εγκατάλειψη των ταυτίσεων. Οι ταυτίσεις λειτουργούν μέσα μας, πρόκειται για μια διαδικασία, μια πορεία στη διάρκεια της οποίας μένουμε τελικά δεσμευμένοι στα διάφορα πρόσωπα με τα οποία ταυτιζόμαστε. Μπορεί να αφομοιώνουμε από τα πρότυπα με τα οποία ταυτιζόμαστε στοιχεία δικά τους, αλλά τα πρότυπα εξακολουθούν να παραμένουν ενεργά. Μιλάμε για αποδέσμευση από τις ταυτίσεις από τη στιγμή που σταματάει να με απασχολεί το πρόσωπο, αλλά μ'ενδιαφέρει η εσωτερικέυση της *λειτουργίας* του προσώπου. Πρόκειται για αποδέσμευση από το ταυτισιακό πρόσωπο, δεν έχω ανάγκη το συγκεκριμένο πρόσωπο, μπορώ να λειτουργώ έχοντας εσωτερικεύσει αρκετά, για παράδειγμα τη μητρική λειτουργία ή τον πατρικό νόμο ή την αναλυτική λειτουργία: μπορώ να ερμηνεύω, έχω γίνει ικανός να παρακολουθώ το ασυνείδητο /λανθάνον υλικό.

⁹ Η θεωρητική θέση αυτή κατά την οποίαν η κατάκτηση της αρρενωπότητας στους άντρες θα ήταν δυσχερέστερη απ'ότι η κατάκτηση της θηλότητας στις γυναίκες, αντιβαίνει με την κλασική θέση πως η τελευταία είναι περισσότερο εργώδης και αβέβαιη, λόγω της απαιτούμενης «αλλαγής του φύλου» (εξελικτική μετάβαση, καλώς εχόντων των πραγμάτων, από το ομόφυλο αντικείμενο, τη μητέρα, στο ετερόφυλο, τον πατέρα).

¹⁰ **Προβληματική του φετιχισμού:** Ο φετιχιστής άνδρας ή γυναίκα, διαμέσου του φετιχιστικού αντικειμένου (πόδι, στόμα, στήθος, μαλλιά, παπούτσια, σκουφάκι κλπ), διαψεύδει την έλλειψη του πέους, ανατομική πραγματικότητα στο γυναικείο φύλο. Είναι μια άμυνα κατά του άγχους ευνουχισμού. Ο άνδρας με το φετιχιστικό αντικείμενο «επαναφέρει» το ελλείπον πέος στη γυναίκα, γεγονός που αποκλείει την έννοια του ευνουχισμού σε αυτόν τον ίδιο, και την πιθανότητα να του συμβεί.

¹¹ Σε μια δεύτερη φάση της γυναικείας ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, την οποίαν ονομάζουμε φάση **αλλαγής αντικειμένου** (4^ο-5^ο έτος), το μικρό κορίτσι καλείται αρχίζει να συμφιλιώνεται με την ανατομική του διαμόρφωση (έλλειψη του πέους) οπότε αποσπενδύει προοδευτικά τη μητέρα ως αντικείμενο αγάπης για να επενδύσει στον πατέρα. Το κοριτσάκι εδώ, προκειμένου να γίνει γυναίκα, παραιτείται από την επιθυμία να *κατέχει* τη γυναίκα (τη μαμά). Η φάση της **αλλαγής αντικειμένου** στο κορίτσι, συνοδεύεται από επιθετικότητα συγκινησιακές εκφορτίσεις και συχνά υπνηλία. Στη διάρκεια της το κορίτσι μπαίνει

κόλπο, καθώς και το θέμα της απώλειας της ερωτογενούς ζώνης ανάμεσα στην απώθηση της πρωτογενούς αρρενωπής σεξουαλικότητας και στη στιγμή της ανακάλυψης του κόλπου κατά την εφηβεία είναι ελάχιστα διερευνημένα.

H Horney τοποθετεί στο κορίτσι *πρώιμα την ανακάλυψη των κοιλικών αισθήσεων*, ενώ ο Ernest Jones δεν εννοεί να βλέπει στην γυναίκα έναν «ελλειμματικό άνδρα». Δε συνδέει, όπως ο Freud, το *γυναικείο άγχος* με τον ευνουχισμό, αλλά με τον κίνδυνο της απώλειας της **ένδον αισθαντικότητας** και της ερωτικής επιθυμίας (άγχος αφάνισης)¹². Με αυτήν την έννοια ο Jones εγκαταλείπει τον φροϋδικό φαλλοκεντρικό άξονα (φθόνος του πέους), ως αποκλειστική παράμετρο της γυναικείας σεξουαλικότητας. Επίσης η Chasseguet- Smirgel (στην Schneider 2002), όπως και η Klein άλλωστε, υποστηρίζει ότι το κορίτσι έχει από την αρχή μια συνειδητότητα του κόλπου και ότι ο φθόνος του πέους εκπορεύεται από τη σύγκρουση με τη μητέρα του και από την επιθυμία του να δραπετεύσει από τον έλεγχο και την εξουσία επάνω της. Με αυτήν την έννοια ο **φθόνος του πέους** και ο πόθος της κατοχής του ανδρικού μορίου δεν αποτελούν παρά μια εξέγερση απέναντι στην μητέρα. Η Catherine-Parat βλέπει εδώ μια άμυνα του κοριτσιού ενάντια στον φόβο διείσδυσης και εισβολής άλλως ειπείν είναι ο τρόπος του ώστε να απαρνηθεί την ευλωτότητά του. Η J.Mc Dougall υποστηρίζει ότι η επιθυμία του κοριτσιού να έχει πέος προέρχεται από την επιθυμία της να κατέχει τα μέσα ώστε να **αποκαταστήσει**¹³ αυτό που λείπει στην μαμά της, αυτό δε η αποτελεί μια παράμετρο της γυναικείας ομοφυλοφιλίας. Ο Bela Grunberger σημειώνει χαρακτηριστικά ότι η σχέση μάνας-κόρης είναι ελλειμματική καθώς καμιά από τις δύο δεν είναι ένα ικανοποιούν αντικείμενο (Budd S. Rusbridger R. 2005), και βλέπει τον **γυναικείο ναρκισσισμό** περισσότερο ως την απόπειρα του κοριτσιού να καλύψει το **μητρικό έλλειμμα** παρά ως την προσπάθειά του να καλύψει την δική του έλλειψη πέους, όπως υποστηρίζει ο Freud.

Η Chasseguet- Smirgel υποστηρίζει ότι αν ο κόλπος του κοριτσιού δεν γίνεται αισθητός στην πρώιμη παιδική ηλικία, αυτό οφείλεται σε ένα είδος γυναικείας ενοχής, την οποία ονομάζει **ενοχή της ενσωμάτωσης** (incorporation guilt), σχετικής με την γυναικεία **φαντασία επανάκτησης** του ελλείποντος πέους. Το κοριτσάκι μπορεί να επιχειρήσει να γίνει ο φαλλός διαμέσου της αισθητικής και του καλλωπισμού, μπορεί όμως ακόμα φαντασιακά να **ενσωματώσει** το πέος, να το κρατήσει μέσα της, και να το επανακτήσει διαμέσου της γέννησης ενός παιδιού. Ήδη ο Freud θεωρούσε την γυναικεία σεξουαλικότητα ως «*καννιβαλική*» και κατανοούσε την συγχωνευτική τάση της μητέρας με το παιδί της ως την δυσκολία αποχωρισμού από το παιδί της, επενδεδυμένο εν είδει φαλλού. Πιο συγκεκριμένα, η Chasseguet- Smirgel διατείνεται ότι καθώς το κορίτσι μετακινείται και κατευθύνεται από την μητέρα στον πατέρα (αλλαγή αντικειμένου), οφείλει να *απωθήσει* τα εχθρικά της ένστικτα απέναντί του, μια επιθετικότητα η οποία ούτως ή άλλως είναι πηγή ενοχής. Είναι για αυτόν ακριβώς τον λόγο που συχνά οι γυναίκες δυσκολεύονται να επικρατήσουν σε πεδία τα οποία έχουν ασυνείδητη φαλλική σημασία, επειδή η κατάκτησή τους βιώνεται ως ευνουχισμός του πατέρα. Κατά την συνοουσία, η γυναίκα *ενσωματώνει* το ανδρικό πέος. Μολονότι πρόκειται για μια μερική και προσωρινή κατοχή οι γυναίκες επιθυμούν στη φαντασία τους την *μόνιμη σύλληψη του οργάνου*, όπως άλλωστε σημειώνει και ο Freud (1924). Η Chasseguet- Smirgel σημειώνει σε ποιο βαθμό μπορεί να προκύπτουν προβλήματα εξαιτίας αυτής της

στον *παθητικό σεξουαλικό ρόλο* σε σχέση με το αντικείμενο αγάπης (φαντασίες παθητικές προς τον πατέρα). Εδώ η παλαιότερη *ναρκισσιστική ενεργητική επιθυμία* του κοριτσιού να έχει έναν φαλλό αντικαθίσταται από την *αντικειμενοτρόπο παθητική επιθυμία* της να «ευνουχιστεί» από τον πατέρα μέσω ενός βιασμού απ'αυτόν από τον οποίον θα προκύψει ένα παιδί. Έχουμε τότε αλλαγή της ενεργητικής θέσης σε παθητική οπότε συντελείται παράλληλα και *αλλαγή της ερωγόνου ζώνης*: η κλειτορίδα (αρσενική σεξουαλικότητα) δίνει τη θέση της στον κόλπο (θηλυκή σεξουαλικότητα). Πρόκειται για τη διαδικασία *αλλαγής του οργάνου*: από την κλειτορίδα στον κόλπο.

¹²**Αφάνισης**: Κατά τον E.Jones, αφορά στην εξαφάνιση της **σεξουαλικής επιθυμίας**. Η αφάνιση, όπως σημειώνει, είναι και στα δύο φύλα, το αντικείμενο ενός φόβου πολύ πρωταρχικότερου από το άγχος ευνουχισμού. Ο Jones (στον Galse 2002), κατέφυγε σε αυτήν την έννοια στα πλαίσια του εγχειριδίου του για την **πρώιμη ανάπτυξη της γυναικείας σεξουαλικότητας**. Ετυμολογικά ο όρος προέρχεται από την ελληνική λέξη «αφάνιση», η οποία σημαίνει την εξαφάνιση της λάμψης και, από αστρονομικής πλευράς, την εξαφάνιση, την έλλειψη ορατότητας π.χ. ενός άστρου. Η έννοια της αφάνισης είναι ευρύτερη από αυτήν του ευνουχισμού. Οι Laplanche και Pontalis υποστηρίζουν ότι στη γυναίκα ο φόβος της αφάνισης συμπτυκνώνεται στο φόβο του αποχωρισμού από το αγαπώμενο αντικείμενο. Σχετικά με αυτό, το 1963 ο Bowlby (στον Galse 2002), επαναφέρει την αντίληψη της αφάνισης επεξεργαζόμενος το άγχος αποχωρισμού. Η εξαφάνιση του αντικειμένου φέρνει το παιδί αντιμέτωπο με τον φόβο του να μην δύναται πλέον να εσιτάσει τις ενορμητικές ενστάσεις του, και ως εκ τούτου με τον φόβο να απωλέσει τη δυνατότητα καθώς και την ευχαρίστηση να επιθυμεί.

¹³ Η έννοια της **αποκατάστασης**, ως συνώνυμος με την έννοια της **επανόρθωσης**, διατρέχει ολόκληρο το κλαϊνικό έργο. Πρόκειται για μια ανάγκη που κάνει την εμφάνισή της στην καταθλιπτική φάση (δεύτερο εξάμηνο της ζωής) και συνδέεται με τις τύψεις του βρέφους λόγω της μανιακόμορφης φαντασιακής επίθεσης εναντίον του σώματος της μητέρας κατά τους έξι πρώτους μήνες (σχιζοπαρanoiδής θέση).

επιθυμίας **ενσωμάτωσης** του **πατρικού πέους** (καταστροφή του πατέρα διαμέσου ενσωμάτωσης). Η συνουσία των γονιών μπορεί να σηματοδοτείται ως μια εχθρική ενσωμάτωση του πατρικού πέους από την μητέρα, το δε καταστροφικό χαρακτηριστικό του κόλπου συνδέεται με τον πρωκτικό σφικτήρα. *Προκύπτει, κατά συνέπεια, ενοχή λόγω της οιδιπόδειας επιθυμίας της γυναίκας να καταβροχθίσει το πατρικό πέος*, ωστόσο πράττοντας αυτό στη φαντασία της, η εχθρότητα στρέφεται εναντίον αυτής της ίδιας καθώς ολόκληρο το σώμα της ταυτίζεται με το πέος του πατέρα, ενώ ο καταστροφικός κόλπος **προβάλλεται** στον εξωτερικό κόσμο και βιώνεται σαν ένα *κοιλίωμα* εντός του οποίου το κορίτσι εξαφανίζεται. Προκύπτει έτσι μια αντιστροφή του εμπειρέχοντος-περιεχομένου. Η γυναίκα από εμπειρέχον γίνεται το περιεχόμενο που εξαφανίζεται (εντός του εμπειρέχοντος). Η Chasseguet- Smirgel αναφέρει σχετικά περιπτώσεις γυναικών που υποφέρουν από φοβία να καταποντιστούν μέσα στο νερό, κλειστοφοβία¹⁴, παρορμητικές ιδέες ότι θα πέσουν μέσα στο νερό, ή από μεγάλο ύψος, ζάλη, γενικότερους φόβους πτώσης κ.λ.π. Συχνά επίσης, σε άλλες περιπτώσεις, η σεξουαλική ευχαρίστηση περιορίζεται μόνο στην κλειτορίδα. Αυτό το ιδιαίτερο πρόβλημα σχετίζεται, κατά την συγγραφέα, με την **ενοχή** της **ενσωμάτωσης** η οποία απαγορεύει την επένδυση του κόλπου, το όργανο της καταβρόχθισης. Η επένδυση τότε μετατοπίζεται σε ένα *εξωτερικό* όργανο, στην κλειτορίδα. Κάποιες περιπτώσεις γυναικείας ομοφυλοφιλίας μπορεί να αποτελούν άμυνα στην σύγκρουση της επιθυμίας ενσωμάτωσης. Μια ασθενής που υπέφερε από δυσπαρευνία (επώδυνη σεξουαλική επαφή), εμφάνιζε μια έλλειψη κοιλιακής συστολής (το αντίθετο του vaginismus)¹⁵ κατά την συνουσία. Πρόκειται για σύμπτωμα-αντιεπένδυση του πρωκτικού-σαδιστικού ενστίκτου για επιβολή έλεγχου. Όταν αυτό ακριβώς το εχθρικό χαρακτηριστικό απαρτιώθηκε από το Εγώ της ασθενούς, τότε ο κόλπος ήταν σε θέση εκ νέου να κλείνει γύρω από το πέος. Αυτές οι ασθενείς συνήθως θεωρούν ότι το πρόβλημά τους οφείλεται σε ανατομικά αίτια αλλά είναι μόνο όταν τα συμπτώματα αρχίζουν να αποδράμουν στη διάρκεια της θεραπείας, που δύνανται να συνειδητοποιούν τον ψυχογενή τους χαρακτήρα. Η Chasseguet- Smirgel φτάνει να συνδέει με την επιθυμία ενσωμάτωσης την *υπολειπόμενη* θέση της γυναίκας στον πολιτισμό και την κοινωνία. Αναφέρεται στην **οιδιπόδεια ενοχή** που σχετίζεται με την πρόθεσή της να ξεπεράσει την μαμά της αλλά και στην *ενοχή απέναντι στον πατέρα* με συνέπειες στον επαγγελματικό και κοινωνικό τομέα. Η συγγραφέας βρήκε σε ασθενείς αμφοτέρων των φύλων που υπέφεραν από χρόνιες κεφαλαλγίες, σύνδεση των συμπτωμάτων τους με την *ενοχή που αφορούσε στο ξεπέρασμα των γονιών τους σε διανοητικό επίπεδο*, ειδικότερα στο ξεπέρασμα του πατέρα. Σε αυτήν την περίπτωση οι πονοκέφαλοι των ασθενών νοσηματοδοτούνταν ως αυτο-ακρωτηριασμοί των διανοητικών τους δυνατοτήτων. Και στα δύο φύλα, *η διανοητική δραστηριότητα αναπαριστά την κατοχή του πέους*¹⁶. Στα κορίτσια αυτό σημαίνει ότι κατέχουν το πατρικό πέος το οποίο, τοιουτοτρόπως, αφαίρεσαν από την μητέρα (το οιδιπόδειο δράμα). Επιπροσθέτως, κατέχοντάς το, ευνοούχισαν τον πατέρα. Η χρήση αυτού του πέους, επισύρει από το ασυνείδητο την κοπρώδη καταγωγή αυτής της εικόνας, την κατοχή ενός κοπρώδους φαλλού¹⁷ σε τελευταία ανάλυση, η οποία με τη σειρά της προξενεί ενοχή.

Ο Laplanche τοποθετεί στην **αποπλάνηση** την γέννηση του ερωτισμού. Κατ'αυτόν υπάρχουν τρία επίπεδα αποπλάνησης. Το πρώτο επίπεδο είναι η αποπλάνηση του παιδιού ή **διαστροφική αποπλάνηση**, όταν ένας

¹⁴ Στην κλαϊνική ψυχανάλυση, η **κλειστοφοβία** είναι συνυφασμένη με την φαντασία εισόδου εντός του σώματος της μητέρας. Είναι χαρακτηριστική η φαντασία του βρέφους της πρώτης ηλικίας της ζωής του, η επιθυμία του να μπει στην κοιλιά της μαμάς του για να κλέψει το «πολύτιμο» που υπάρχει μέσα της, δηλαδή το πέος το οποίο εκείνη έχει πάρει από τον πατέρα. Προκύπτουν οι συνεπαγόμενες ενοχές και ο φόβος αντιποίνων που εκδηλώνονται με τη μορφή ασφυκτικού άγχους εγκλωβισμού (θα μπει μέσα και δεν θα μπορέσει να βγει).

¹⁵ **Vaginismus** ή *vaginism* είναι μια συνθήκη η οποία προσβάλλει την ικανότητα της γυναίκας για κοιλιακές διεισδύσεις, συμπεριλαμβανομένων των σεξουαλικών, του αυνανισμού, της τοποθέτησης tampons περιόδου, της ανοχής γυναικολογικών εξετάσεων (παπ test κ.λ.π). Πρόκειται για το αποτέλεσμα ενός **ακούσιου μυϊκού σπασμού**, ο οποίος καθιστά επώδυνο ή αδύνατο οποιοδήποτε είδος κοιλιακής διείσδυσης. Η γυναίκα που υποφέρει από vaginismus δεν ελέγχει συνειδητά τον σπασμό. Είναι ένα ανακλαστικό που συγκρίνεται με το αυτόματο κλείσιμο του ματιού όταν κάποιο αντικείμενο πάει να μπει μέσα του.

¹⁶ Στην ψυχαναλυτική σκέψη, η λογική (ο Λόγος) είναι γένους αρσενικού, ενώ το πάθος είναι γένους θηλυκού.

¹⁷ Στο **πρωκτικό στάδιο** (πρώτη πρωκτική φάση, πριν το μυϊκό έλεγχο των σφικτήρων) το παιδί «χάνει» τα «κακά» του (απώλεια κοπράνων). Βιώνει τα κόπρανα του εν ειδή **κοπρώδους φαλλού** σαν κάτι δικό του, οπότε η απώλεια τους είναι ένας ευνουχισμός (πρωκτικός ευνουχισμός). Έχει απώλεια, χάνει το αντικείμενο, και αυτό είναι ένας χαμός και καταστροφή του αντικειμένου. Σε αυτή τη φάση το παιδί χάνει το αντικείμενο, αλλά και μέρος του εαυτού του. Πρόκειται για τον **πρωκτικό ευνουχισμό** που είναι ένα προστάδιο του γενετικού ευνουχισμού: ο φόβος του υποκειμένου ότι θα χάσει το πέος του (οιδιπόδεια τιμωρία) έχει ένα προηγούμενο, το προηγούμενο ότι θα χάσει τα κόπρανα του.

ενήλιξ εκ προθέσεως αποπλανεί ένα παιδί (επιδειξιμανία κ.λ.π). Αυτή η πρώτη εμπειρία που το παιδί υφίσταται παθητικά επισύρει έναν **τραυματισμό** ο οποίος επενεργεί σε δύο χρόνους: ο πρώτος χρόνος (πρώτος χρόνος του τραύματος), είναι της *φρίκης* όπου απωθείται στο ασυνείδητο η εν λόγω σκηνή, ενώ ο δεύτερος χρόνος του τραύματος, σε ένα μεθύτερο χρόνο, είναι ο παθογόνος στον οποίο αναδύεται και οργανώνεται, *εκ των υστέρων*, το σύμπωμα. Το δεύτερο επίπεδο της αποπλάνησης είναι η **πρώμη** (ή πρωτογενής) **αποπλάνηση**, η οποία σχετίζεται με την σαγήνη που ασκείται από τη μητέρα στο παιδί μέσα από τις *σωματικές φροντίδες που του παρέχει*. Ο Prayez P. υποστηρίζει την κορυφαία αξία της *πρωτογενούς αποπλάνησης*, καθώς ενοποιεί τα σκόρπια βιώματα του βρέφους έτσι ώστε αυτό να ζήσει τα πρώτα ψήγματα της ταυτότητάς του. Το τρίτο επίπεδο είναι η **αρχαϊκή αποπλάνηση** (*seduction originaire*). Έχει να κάνει με την θεμελιώδη συνθήκη κατά την οποία ο ενήλιξ προτείνει στο παιδί σημαίνοντα μη λεκτικά, λεκτικά και συμπεριφορικά, εμφορούμενα από ασυνείδητες σεξουαλικές συνδηλώσεις. Γενικά, ο Laplanche σημειώνει ότι η θέαση της γονικής συνουσίας προτείνει στο παιδί, ή του **επιβάλλει**, εικόνες και στιγμιότυπα τραυματικών σκηνών, τις οποίες αυτό αδυνατεί να αφομοιώσει καθώς εκείνες είναι εν μέρει ερεβώδεις και για αυτούς τους ίδιους τους γονείς. Μπορεί ακόμα να πρόκειται για ένα γεγονός στη ζωή (π.χ. η γέννηση ενός αδερφού, η νοσηματοδότηση της διφυλετικότητας κ.λ.π.) επί του οποίου οι τελευταίοι δε μπορούν να τοποθετηθούν έτσι ώστε αυτό να καταλήγει να γίνεται τραυματικό για το παιδί. Οι συγκυρίες αυτές έχουν λοιπόν *αινιγματικό χαρακτήρα*, έτσι ώστε το αίνιγμα να συνιστά από μόνο του μια αποπλάνηση (Laplanche 2001). Χαρακτηριστικά, ο Laplanche σημειώνει «*δεν είναι τυχαίο που η Σφίνξ¹⁸ κείτο εκτός των τειχών των Θηβών πριν ξεκινήσει το δράμα του Οιδίποδα*» (σελ.57).

Ο Jacques André (στους Figueiredo Lattanzio & Ribeiro 2017), υποστηρίζει τη θέση του περί της **γυναικείας καταγωγής** της **σεξουαλικότητας**, βασισμένης στην έννοια της **αρχαϊκής αποπλάνησης** του Laplanche. Ο André εξερεύνησε σε βάθος την φροϋδική θέση και αναγνώρισε και αυτός, ότι αυτή η άποψη εξισώνει και ευθυγραμμίζει την θηλυότητα με τον ευνουχισμό. Υπογραμμίζει ότι η φροϋδική αντίληψη του **γυναικείου μαζοχισμού** βασίζεται καθ'ολοκληρίαν στην **φαλλική πρωτοκαθεδρία** και ότι, σύμφωνα με την ιδέα του ευνουχισμού τα χαρακτηριστικά του «**ευνουχισμένου μαζοχισμού**» (πρωτίστως η έλλειψη διεκδικητικότητας και το αίσθημα κατωτερότητας), αντιτίθενται στην συνθήκη της **πρώμης** (ή πρωτογενούς) **αποπλάνησης**. Η τελευταία φαίνεται πως υφίσταται -όπως και η έννοια της ακρωτηριασμένης «διάτρητης» (official) θηλυότητας- το πεπρωμένο της απώθησης. Εδώ ενυπάρχει, κατά τον Andre, και η πρώτη αναπαράσταση της παθητικότητας του παιδιού καθώς βρίσκεται αντιμέτωπο με την **τραυματική δύναμη** της **πρώμης αποπλάνησης**.

Η αρχαϊκή θέση του Εγώ, απέναντι στην *σεξουαλική εισβολή του μητρικού αντικειμένου* και την (έσωθεν) ενορμητική επέλαση¹⁹, απαιτεί αενάως ατραπούς συμβολοποίησης (μετασηματισμός-μεταβολισμός της έντασης). Με αυτήν την έννοια ο κόλπος, ως η σωματική τοπογραφία της **διείσδυσης**, παραπέμπει εντός του παιδικού ψυχισμού στον συμβολισμό της *εισβολής* κατά την ενήλικη σεξουαλικότητα. Ο κόλπος, ως το σημείο της εισβολής κατέχει έναν αποφασιστικό ρόλο στον *διάτρητο χαρακτήρα της θηλυκότητας* (εδώ η έννοια του «διάτρητου» αντιδιαστέλλεται με την έννοια του ευνουχισμένου), ωστόσο, κατά τον André αυτό δεν σημαίνει ότι η **θηλυκή προέλευση** της **σεξουαλικότητας** περιορίζεται μόνο στα κορίτσια και αφορά μόνον αυτά. Η θηλυότητα αποτελεί επίσης ένα στοιχείο συμβολισμού της **πρωταρχικής εισβολής των φροντίδων της μητέρας** στα αγόρια στο μέτρο κατά το οποίο οι φαντασίες εισβολής δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από μια συγκεκριμένη *οπή* καθώς στα αγόρια ολόκληρη η επιφάνεια του σώματος αναπαριστά την **βαθύτητα εισβάλλουσα πρωταρχική σαγήνη της μητέρας** με την προσήκουσα ψυχική επίδραση εντός τους. Οι Figueiredo

¹⁸ **Σφίνξ**. Στον μύθο του Οιδίποδα, επειδή ο Λάβδακος ο πατέρας του δολοφονηθέντος Λαίου είχε περιφρονήσει τη λατρεία του Διονύσου τότε αυτός -ή η Ήρα- απέστειλε τη *Σφίγγα*, ένα τέρας με πρόσωπο γυναίκας, στήθος πόδια και ουρά λιονταριού και φτερά όρνεου. Η Σφίγγα (Σφίνξ) καθόταν στο όρος Φίνιον στη Θήβα και έθετε το εξής αίνιγμα στους Θηβαίους :« *ποιο είναι το ζώο το οποίο έχει πάντα την ίδια μορφή, το πρωί έχει τέσσερα πόδια, το μεσημέρι δύο και το βράδυ τρία, σε όσα δε περισσότερα πόδια στηρίζεται τόσο δυσκολότερα περπατά;*» Η Σφίγγα καταβρόχθιζε όποιον δε μπορούσε να το λύσει. Ο βασιλιάς της Θήβας Κρέων ήδη πληγείς από την καταβρόχθιση του γιού του από τη Σφίγγα, διεμήνυσε ότι όποιος λύσει το αίνιγμα θα του παραχωρήσει όχι μόνο τη βασιλεία αλλά και την αδερφή του την Ιοκάστη, τη χήρα του φονευθέντος Λαίου (πρόκειται για τη μαμά Οιδίποδα). Τελικά στη Σφίγγα παρουσιάστηκε και ο Οιδίπους ο οποίος έλυσε το αίνιγμα: *το ζώο του αινίγματος είναι ο άνθρωπος ο οποίος ως νεογνό είναι τετράποδο, όταν μεγαλώσει μεταχειρίζεται τα δύο του πόδια και όταν γεράσει χρησιμοποιεί βακτηρία. Ευκολότερα δε βαδίζει με τα δύο του πόδια παρά με τα τρία η τέσσερα*. Μετά τη λύση του αινίγματος η Σφίνξ αυτοκτόνησε πέφτοντας από το βράχο της αλλά κατ' άλλους τη σκότωσε ο Οιδίπους.

¹⁹ Το νήπιο βιώνει ως εισβάλλουσα στον ψυχισμό του την επέλαση των ενστικτωδών διεγέρσεών του.

Lattanzio & Ribeiro (2017), προσθέτουν ότι η σαγηνευτική δραστηριότητα των ενηλίκων καθιστά το δέρμα και τις βλεννογόνους μεμβράνες του παιδιού μια επιφάνεια εκτεθειμένη σε μια ακόμα πιο **γενικευμένη διείσδυση** η οποία προξενεί συμβολοποιήσεις που δεν υπακούουν πάντα την κανονική-παραδοσιακή ανατομική διαθεσιμότητα (οπές του σώματος), διευρύνοντας την θηλυκότητα πέραν της κολπικής δεκτικότητας. Ο André κάνει λόγο για **πρωτογενώς παραβιασμένο σώμα**, έννοια η οποία καταχωρείται στους τομείς της σεξουαλικότητας και της διαφοράς των φύλων, με τις προσήκουσες συνέπειες στις ταυτισιακές διεργασίες. Όλες οι φαντασίες οι εκπορευόμενες από το «**πρωτογενώς παραβιασμένο σώμα**», συγκλίνουν στην ιδέα της θηλυκής καταγωγής της σεξουαλικότητας.

H Guignard (1995) επίσης κάνει λόγο για το **πρωτογενές γυναικείο** στοιχείο, έννοια την οποία διατύπωσε διερευνώντας το έργο της Klein. Η τελευταία το 1932, τοποθέτησε στα παιδιά αμφότερων των φύλων, γύρω στον τέταρτο μήνα της ζωής, μια φάση που ονόμασε **πρωτογενή γυναικεία φάση** και την περιέγραψε ως εξής: «*κατά την εποχή της ενδοψυχικής σύγκρουσης αναφορικά με την απώλεια του αντικειμένου του θηλασμού, και υπό την επίδραση της επενέργειας των πρώιμων γενετήσιων ενορμήσεων του βρέφους, το πέος καθίσταται τόσο στο αγόρι όσο και στο κορίτσι ένα αντικείμενο επιθυμίας, τόσο ως καινούργιο αντικείμενο επενδύσεων όσο και ως υποκατάστατο του απωλεσθέντος στήθους. Η απληστία για την κατοχή αυτού του καινούργιου αντικειμένου υπερφορτίζει την προεξάρχουσα εκείνη την εποχή επιθυμία του θηλασμού με μια αύξηση της σαδικής ενόρμησης ενάντια στο σώμα της μητέρας βιωμένου ως δεξαμενής όλου του ζηλευτού πλούτου και πιο συγκεκριμένα, του πατρικού πέους*» (στην Guignard 1995). Κατά την Klein η **πρωτογενής γυναικεία φάση ορίζεται** ως η ταύτιση του νηπίου με την επιθυμία της μητέρας για το πέος του πατέρα. Η ζεύξη του στήθους με το πέος εν είδει αντικειμένων επιθυμίας, προάγει την εξέλιξη των διαδικασιών **ενδοβολής** και αποτελεί σημείο καθήλωσης της ανδρικής ομοφιλοφιλίας. Η μητέρα, σημειώνει η Guignard F. (1995), επιχειρεί να συμβιβάσει (μετριάσει) τον **μητρικό ενορμητικό πληθωρισμό** της απέναντι στο μωρό-το οποίο ούτως ή άλλως καθώς μεγαλώνει εξαρτιέται ολοένα λιγότερο από αυτήν- με την **επανεκκίνηση των γυναικείων επενδύσεων** της. Η «**λογοκρισία της ερωμένης**»²⁰ κατά Brawnschweig και Fain, διακηρύττει τα δικαιώματα της γυναίκας-μαμάς, καθώς η τελευταία υποστηρίζεται από την αγάπη και την επιθυμία του συντρόφου της. Έτσι το μωρό της, από τον αρχικά επιστήθιο μητρικό χώρο, ξαφνικά ανακαλύπτει έναν **άλλο χώρο**, αυτόν της ετερότητας και της ανθρωπίνης μοναξιάς²¹. Στην συνέχεια το μωρό τείνει να οργανώνεται γύρω από αυτήν την καινούργια σκηνή του ψυχικού χώρου που η Guignard F. ονομάζει **πρωτογενές γυναικείο**. Εάν το παιδί δεν είναι πολύ άρρωστο (ψυχικά) είναι τότε **οι ταυτίσεις του με μια μητέρα σεξουαλικά πλήρη** που θα επικρατήσουν της **επιθυμίας του για το μυστήριο** του ενήλικου έρωτα ο οποίος το ενδιαφέρει και παράλληλα του διαφεύγει²².

²⁰ **Λογοκρισία της ερωμένης:** Αφορά στον τρόπο με τον οποίο η μητέρα διαμορφώνει την παρουσία της στο παιδί, καθώς του παρέχει τις σωματικές φροντίδες. Όταν, κατά τη διάρκεια αυτών των φροντίδων, η εσωτερική της ονειροπόληση την μεταφέρει προς την ερωτική της ζωή με τον πατέρα του παιδιού τότε αυτός ο άλλος που βιώνεται ανεξάρτητα από το παιδί, επάγει μια σχετική απόσταση στη σχέση της μαμάς και του παιδιού και καλεί το τελευταίο να εγκαταστήσει ένα πρώτο επίπεδο τριαδικοποίησης που θα αποτελέσει τη βάση για τη μεθύτερη οιδιπόδεια οργάνωση. Έτσι η «λογοκρισία της ερωμένης», είναι το αποτέλεσμα των εσωτερικών κινήσεων της μητέρας που προσκαλεί το παιδί να οργανώσει τη θέση ενός τρίτου. Επιπροσθέτως είναι η ψυχική κίνηση η οποία συνιστά για τη μητέρα μια **αντιεπένδυση** της ερωτικής της αναστάτωσης που γεννιέται διαμέσου της επαφής της με το σώμα του παιδιού. Με αυτήν την έννοια η ζωή της ως **ερωμένη** αποκτά μια **αλεξιερειστική αξία**, τόσο για τον ψυχισμό του παιδιού όσο και για τον δικό της, καθώς λειτουργεί ως **λογοκρισία** μέρους των ερωτικών συγκινήσεων που προέρχονται από τις μητρικές φροντίδες. Παρομοίως, ο Kernberg (1995) σημειώνει ότι το μικρό αγοράκι συνειδητοποιεί η στάση της μαμάς του απέναντί του δεν είναι η ίδια όταν είναι παρών ο πατέρας του κάθε φορά που εκείνη αφήνει το γιό της για να επιστρέψει στο μπαμπά και να γίνει (πάλι) η σεξουαλική του σύντροφος. Πρόκειται εδώ για μια **ασυνέχεια** στη σχέση τους, μια ψυχική αλλαγή (μεταβολή) της μαμάς απέναντι στο παιδί της. Εκείνη είναι αλλιώς όταν είναι μόνη της με το αγοράκι (μαμά και γιός διεγείρονται και ερεθίζονται αμφότεροι μέσα από την παροχή των μητρικών φροντίδων) και διαφορετική με την παρουσία του μπαμπά.

²¹ Η έννοια του «άλλου» -το αρχέγονο αντικείμενο αγάπης, το στήθος/σύμπαν-ενός αντικειμένου ξεχωριστού από τον εαυτό επιφέρει οργή, αποστέρωση και πρωτογενή μορφή κατάθλιψης (τραυματική εμπειρία). Το αγοράκι ματαιώνεται (πλήγμα στο ναρκισσισμό του), όταν η μαμά του αποσύρεται και πηγαίνει στο μπαμπά. Αυτό συντείνει στη γένεση της αντιπαλότητας του με τον πατέρα καθώς και στην απαρχή και εγκατάσταση του θετικού οιδιπόδειου στα αγόρια. Μια άλλη συνέπεια αυτής της ματαιώσης του αγοριού όταν απορρίπτεται από τη μαμά είναι η ανάδυση επιθετικότητας εναντίον της η οποία ενισχύεται από και από την οιδιπόδεια επιθετικότητά του. Η λογοκρισία του πόθου του για τη μαμά γεννά αυνανιστικές φαντασίες και πρακτικές γεμάτες σεξουαλικό ερεθισμό. Στη θεωρία των σχέσεων αντικειμένου, οι πρώιμες συμβιωτικές φαντασίες του αγοριού περιλαμβάνουν τον πόθο να υποκαταστήσει το μπαμπά, να γίνει αυτό το ίδιο το πέος του μπαμπά του και το αντικείμενο του πόθου της μαμάς του.

²² Η επικράτηση της «**επιθυμίας του για το μυστήριο του ενήλικου έρωτα**», όπως σημειώνει η Schaeffer, θα σήμαινε –με κλαϊνικούς όρους- την φαντασιακή **επίθεση** και καταστροφή του εσωτερικού του μητρικού σώματος, του πατρικού πέους, των

Επομένως, το **πρωτογενές γυναικείο**, μπορεί να οριστεί ως το ψυχικό διάστημα που καταλαμβάνει στο νήπιο η αναπαράσταση της αποξεδιανίκευσης του ζεύγους μητέρα –βρέφος, κατά το τέλος του «μήνα του μέλιτος» (παύση της συγχωνευτικής φάσης μητέρας-παιδιού). Αφορά στο πέρασμα από τον ψυχικό χώρο του **πρωτογενούς μητρικού** στο **πρωτογενές γυναικείο**. Εδώ η ζωή της οικογένειας και του γονικού ζεύγους επανακτούν τον λόγο ύπαρξης τους, ενώ το νήπιο είναι περισσότερο σε θέση να πραγματοποιεί **μεταθέσεις** των επενδύσεών του. Επομένως, καταλήγει η Guignard: « *θεωρώ ως πρωτογενές γυναικείο το ψυχικό διάστημα που αναπτύσσεται αναφορικά με την πρώτη τριαδικοποίηση που αναπτύσσεται στο ανθρώπινο πλάσμα*». (σ.22). Πρόκειται για τον πρώτο τόπο της επιθυμίας του Άλλου, της απουσίας, του αρνητικού, της αμοιβαίας εγκατάλειψης και, κατά συνέπεια, της δυνατότητας των διαδικασιών του πένθους. Από την επιτυχή εγκατάσταση αυτού του ψυχικού χώρου θα εξαρτηθεί η ψυχική οικονομία της ψυχικής αμφισεξουαλικότητας σε συνάρτηση με το βιολογικό φύλο του ατόμου. Στην φάση του πρωτογενούς γυναικείου έχουμε έξαρση των ταυτίσεων των **ενδοβολών**. Γνωρίζουμε σε ποιόν βαθμό οι δευτερογενείς ταυτίσεις (ή απλά ταυτίσεις) είναι ένα είδος **ενδοβολής**. Εντάσσονται στο κεφάλαιο των **εσωτερικεύσεων**. Εσωτερικεύω σημαίνει ότι *δεν πετάω τα πράγματα*. Ταυτιζόμενος με τα διάφορα πρότυπα ενισχύω το Εγώ μου. Πρόκειται για γενικές κινήσεις του *βάζω μέσα μου*. Η Klein βασίζεται στην αντίληψη ενός εσωτερικού χώρου στον οποίο οι κινήσεις εσωτερικεύσης και ενδοβολής «μιλάνε» για το τι μπαίνει μέσα στον ψυχισμό²³. Το πρότυπο των ταυτίσεων είναι το μοντέλο της θρέψης: θηλάζω το γάλα της μάνας μου και το **μεταλλάσσω**. Η βάση των ταυτίσεων βρίσκεται σε **πραγματικό** και **σωματικό** επίπεδο. Στις ταυτίσεις, κατ' αναλογία με τη θρέψη, έχω τη δυνατότητα να *βάζω μέσα μου πράγματα*. Αυτά που παίρνω από τον έξω κόσμο, από τη στιγμή που θα *αφομοιωθούν* μέσα μου οδηγούν στη συγκρότηση των εσωτερικών αντικειμένων στη διαμόρφωση του «κόσμου» των εσωτερικών αντικειμένων και του Εγώ. Οι ταυτίσεις είναι μια αφομοιωτική διεργασία **δομική** για το Εγώ. Το υποκείμενο υιοθετεί και αφομοιώνει χαρακτηριστικά του προτύπου. Η Guignard (1995), θεωρεί ότι ο πυρήνας του Εγώ συγκροτείται από ταυτίσεις ενδοβολής (τι βάζω μέσα μου)²⁴, επομένως το πεπρωμένο του Εγώ είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το γυναικείο. Επίσης η κουλτούρα- για την οποίαν λέμε ότι είναι αυτό που μένει όταν τα έχουμε όλα ξεχάσει- βασίζεται στις *ταυτίσεις ενδοβολής*. Πολλές είναι οι **παθολογίες** της **ενδοβολής**, όπως ο μηρυκασμός²⁵ και η ψυχογενής ανορεξία²⁶. Επίσης ο αυτισμός, η διανοητική και πνευματική αναστολή που μπορεί να φτάσει μέχρι

μωρών του μπαμπά, και μετατροπή του εσωτερικού της μαμάς σε μια κουλότητα χωρίς όρια και σύνορα. Φαίνεται ότι η επίθεση του μωρού εναντίον της μητέρας απευθύνεται πρωτίστως εναντίον του εσωτερικού του μητρικού σώματος ενώ κρατάει την εξιδανίκευση για το εξωτερικό του (διχοτόμηση του μητρικού αντικείμενου). Η φαντασία του παιδιού να εισβάλει βίαια μέσα στο σώμα της μαμάς αφορά σε μια έκφραση επιθετικότητας, αλλά και φθόνου της εξωτερικής της εμφάνισης και της ικανότητάς της να δίνει ζωή και αγάπη. Μέσω προβλητικών διαδικασιών το παιδί βιώνει ως απειλητικό το εσωτερικό του μητρικού σώματος. Αντίθετα, η εξιδανίκευση της επιφάνειας του μητρικού σώματος συνιστά μια άμυνα ενάντια στην απειλητική εχθρότητα η οποία σοβεί κάτω απ'αυτήν την επιφάνεια.

²³ Έτσι, οι ταυτίσεις σχετίζονται με την έννοια της *προσκήσεως*. Στον **αυτισμό** δεν υπάρχει δυνατότητα εσωτερικεύσης, γιατί δεν υπάρχει επιθυμία πρόσκτησης.

²⁴ Η **ενδοβολή** είναι ο μηχανισμός που επιτρέπει στο υποκείμενο να απλώσει στον εξωτερικό κόσμο τα ενδιαφέροντα του που καταρχήν είναι αυτοερωτικά, εντάσσοντας τα αντικείμενα του περιβάλλοντος στον εσωτερικό κόσμο, δηλαδή στο Εγώ. Είναι ένα *ένστικτο*, αφορά στην απρόσκοπτη επέλαση της λιβιδούς πάνω στον έξω κόσμο, στην τάση της να ξεχυθεί, έχει επομένως και επιστημολογικό ενδιαφέρον.

²⁵ **Μηρυκασμός**: Πρόκειται για ένα είδος αντίδρασης στη θλίψη με έναν επαναλαμβανόμενο και παθητικό θρήνο. Απαντάται πρωτίστως στα παισιόδοξα και νευρωτικά άτομα, τα οποία συνήθως συμπεριφέρονται με αρνητικό τρόπο, αποτελεί δε προδιαθεσικό παράγοντα στην κατάθλιψη. Όσοι μηρυκάζουν δεν έχουν κατ'ανάγκην κατάθλιψη ωστόσο αν νοσήσουν απ'αυτήν την βιώνουν στην εκσεσημασμένη της διαβάθμιση. Συνδέεται με την γενική αγχώδη κατάσταση και, μεταξύ άλλων, με το μετατραυματικό stress, με την υπερβολική κατανάλωση οιοπνεύματος, με τις διαταραχές πρόσληψης τροφής. Επίσης στην ιδεοψυχαναγκαστική νεύρωση ο ψυχικός μηρυκασμός περιλαμβάνεται στα ψυχαναγκαστικά συμπτώματα (ιδεοληψίες, αναγκασμός να επιτελούνται ανεπιθύμητες πράξεις, αμφιβολία εξ'ού και η ονομασία «τρέλα» της αμφιβολίας κ.λ.π.) που καταλήγουν στην αναστολή της σκέψης και της πράξης.

²⁶ Η απουσία του στήθους, για να μη γίνει απώλεια, προϋποθέτει την απαγκίστρωση από το βάρος της στερητικής εξωτερικής (αντιληπτικής) πραγματικότητας, το πέρασμα από το πράγμα στο συμβολισμό, στη γλώσσα, με τη διαμεσολάβηση των λέξεων οι οποίες απευθύνονται στο αντικείμενο, παραπέμπουν σε αυτό (*ο λόγος σου με χόρτασε και το φαί σου φάτο*). Είναι αυτές οι οποίες υποκαθιστούν το μητρικό αντικείμενο. Οι στοματικές ικανοποιήσεις του βρέφους αντικαθίστανται από το *γλωσσικό γέμισμα*: το κενό πληρώνεται, δομείται με τα λόγια, οπότε επιτυγχάνεται η μετάβαση από το στόμα γεμάτο από το στήθος στο στόμα πληρωμένο με λέξεις (Abraham-Torok, 1990). Η δόμηση του κενού του στόματος με λέξεις, αποτελεί ένα πρώιμο παράδειγμα ενδοβολής. Πρόκειται για την **αναπαράσταση** της **λέξης** (συνειδητή), δηλαδή τη ρηματοποίηση, η οποία μας δείχνει ότι έχουμε απομακρυνθεί από το πράγμα: αφορά στην απόσταση, στο πένθος, στην απουσία. Βρισκόμαστε εδώ στην τάξη του **δευτερογενούς συμβολισμού** (συμβολικός ενουχισμός). Αν τα πράγματα δεν οδηγηθούν έτσι ώστε το υποκείμενο να φτάσει στη **λέξη**, τότε το κενό καλύπτεται είτε με πραγματική τροφή, είτε με ενσωματώσεις (Δημόπουλος,

τα επίπεδα της ψυχογενούς ιδιότητας, ή η παράνοια και η παρανοειδής διαταραχή προσωπικότητας (καλπάζουσα προβολή)²⁷. Παρόμοιοι συλλογισμοί οδήγησαν την Guignard να δηλώσει ότι το μοντέλο του γυναικείου δεν μπορεί να γίνεται αντιληπτό σαν μια έλλειψη και, ακόμα περισσότερο, σαν μια «τρύπα». Η θηλυκότητα, όπως και η αρρενωπότητα είναι αμφότερες μια *ψυχική κατάσταση* και συνθήκη και ως τέτοιες είναι προσβάσιμες και προσπελάσιμες στα άτομα και των δύο φύλων διαμέσου των **ταυτίσεων**. Η συγγραφέας διατείνεται ότι η **πρωτογενής θηλυκότητα** (όπως εκείνη την ορίζει), είναι αναμφισβήτητη χρήσιμη στην εξέλιξη του κοριτσιού. Ωστόσο είναι εξίσου σημαντική και χρήσιμη στο αγόρι, στο μέτρο κατά το οποίο είναι ρυθμιστική του άγχους ευνουχισμού του, με τον ίδιον τρόπο που οι αρσενικές ταυτίσεις ρυθμίζουν την προβληματική του κοριτσιού-σίγουρα διαφορετική-που σχετίζεται με τις φαντασίες ευνουχισμού του (άγχος του κοριτσιού ότι κάποτε είχε πέος και στην πορεία της ζωής του κάτι συνέβη και το έχασε) .

Ο Winnicott επίσης (στον De Souzaelle 2015) προτείνει την δική του σκέψη σχετικά με αυτό που ονομάζει «γυναικείο» και «ανδρικό», καταστάσεις παρούσες αμφότερες σε κάθε άτομο αγόρι ή κορίτσι, στις πηγές της σεξουαλικότητας, της σεξουαλικής ταυτότητας και της διαφοράς των φύλων. **Το γνήσιο/καθαρό γυναικείο στοιχείο είναι το πρώτο, παρόν από τον πρώτο καιρό της ζωής όταν το βρέφος δεν είχε ακόμα απορρίψει (μισήσει προσθέτουμε εμείς), το αντικείμενο ως μη Εγώ, όταν ακόμα το μωρό ήταν το στήθος**. Κατά τον Winnicott, το **αρσενικό στοιχείο** αναπτύσσεται από την στιγμή που ξεκινάει να νοσηματοδοτείται η διαφοροποίηση Εγώ-Μη Εγώ οπότε το βρέφος έχει πρόσβαση στην πραγματικότητα, ότι δηλαδή το στήθος δεν συμπίπτει με αυτό το ίδιο, αλλά ανήκει στο εξωτερικό αντικείμενο. Προκύπτει έτσι στην σκέψη του ότι το θηλυκό στοιχείο σχετίζεται αποκλειστικά και μόνο με αυτήν την αρχαϊκή κατάσταση του «είναι» (το βρέφος είναι ένα με το στήθος). Αντίθετα, το αρσενικό στοιχείο «κάνει» (με την έννοια του πράττειν), σε αμφότερες τις θέσεις είτε το βρέφος είναι ενεργητικό, είτε παθητικό. Πρόκειται, και εδώ, για πρωτοποριακές απόψεις περί του αρσενικού και του θηλυκού, συγκρινόμενες με τις φροϋδικές. Κατά τον Freud το αρσενικό στοιχείο προηγείται συνδεδεμένο με το φαλλικό στάδιο και την γενετήσια οργάνωση, ενώ η **πόλωση αρσενικό-θηλυκό** δεν έρχεται παρά σε έναν δεύτερο χρόνο, κατά την εφηβεία. Αντίθετα ο Winnicott πρεσβεύει ότι δεν τοποθετούμεθα ως προς την θηλυκότητα ή την αρρενωπότητα, αλλά μάλλον εξετάζουμε τα πράγματα από την πλευρά της ύπαρξης δύο ζωτικών δυνάμεων, διαφορετικών στην ουσία τους, ωστόσο συμπληρωματικών και δομικών του ατόμου στο σύνολο της προσωπικότητάς του. Αναμφίβολα, η αντίληψη του Winnicott περί των δύο πόλων γυναικείου και αρσενικού, έμφυτων στο ανθρώπινο είδος, εκπορεύονται από την έννοια της **ψυχικής διφυλετικότητας** και επιδέχονται μιας οικουμενικότερης προσέγγισης την οποία συναντάμε στις διάφορες φιλοσοφίες μεταξύ των οποίων η ελληνική.

Ο Πλάτων στο «**Συμπόσιο**» ομιλώντας περί της σημασίας του έρωτα στη ζωή, εισάγει τον Αριστοφάνη στα περὶ της ανθρώπινης φύσης. Στην αρχή, μας λέει, τρία ήταν τα γένη των ανθρώπων, το αρσενικό το θηλυκό και το ανδρόγυνο-το επονομαζόμενο «*λοιπόν*»- καμωμένο και από τα δύο μαζί, το οποίο σήμερα δεν υπάρχει. Αυτά τα όντα αναπαράγονταν με αυτογονιμοποίηση και, ως πλήρως αυτόνομα, ήταν αλαζονικά, επηρμένα και υβριστικά προς τους θεούς. Ο Δίας τότε μηχανεύτηκε τον τρόπο να τα αποδυναμώσει, κόβοντας το καθένα στα δύο: διχοτόμησε την ανθρώπινη φύση δημιουργώντας τα δύο μισά. Εκτοτε το πεπρωμένο του ανθρώπου είναι να αναζητήσει ο καθένας μόνος του αυτόν που του λείπει, το κάθε μισό να γυρεύει το άλλο του μισό, για να ξαναβρεί τη χαμένη ολοκλήρωση και πληρότητά του.

Κλινική περίπτωση: Μια ασθενής μου ονειρεύτηκε ότι η γιαγιά της είχε ανδρικό μόριο και ότι η ίδια επιδιόταν σε πεολεξία μαζί της. Μια άλλη, όταν κοιταζόταν στον καθρέφτη γυμνή, έβλεπε ενίοτε ότι είχε πέος, ενώ μια τρίτη θεραπευόμενη μετέδωσε στη δεύτερη προκαταρκτική συνεδρία ένα όνειρο όπου κατείχε και το ανδρικό

2013). Συνεπώς, είναι μεταξύ της παρουσίας-απουσίας του αντικειμένου και της διαδρομής προς την ψευδαισθητική του ικανοποίηση (επανεύρεση του στήθους φαντασιακά), που γεννιέται η αναπαράσταση. Είναι αυτή η διάρθρωση της παρουσίας με την απουσία που ισοδυναμεί με την εγκατάσταση της λειτουργίας της σκέψης.

²⁷ **Παρανοειδής διαταραχή προσωπικότητας:** Καθήλωση στη σχιζοπαρανοειδή θέση (klein). Χαρακτηρίζεται από ένα εκσεσημασμένο έλλειμμα στη λειτουργία της ψυχικής αμφισεξουαλικότητας. Ο παρανοειδής δεν είναι δεκτικός, καθώς χωλαίνουν οι θηλυκές ταυτίσεις, ιδού η άμυνα στο φόβο-επιθυμία της ομοφυλοφιλίας. Προεξάρχει ο αμυντικός μηχανισμός της προβολής. Ο παρανοειδής αποδίδει στον εξωτερικό κόσμο (στους άλλους) προθέσεις, συγκινήσεις στάσεις που το Εγώ του δε μπορεί ν' απαρτίσει, αρνείται να δεχθεί. Προβάλλει πρωτίστως κακόβουλες προθέσεις ενδεικτικό της δικής του ασυνείδητης επιθυμίας να βλάψει. Σε πιο εξεσημασμένες μορφές (παράνοια) αυτό μπορεί να πάρει τη μορφή ενός **διωκτικού παραληρήματος**. Ο παρανοϊκός έχει την ακλόνητη πεποίθηση ότι όλος ο κόσμος είναι στραμμένος εναντίον του. Η παράνοια (παρανοϊκή σχιζοφρένεια) συχνά αρχίζει με φαντασιώσεις ή όνειρα ότι ολόκληρος ο κόσμος θα καταστραφεί. Είναι η προβολή προς τα έξω του δικού του υποκειμενικού κόσμου που γκρεμίζεται.

αναπαραγωγικό όργανο σε μια μάλλον ασαφή, σκηνή αυνανισμού ή αυτοσυνουσίας. Στο ιστορικό των δυο πρώτων περιπτώσεων, ο πατέρας πολύ νωρίς αφανίστηκε ξαφνικά από τη ζωή τους. Και στις τρεις προεξήρχαν δυσκολίες σύναψης ερωτικών σχέσεων με το ετερόφυλο αντικείμενο, με προεξάρχουσα την καθήλωση της λιβιδούς στο πρώτο (ομόφυλο) αντικείμενο αγάπης, τη μαμά, και την επικράτηση της φαντασίας κατοχής ενός ψευδαισθητικού φαλλού. Γενικά η **διαφορά** αποτελεί πηγή άγχους για τα μικρά παιδιά και των δύο φύλων. Η ανδρική ή θηλυκή μονοσεξουαλικότητα παραμένει ένα μείζον **ναρκισσιστικό** τραύμα: « η ανακάλυψη της σεξουαλικής διαφοράς από το παιδί έχει μια τραυματική ποιότητα η οποία προσιδιάζει με την ανακάλυψη της ετερότητας και του αμετάκλητου του θανάτου... ορισμένα άτομα δεν καταφέρνουν να επιλύσουν ποτέ αυτούς τους οικουμενικούς τραυματισμούς...» και «κάνοντας έρωτα είναι ο καλύτερος τρόπος να ξαναδημιουργήσουμε την αυταπάτη ότι διαθέτουμε και τα δύο φύλα συγχρόνως και να χάσουμε, έστω στιγμιαία, τα όρια που μας επιβάλλει η μονοφυλετικότητα» (Mc Dougal σελ.24).

Η Schaeffer στο κείμενό της «η απάρνηση του γυναικείου» (2000), δεν χρησιμοποιεί τον όρο της **θηλότητας** με την έννοια ενός **αρχαϊκού θηλυκού στοιχείου** κατά τους Jacques André, Florence Guignard και Winnicott. Οι τρεις τελευταίοι αναφέρονται σε ένα «πρωταρχικό» που δεν αφορά στην νοηματοδότηση της διαφοράς αρσενικό-θηλυκό, αλλά ανέρχεται στην εποχή των πρωτογενών ταυτίσεων με το **μητρικό γυναικείο** ή **σεξουαλικό** της μητέρας (αναφερθήκαμε στο πρωτογενές γυναικείο στις προηγούμενες παραγράφους). Η ψυχαναλύτρια προτείνει τον όρο **δεκτικότητα** αναφορικά με τις φροντίδες της μαμάς, τον όρο **παθητικότητα** σχετικά με την άσκηση της μητρικής σαγήνης στο βρέφος, και τον όρο **θηλυκότητα** από πλευράς ταυτίσεων. Διαφοροποιεί δε το **γυναικείο**, εσώτερο και αθέατο, από την **θηλυκότητα/θηλότητα** που είναι ορατή τόσο στον άνδρα όσο και στην γυναίκα.

Ο Freud (στην Schaeffer 2000), περιγράφει την ανάπτυξη της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης διαμέσου τριών ζευγών: **ενεργητικό/παθητικό** στην σαδοπρωκτική φάση²⁸, **φαλλός/φαλλός** **ευνουχισμένος** στο φαλλικό στάδιο, **αρσενικό/θηλυκό** στην εφηβεία (γενετήσιο στάδιο). Εάν το **ενεργητικό-παθητικό** υποδεικνύει ένα ζεύγος **αντιθέτων** ή μια πόλωση, το **φαλλικό-ευνουχισμένο** παραπέμπει σε μια **λειτουργία ή μη λειτουργία**. Μόνο το ζεύγος **αρσενικό-θηλυκό** αναφέρεται σε μια πραγματική διαφορά, τη **διαφορά των φύλων**. Στην φροϋδική σκέψη το «γενετήσιο» δύσκολα αποσπάται από προγενετήσιους (πρωκτικούς) προάγγελους οι οποίοι συνιστούν τους προάγγελους του γενετήσιου : ο κόλπος «**μισθώνεται από τον πρωκτό**», σημείωνε η Lou Andreas Salome (στην Schaeffer 2000), το πέος εξισώνεται με μια «**βέργα κοπράνων**» (κοπρώδης φαλλός). Επίσης στη φροϋδική σκέψη, το γυναικείο σεξουαλικό όργανο ορίζεται, σε σχέση με το πέος, εν είδει παραρτήματος του τελευταίου: ο κόλπος αποκτά αξία ως **κατάλυμα** του πέους. Όταν δε ο Freud κάνει λόγο για σεξουαλική σχέση, αυτή εννοείται ως ένα **παρεπόμενο** του πέους.

Αναφορικά με την ψυχοσεξουαλική εξέλιξη, στη φροϋδική αντίληψη ένα τέταρτο ζεύγος προκύπτει: **διφυλετικότητα/άρνηση του γυναικείου και στα δύο φύλα**. Ο Freud (1937), απέδωσε στην διφυλετικότητα **βιολογική καταγωγή**. Καθένα από τα συστατικά αυτού του ζεύγους ιδωμένου ξεχωριστά, παραπέμπει στην **άρνηση της διαφοράς των φύλων**. Η άρνηση του γυναικείου εξισώνεται με την απόρριψη αυτού που είναι το δυσκολότερο να

²⁸ Οι J. και M.Cornut όπως αναφέρονται στην Ποταμιάνου (1999) υπογραμμίζουν γενικά την **συμπληρωματικότητα** των **αντιθετικών ζευγών** και των **πολώσεων** στον ψυχισμό όπου υπογραμμίζεται ότι οι **δύο πόλοι ενεργητικός-παθητικός**, εργάζονται **ταυτόχρονα** στους ψυχικούς αστερισμούς, δηλαδή **κάθε στοιχείο στηρίζεται στο άλλο και διαπλέκεται με αυτό**. Ένα από τα προεξάρχοντα δίπολα του ψυχισμού είναι το **σαδομαζοχιστικό δίπολο**.

συλληφθεί διαμέσου μιας πρωκτικής ή φαλλικής λογικής: *ένα γυναικείο σεξουαλικό όργανο αθέατο, μυστικό, ξένο, κομιστού μιας σωρείας απειλητικών φαντασιών*. Είναι αναστατωτικό για τους άντρες ως συνδεδεμένο με την εικόνα ενός *ευνουχισμένου σεξουαλικού οργάνου* που τους κάνει να φοβούνται μήπως χάσουν το δικό τους. Πρωτίστως όμως τους είναι εναγώνιο λόγω του *ανοίγματος* του θηλυκού κορμιού, εξαιτίας της εκλιπάρησης της γυναίκας για σεξουαλική ευχαρίστηση αλλά και εξαιτίας της ικανότητάς της να γίνεται αποδέκτης *μεγάλων ποσοτήτων συνεχών λιβιδινικών ώσεων*²⁹. Από την άλλη πλευρά η ψυχική αμφιφυλία, διαδραματίζει έναν οργανωτικό ρόλο στο επίπεδο των ταυτίσεων- ειδικότερα στις διασταυρούμενες ταυτίσεις της οιδιπόδειας σύγκρουσης- στο μέτρο κατά το οποίο η διφυλετικότητα, τόσο η φαντασιακή όσο και η έμπρακτη, συνιστά μια άμυνα σχετικά με την διεργασία της διαφοράς των φύλων (Schaeffer 2000). Η συγγραφέας διατείνεται ότι η πρόσβαση του υποκειμένου στην *διαφορά των δύο φύλων* δεν είναι διαδικασία σταθερή και βεβαία έτσι ώστε να αποτελεί τον πραγματικό «βράχο» πρόσκρουσης κατ'αναλογία με την φροϋδική *άρνηση της θηλότητας*. Συνεχίζει μάλιστα προάγοντας την ιδέα *ψυχικών εργασιών*, μιας **«εργασίας του γυναικείου»** και μιας **«εργασίας του αρσενικού»**, οι οποίες εξασφαλίζουν την πρόσβαση στη συγκρουσιακή *διαφορά των φύλων* και στη διατήρησή της, συνεισφέροντας έτσι στην δόμηση της ψυχοσεξουαλικής ταυτότητας. Στο μέτρο κατά το οποίο πρόκειται για το *συνεχές μιας ψυχικής εργασίας*, η ψυχοσεξουαλική ταυτότητα παραμένει ασταθής και υποκείμενη σε παλινδρομήσεις. Η Schaeffer (2000), υπενθυμίζοντάς μας την θέση της Simone de Beauvoir *«γυναίκες δε γεννιόμαστε αλλά γινόμαστε»*, υποστηρίζει ότι το γυναικείο όπως και το αντρικό δεν κατακτώνται στο γενετήσιο επίπεδο, στην εφηβεία όπως διατεινόταν ο Freud, αλλά είναι μια αδιάκοπη και αδιάλειπτη κατάκτηση. Δεν είναι, κατά την ενήβωση, ούτε οι σωματικές αλλαγές ούτε η σεξουαλική διέγερση που διεργάζονται τη διαφορά των φύλων.

Η συγγραφέας διατείνεται ότι ο φροϋδικός ορισμός της **σεξουαλικής ενόρμησης** είναι αντιφατικός και συνάμα *γυναικείας* ποιότητας (όπως οι πρωτογενείς μητρικές φροντίδες και μητρική σαγήνη). Πρόκειται γι αυτό που, *«τρέφει και ταυτόχρονα διαρρηγνύει τον ψυχισμό»*.³⁰

Η «διάρρηξη» του ψυχισμού: Το **ψυχικό τραύμα** μπορεί να οφείλεται τόσο σε εξωτερικά γεγονότα, όσο και σε έσωθεν πλημμυρίδες ενορμητικών ώσεων (ελλιών εσωτερικεύσεων), δηλαδή *εσωτερικών συνθηκών* που καθίστανται άκρως επίπονες, **οδυνηρές** και **«κατακλυσμικές»** ως προς τις δυνατότητες του Εγώ να κυριαρχήσει σ' αυτές, να τις διεργαστεί ψυχικά.

Η φροϋδική θεωρία είναι **ενορμητική**, είναι η θεωρία της **λιβιδούς**, και της *σύγκρουσης* που αυτή προξενεί στο Εγώ. Η λιβιδώδης διατρέχει μια διαδρομή, αυτήν μιας αναπόφευκτης εσωτερικής διέγερσης (ενστικτώδης διέγερση), η οποία ξεκινώντας από την σωματική της πηγή και μέχρι να φτάσει στον *σκοπό* της, δηλαδή την *αναζήτηση της ικανοποίησης*, **ψυχοποιείται** μετατρέπόμενη σε ενόρμηση. Κατά τη διάρκεια της διαδρομής από την πηγή στον σκοπό, η ενστικτώδης διέγερση γίνεται ψυχικά ενεργός. Εάν η *διέγερση* δεν

²⁹ Καλλιτέχνες όπως οι Bernini, Vermeer, Caravaggio, Delacroix, Boss, κ.α. ύμνησαν το εκστατικό πάθος του γυναικείου μυστικισμού. Ο Lacan αναφέρθηκε στην τρελή απόλαυση που μόνο οι γυναίκες δύνανται να δοκιμάζουν, ενώ η Τσαλίκoglou (1999) σημειώνει ότι η *έκσταση είναι γένους θηλυκού*.

³⁰ Ο Freud στην Επιτομή του (τελευταίο στάδιο της φροϋδικής θεωρίας) βλέπει την καταγωγή του Εγώ εντός μιας προοδευτικής διαφοροποίησης από το Εκείνο- υπό το κράτος της εξωτερικής πραγματικότητας- αλλά το κρατά πάντα κάτω από την εξάρτηση του ενορμητικού *που το τρέφει και το κινεί*, ακόμα κι αν το Εγώ δουλεύει στην προσπάθεια να θέσει υπό την επίρεια και τον έλεγχό του τα πιο βαθιά στρώματα του Εκείνου.

φτάνει να ψυχοποιηθεί σε ενόρμηση, ή αν η ενόρμηση εκφυλιστεί σε ενστικτώδη διέγερση, τότε προκύπτουν ψυχοσωματικές διαταραχές, εθιστικές παθολογίες, συμπεριφορικά προβλήματα κ.λ.π (η ψυχική ένταση εκφορτίζεται αντί να ακολουθεί τη διαδρομή της ψυχικής εργασίας). Η σεξουαλική διέγερση ή λιβιδώς έχει μια χαρακτηριστική ιδιότητα, την **συνεχή ώση**: αυτή η ώση είναι ξεριζωμένη (αποκομμένη), διαμέσου *βίαιης εξαγωγής*, από τις *περιοδικές ώσεις* του ενστίκτου.

Κατά τον Holder (1970), όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995), ο Freud γρήγορα διαφοροποίησε τις ενορμήσεις από τα ένστικτα. Είδε τις ενορμήσεις ως τα **σταθερά** και **συνεχή** ψυχολογικά ελατήρια της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Αντιλήφθηκε τα ένστικτα ως βιολογικά, κληρονομικά και διαλείποντα (ασυνεχή) καθώς ενεργοποιούνται από φυσιολογικούς και περιβαλλοντολογικούς παράγοντες. Μολονότι ο Freud αναγνώριζε τις βιολογικές ρίζες των ενορμήσεων εντούτοις υπογράμιζε την έλλειψη επαρκούς πληροφόρησης σχετικά με τη διαδικασία μετατροπής αυτών των βιολογικών προδιαθέσεων σε ψυχικά κίνητρα.

Στην **πρώτη θεωρία** των **ενορμήσεων** (Freud πριν το 1920), περιλαμβάνεται το αντιθετικό ενορμητικό ζεύγος των ενορμήσεων αυτοσυντήρησης και των σεξουαλικών ενορμήσεων (πραγματικές ενορμήσεις). Οι ενόρμησης της αυτοσυντήρησης σκοπεύουν στην επιβίωση, ενώ η σεξουαλικές στοχεύουν στην αναπαραγωγή ωστόσο **ερείδονται** επί των ενορμήσεων αυτοσυντήρησης. Τω όντι, ο θηλασμός αφορά σε μια βασική βιολογική ενστικτώδη ανάγκη. Η διαδικασία του είναι ηδονική (ευχαρίστηση της θερμοκρασίας του σώματος, της υγρής υφής του γάλακτος, της γεύσης του...). Η ανάμνηση παραμένει στα χείλη του βρέφους και έτσι δημιουργούνται ερωτικά σημεία, ερωτογενή, που προκαλούν ερωτική ικανοποίηση. Στη συνέχεια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, αυτή η ανάμνηση και η ικανοποίηση που ανακαλεί **αυτονομείται**, αποσυνδέεται από την ενστικτώδη όρεξη, από την ανάγκη του θηλασμού. Έτσι το βρέφος πιπιλάει μολονότι δεν πεινάει: επιθυμεί τη (σεξουαλική) ευχαρίστηση που του προσφέρει ο μαστός ενώ δεν έχει ανάγκη να πει γάλα. Αργότερα μπορεί να έχει στοματικές σεξουαλικές φαντασιώσεις (πχ «θα σε φάω») οπότε οργανώνει μια *στοματική αντικειμενοτρόπο σχέση*.

Άλλως ειπείν, προϊούσης της εξέλιξης, η σεξουαλικότητα διαφοροποιείται και αυτονομείται από το ένστικτο. Η σεξουαλική ευχαρίστηση συνδέεται με αυτήν που προκύπτει από το πιπίλισμα του μαστού: το βρέφος αναζητά με κάθε τρόπο την **επανάληψη** αυτής της ευχαρίστησης την οποία θυμάται. Μπορεί να πιπιλάει οτιδήποτε ή ακόμα και να φαντάζεται την ύπαρξη μαστού.

Σχετικά, το 1915 ο Freud (στην Schaeffer 2000), σημείωνε ότι η *ενόρμηση είναι μια διέγερση για τον ψυχισμό η οποία δεν επενεργεί ποτέ στιγμιαία αλλά πάντα ως συνεχής δύναμη*, από την οποία το υποκείμενο *δε μπορεί να δραπετεύσει διαμέσου της φυγής...* Είναι ακριβώς λόγω αυτού του χαρακτηριστικού της *συνεχούς ώσεως* που την ονομάζουμε ενόρμηση³¹ (Freud, 1933). Σχετικά ο Lacan σημείωνε ότι είναι αυτό το συνεχές της ώσεως που αποκλείει την εξίσωση της ενόρμησης με μια *βιολογική λειτουργία*, η οποία είναι πάντα ρυθμική. Η ενόρμηση δεν έχει ούτε ανόδους ούτε καθόδους, είναι μια σταθερή δύναμη. Επειδή αυτή ωθεί συνεχώς, ενώ το *Εγώ υπόκειται σε χρονική περιοδικότητα*, η πρώτη υποχρεώνει το δεύτερο σε μια **απαίτηση εργασίας**. Πρόκειται για την *ψυχική εργασία* ή *ψυχοποίηση* διαμέσου της οποίας η ενστικτώδης διέγερση μετασηματίζεται σε ενόρμηση (ψυχοποίηση του ενστίκτου). Έτσι το Εγώ διαφοροποιείται από το Εκείνο –την πηγή της ενόρμησης- η ενστικτώδης διέγερση *μετατρέπεται σε ενόρμηση και η ανθρώπινη σεξουαλικότητα καταλήγει να ξεχωρίζει από αυτήν των ζώων καθώς στα τελευταία η σεξουαλικότητα υπόκειται στον οίστρο (η «εποχή» αναπαραγωγής των ζώων), ενώ στους ανθρώπους μετατρέπεται σε **ψυχοσεξουαλικότητα** συνεχούς ώσεως.*

³¹ Στην «Επιτομή» του ο Freud (1939), σημείωνε ότι η λιβιδώς είναι κινητική, δείχνει ιδιαίτερη *ρευσιτότητα*, το γλοιώδες είναι η προεξάρχουσα ιδιότητά της.

Το σημείο/σήμα της εμφάνισης αυτής της συνεχούς σεξουαλικής ώσης στο Εγώ, αρχικά είναι το άγχος. Καθώς κατακλύζεται από τη λιβιδώ, το Εγώ την βιώνει σαν ένα ξένο σώμα (φαντασία μιας «διάρρηξης»). Από την απαρχή της ζωής το Εγώ είναι υποχέριο του άγχους, καθώς δεν έχει άλλη επιλογή: *αυτό που το διαρρηγγύνει είναι το ίδιο που το θρέφει*. Έτσι «το Εγώ δεν είναι αφέντης ούτε μέσα στο ίδιο του το ενδιαίτημα» (Freud 1915).

Ο Freud το 2012, διατράνωνε την ιδέα (Schaeffer 2000), ότι η λιβιδώ από τη φύση της δε μπορεί ποτέ να ικανοποιείται, σε αντιδιαστολή με την *ανάγκη* η οποία μπορεί να ικανοποιείται από μια εξειδικευμένη και κατάλληλη πράξη³². Έγραφε σχετικά ότι «*θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ό,τι κάτι σε αυτήν την ίδια τη φύση της σεξουαλικής ενόρμησης δεν ευνοεί την πραγμάτωση της πλήρους ικανοποίησης*». Είναι η εργασία του Εγώ (ψυχική εργασία) που κάνει ώστε κάποιος να ικανοποιείται από το αντικείμενο επιθυμίας ή την μετουσίωση.

Η ψυχοποίηση (νοητικό επίπεδο) : Εδώ, οι εντάσεις έχουν μια μακρά και οδυνηρή, αλλά τελικά εντακτική πορεία (χάραξη) ψυχικού μεταβολισμού. Ο μεταβολισμός αυτός ανοίγει νέους «δρόμους» με το ίδιο ακριβώς τρόπο που η θλίψη ενός πένθους, όταν αυτό μεταβληστεί και συντελεστεί η εργασία του, δίνει τη θέση της στο άνοιγμα καινούριων διαδρομών, ενίοτε εξαιρετικά δημιουργικών. Πρόκειται, για τη διαδικασία /εργασία ψυχοποίησης της ενορμητικής φόρτισης η οποία επιτελεί τη συγκράτηση των έξωθεν και έσωθεν διεγέρσεων, με σκοπό τη μείωση τους. Υπό κανονικές συνθήκες αυτή η εργασία έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη της δυνατότητας για τη μετατροπή των διεγέρσεων σε εικόνες και φανταστικές σκηνές. Ο νευρωσικός μπορεί ν'αντέχει το δυσάρεστο/την ένταση και αντλεί ευχαρίστηση από αυτό (ερωτικοποίηση του πόνου). Πρόκειται για τη λειτουργία του **Πρωτογενούς ή Ερωγόνου Μαζοχισμού** που αφορά στη δυνατότητα του «υφίστασθαι». Εδώ το Εγώ τα βγάζει πέρα στη στέρηση, τη ματαίωση κ.λ.π.

(Ερωγόνος Μαζοχισμός: Είναι η διαπλοκή του ευχάριστου με το δυσάρεστο. Τότε μπορώ πια να κρατήσω μέσα μου και δυσάρεστες ώσεις / εντάσεις, αφού έχουν δεθεί με το ευχάριστο (ευχαρίστηση από τον πόνο). Αφορά στην εισαγωγή της δυνατότητας του ψυχικού οργάνου να αντέχει τις εντάσεις -ακόμα και τον πόνο- αντί να τις εκφορτίζει (αυτοκαταστροφή, ενόρμηση του θανάτου). Το ενορμητικό «ξέσπασμα» μπορεί να **αναβάλλεται χρονικά** μέσω του ερωγόνου μαζοχισμού. Ο ψυχισμός αποκτά την ικανότητα να κρατάει μέσα του (εσωτερική ικανότητα) επίπονες διεγέρσεις και να αντλεί ευχαρίστηση από τον πόνο. Προάγεται τότε η διάσταση της αντοχής δηλαδή του «υφίστασθαι». Ανοίγεται η δυνατότητα της **ψευδαισθητικής ικανοποίησης της επιθυμίας**³³. Η ψυχική εργασία λαμβάνει χώρα υπό την αιγίδα της **αρχής της πραγματικότητας** (ό,τι μου είναι ευχάριστο, δε μου είναι κατ'ανάγκη ωφέλιμο). **Πρωτογενής ή Ερωγόνος Μαζοχισμός:** είναι «ο φύλακας της ζωής». Πρόκειται για ένα πρωτογενή πυρήνα του Εγώ, μια θεμελίωση του ψυχισμού, είναι ένας εσωτερικός οργανωτικός πόλος).

Στη **μετουσίωση** (είδος ψυχικής εργασίας), ο σεξουαλικός στόχος αλλάζει, καθώς επίσης και το αντικείμενο μέσω του οποίου η ενόρμηση θα ικανοποιηθεί. Στόχος και αντικείμενο της μετουσίωσης είναι πλέον μη σεξουαλικά. Γίνονται αποδεκτά ως τέτοια τα καλλιτεχνικά, διανοητικά, ηθικά αντικείμενα και οι δημιουργίες. Η ενόρμηση ψάχνει αέναα το σεξουαλικό αντικείμενο για να ικανοποιηθεί άμεσα, να εκφορτιστεί (επιτόπια, εδώ και τώρα, ολοκληρωμένη εκτόνωση μιας σεξουαλικής ανάγκης). Το ίδιο και η μετουσιωμένη ενόρμηση, π.χ. η

³² Η έννοια της **ανάγκης** πλησιάζει στον όρο ένστικτο (instinct) δηλαδή σχετίζεται καθαρά με την **βιολογική πλευρά**, σε αντιπαράθεση με τις ενορμήσεις οι οποίες αποτελούν μια σταθερή εσωτερική ψυχική διέγερση. Η **ανάγκη** σχετίζεται ολοκληρωτικά με τα **βιολογικά ένστικτα** και υποχωρεί τελείως, έστω και προσωρινά, όταν ικανοποιηθεί, επομένως η ανάγκη (βιολογική πλευρά), έχει αντικείμενο, αυτό το οποίο την καλύπτει. Η ενόρμηση είναι η συναισθηματική-ψυχοποιημένη έκφραση της ανάγκης και το αντικείμενό της είναι μυθικό, το στήθος. Δεν το βρίσκει αλλά το **ξανα-βρίσκει**. Το «ξανά» είναι η αναπαράσταση, η αναπαραγωγή του πρώτου αντικείμενου και συνιστά μια ψευδαισθητική ικανοποίηση της επιθυμίας.

³³ Δυνατότητα του Εγώ να ικανοποιεί επιθυμίες εσωτερικά, συμβολικά, φαντασιακά (π.χ μέσω του ονείρου), σε αντιδιαστολή με την άμεση επί του πραγματικού ικανοποίηση.

συγγραφική δεινότητα ενός λογοτέχνη, γυρεύει πλήρη ικανοποίηση, την ολοκληρωτική εκφόρτιση. Φτάνει όμως μόνο σε *μερική ικανοποίηση* στο μέτρο που τα αντικείμενα είναι μη σεξουαλικά. Η σεξουαλική προέλευση της μετουσιωμένης ενόρμησης, π.χ. η σκοποφιλία που οδηγεί στην τέχνη φωτογραφίας, και ως εκ τούτου η συνεχής αναζήτηση της άμεσης και πλήρους ικανοποίησης, συμβάλουν ώστε οι μετουσιωτικές μας δραστηριότητες να διατηρούν αδιάλειπτα τη ζωτικότητα και τη δύναμή τους. Ο Freud είχε υπογραμμίσει τους κινδύνους που ενυπάρχουν στη μετουσίωση των ενορμήσεων, όταν αυτή λαμβάνοντας χώρα εις βάρος του σεξουαλικού, στερώντας το άτομο από τις **άμεσες** σεξουαλικές ικανοποιήσεις.

Είναι η *συνεχής και σταθερή λιβιδινική ώση* που ορίζει την ανθρώπινη φύση και την επιθυμία. Ωστόσο ο Freud διερωτάτο γιατί αυτή ώση να εξακολουθεί αέναα να αναδύεται; Και τι θα γινόταν η επιθυμία αν η ενόρμηση ικανοποιείτο πλήρως; Αυτό το τελευταίο θα σήμαινε διακοπή της αέναης ροής των *συγκινησιακών ποσοτήτων* κατά μήκος των αναπαραστασιακών αλυσίδων (όπως ένα ηλεκτρικό φορτίο επί της επιφάνειας των σωματών).

Στη θεώρηση της Schaeffer η γυναικεία σεξουαλικότητα συνυφαίνεται με την *αναπόφευκτη (εισβάλουσα και διαρρηγνύουσα) συνεχή ώση των μεγάλων λιβιδινικών ποσοτήτων* που μοιραία οδηγεί σε μια ανυπέβλητη *άρνηση της θηλότητας* εκφραζόμενη υπό τη μορφή του *φθόνου του πέους* και της άρνησης της *παθητικής ομοφυλοφιλίας* (στους άνδρες). Εδώ ερείδονται οι αγωνίες που σχετίζονται με την θηλυκότητα. Ωστόσο υπάρχουν μεγάλες ποσότητες διεγερσιμότητας που μπορούν να επενεργούν άνευ τραυματικής διάρρηξης του Εγώ (τροφοδοτική διάρρηξη³⁴): πόλος της **ενδοβολής** των μεγάλων λιβιδινικών ποσοτήτων, συνδεδεμένος άρρηκτα με το γυναικείο.

Όπως προαναφέρθηκε, ο Freud οργάνωσε τη θεωρία της ανθρώπινης σεξουαλικότητας θεωρώντας ότι η γυναίκα παραμένει καθηλωμένη στο *φθόνο του πέους* και ο άνδρας στην *παθητική ομοφυλόφιλη* αγωνία του. Η Schaeffer βλέπει σε αυτές τις θέσεις του υποκειμένου μια *προοιδιπόδεια άμυνα* ενάντια στην αγωνία της γενετήσιας διείσδυσης. Πρόκειται για την αγωνία της διείσδυσης του κόλπου της (η γυναίκα *οφείλει* να επιτρέψει την εισβολή) ή του κόλπου εντός του οποίου ο άνδρας πρόκειται να *εισβάλει* διαμέσου του λιβιδινικού του πέους. Ιδού η διαφορά των φύλων στο επίπεδο της σεξουαλικής πράξης. Η συγγραφέας διαφοροποιεί ανάμεσα σε μια πλήρη *«απόρριψη του γυναικείου»* βράχου ο οποίος ωστόσο υποχωρεί και πάει προς το απαραίτητο *άνοιγμα* για τη διείσδυση και την σεξουαλική κορύφωση, και σε μια άλλου τύπου *«άρνηση του γυναικείου»* εν είδει ανυπέβλητου βράχου που δεν διαπραγματεύεται: είναι *ένα κλείσιμο στην ενορμητικότητα και το ξένο*, που οδηγεί στην ψυχρότητα και στα δύο φύλα. *Όσο περισσότερο το Εγώ δέχεται την σεξουαλική ενορμητικότητα εντός του, τόσο πλουσιότερο είναι και τόσο καλύτερα ζει* (Schaeffer 2001).

Το γυναικείο ερωτικό και η σεξουαλική οργανική σχέση αποτελούν αναμφισβήτητα την αναπαραστάση την πλέον απωθημένη και την πλέον taboo, ακόμα και για τους ψυχαναλυτές, οι οποίοι νοιώθουν ανετότερα στα χωράφια της *παιδικής σεξουαλικότητας* όσο σκανδαλώδης και αν είναι (Schaeffer 2001).

---

³⁴ Με τον όρο *τροφοδοτικός διαρρηκτης* (effacteur nourricier) η Schaeffer εννοεί συνθήκες οι οποίες επέχουν ταυτόχρονα δύο χαρακτηριστικά: της διάρρηξης με την έννοια της *ρήξης*, ενίοτε *τραυματικής*, αλλά την ίδια στιγμή *τροφοδοτικής*, με την έννοια της *δόμησης* (αναδόμηση).

Σχετικά το 1915 ο Freud σημειώνει: « αναμφισβήτητα η σεξουαλική αγάπη παίζει στη ζωή έναν τεράστιο ρόλο και η σύνδεση των ψυχικών και σωματικών ευχαριστήσεων στις ερωτικές χαρές αποτελεί ένα από τα σημεία αποκορύφωσης αυτού του οργανισμού. Μόνο η επιστήμη έχει ακόμα ενδιαασμούς να το ομολογήσει» (στη Schaeffer 2001). Είναι εντός αυτής της οργανικής ερωτικής σχέσης που δημιουργείται η γενετήσια γυναικεία σεξουαλικότητα, η πλέον ολοκληρωμένη θηλυότητα της γυναίκας, καθώς και η αρρενωπότητα του άνδρα.

Η Schaeffer προτείνει μια διαδρομή της ψυχοσεξουαλικότητας η οποία διέρχεται διαμέσου τριών «τροφοδοτικών διαρρηκτών». Πρόκειται για τρεις προεξάρχουσες αναπόφευκτες και δομικές δοκιμασίες της πραγματικότητας οι οποίες μας επιβάλλουν μια αδιαπραγμάτευτη μαρτυρία: ότι πράγματι, «το Εγώ δεν είναι Κύριος μέσα στο ίδιο του το ενδιαίτημα».

Ο πρώτος τροφοδοτικός διαρρηκτής είναι, όπως προαναφέρθηκε, η **συνεχής εισβάλλουσα και διαρρηγνύουσα λιβιδινική ώση**. Ο δεύτερος είναι η **δοκιμασία της διαφοράς των φύλων** η οποία θα ξεριζώσει τις έννοιες του πέους και τον κόλπου από τις προοιδιπόδειες αυταπάτες.

Η συγγραφέας με την έκφραση «προοιδιπόδειες αυταπάτες» προφανώς αναφέρεται στις παιδικές θεωρίες της σεξουαλικότητας όπως περιγράφηκαν στο φροϊδικό έργο « Τρία Δοκίμια για τη θεωρία της Σεξουαλικότητας» το 1905, κατά τις οποίες τα μικρά παιδιά πριν κατακτήσουν τη γενετήσια-οιδιπόδεια φάση της ψυχοσεξουαλικής τους εξέλιξης πιστεύουν ότι όλοι, άνδρες και γυναίκες, κατέχουν φαλλό. Το κορίτσι φέρει ένα ψευδαισθητικό πέος ενώ αργότερα, όταν νοηματοδοτείται η έλλειψη, αυτή εκλογικεύεται ως το αποτέλεσμα ενός ευνουχισμού: *είχε αλλά στη συνέχεια το έχασε*.

Ο τρίτος τροφοδοτικός διαρρηκτής είναι ο **εραστής στην οργανική σεξουαλική σχέση**. Είναι αυτός που δημιουργεί το γενετήσιο «γυναικείο» στοιχείο στη γυναίκα³⁵ το οποίο είχε ήδη αρχίσει να ετοιμάζεται στη διάρκεια των δύο προηγούμενων δοκιμασιών (στις δοκιμασίες της συνεχούς λιβιδινικής ώσης και της νοηματοδότησης της διαφοράς των φύλων).

Σε καθεμία από αυτές της κρίσιμες καμπές της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, ενεργοποιείται ένας αναπόφευκτος αγώνας, μια ψυχική εργασία, τροφοδοτική και δομική ανάμεσα στο Εγώ και την ενόρμηση. Το Εγώ διαρρηγνύεται μεν από την *συνεχή λιβιδινική ροή*, ωστόσο αυτό καλείται να το διαχειριστεί, δεν μπορεί να κυβερνάται μονίμως από αυτήν. Πρέπει επίσης να «κοιμάται», να σκέπτεται, να οργανώνεται: το Εγώ καλείται να μπορεί να μετατρέψει τη συνεχή λιβιδινική ροή σε περιοδικές ώσεις, εισάγοντας τη χρονικότητα και την ρυθμικότητα. Οργανώνεται έτσι ώστε συνειδητά να μην αντιλαμβάνεται τίποτα από αυτήν τη λιβιδινική ώση που το παραβιάζει, ή έτσι ώστε να την βιώνει όσο το δυνατόν λιγότερο, μετερχόμενο των *αμυντικών μηχανισμών* οι οποίοι είναι πρωτίστως *αντι-ενορμητικοί*, με την έννοια ότι χρησιμοποιούν την ενέργεια της συνεχούς ώσεως για να την παροχετεύσουν ή να την αντιστρατευθούν. Έτσι η σταθερά συνεχής λιβιδινική ώση δεν καθίσταται ποτέ ολοκληρωτικά αντιληπτή, *παρά μόνο όταν διαφεύγει του ελέγχου του*

³⁵ Η θεματική παραπέμπει στο παραμύθι της «Ωραίας Κοιμωμένης» του Charles Perrault (1697), όπου η έλευση του πρίγκιπα με το λευκό άλογο που αφυπνίζει την καταραμένη νέα που έπεσε σε λήθαργο παραπέμπει στο ζήτημα της γυναικότητάς της από τον άνδρα-εραστή. Επίσης στο θρύλο του Δον Ζουάν, ο ήρωας –εραστής κατέχει και ρόλο της χειραφέτησης της γυναίκας «άβγαλτης» γυναίκας.

Εγώ, λόγω χάρη στο ζηλοτυπικό πάθος ή τον σεξουαλικό οργανισμό. Επίσης γίνεται αντιληπτή-αλλά μόνον ως συνεχής και σταθερή ώση- στο πάθος για άσκηση επιρροής (κατίσχυση επί του αντικειμένου), για εξουσία, για καταστροφικότητα, στις εξαρτήσεις κ.λ.π.

Το Εγώ λοιπόν καλείται να αποκτήσει περιοδικότητα, μετασχηματίζοντας, «μεριδοποιώντας», ξεδιαλέγοντας, και αξιολογώντας την συνεχή ώση.

Το Εγώ μπορεί να ανοίγεται στην ενόρμηση λίγο, πολύ, με πάθος ή καθόλου, σύμφωνα με το εξής τριπλό σχήμα (Schaeffer 2001) :

1. ΠΡΩΚΤΙΚΟΣ ΠΟΛΟΣ

Στον **πρωκτικό πόλο** το Εγώ δέχεται ένα μέρος της λιθιδούς και διαπραγματεύεται. Πρόκειται για την **νευρωτική λύση**, η οποία άπτεται της δευτερογενούς απώθησης. Η **πρωκτική λειτουργία**³⁶ συμμετέχει στην οργάνωση του Εγώ και τον ενορμητικό έλεγχο. Με αυτήν την έννοια η πρωκτική λειτουργία είναι μια *αντι-ενόρμηση*. Προσδίδει στον οργανισμό τις δυνατότητες του *ξεδιαλέγματος*, της «κλασματοποίησης» και τις δυνατότητες της *εργασίας της περιοδικότητας* του Εγώ και της ενόρμησης. Συμμετέχει στην επιλογή του σκοπού και του αντικειμένου της ενόρμησης και δημιουργεί τους ευσεβείς πόθους της ικανοποίησης και της *δόκιμης αντίδρασης* στις περιστάσεις. Ελέγχει το άνοιγμα και το κλείσιμο στην είσοδο του αντικειμένου και την εσωτερικότητά του (ικανότητα του σφιγκτήρα). Επομένως η διαπραγματευτική ικανότητα του Εγώ, ερείδεται επί της πρωκτικότητας (αμυντική πλευρά) η οποία διαχειρίζεται την απώθηση και τους νευρωτικούς αμυντικούς μηχανισμούς. Εν κατακλείδι, η πρωκτικότητα περιφρουρεί στο Εγώ την *αυταπάτη ότι είναι αφέντης εντός του ενδιαϊτήματός του*. Η «εργασία της πρωκτικότητας» συμμετέχει στην πλαίσιωση και τη σύσταση της *υποκειμενικής ταυτότητας* (διαφοροποίηση Εγώ-Μη Εγώ) , οι οποίες επανοργανώνονται και συμβολίζονται εκ νέου και εκ των υστέρων προς την κατεύθυνση της σεξουαλικής και σεξουαλικοποιημένης ταυτότητας στο *φαλλικό στάδιο* διαμέσου του άγχους ευνοουχισμού και του οιδιποδείου συμπλέγματος. Η πρωκτικότητα αποτελεί το σαυροδρόμι της συνάντησης και αντιπαράθεσης των *αντιθέτων*, των *αντιθέσεων*, η έδρα της *αμφιβολίας* και της *αμφιθυμίας*, μια ζώνη **διαφοροποίησης, διαπραγμάτευσης** αλλά και ο τόπος των *διχοτομήσεων*. Επίσης συνιστά το σημείο των *συγχύσεων* και των *αναστροφών*, επομένως ανοίγει εν δυνάμει δρόμο προς τις **διαστροφές**. Είναι ο σταθμός τους «ξεδιαλέγματος», μια *περιστρεφόμενη πλάκα*, συμμετέχοντας εν πολλοίς στο πεδίο της συμβολοποίησης. Παράγει δεσμό.

2. ΚΟΠΡΩΔΗΣ ΠΟΛΟΣ

Στον « **κοπρώδη** » πόλο της λειτουργίας του, το Εγώ απορρίπτει την ενορμητική εισβολή και κλειδαμπαρώνεται απέναντί της. Πρόκειται για την **κατασταλτική** λύση, για τη λύση της **διάψευσης**, του *μίσους για την ενόρμηση*.

Καταστολή του συναισθήματος: Αφορά σε πρώιμο μηχανισμό κατά την πρώιμη σχέση του παιδιού με τη μητέρα του: το παιδί συμπίεζει τις αγωνίες του και τις συγκινήσεις του γιατί αυτές θα αποτελούσαν μια απειλή για τη ζωή της μαμάς του. Επί παραδείγματι, όταν αυτή είναι σε κατάθλιψη επιβάλλει μια σιωπή στην εκφραστικότητα των συγκινήσεων του παιδιού: τα πράγματα ακινητοποιούνται, σα να μαραίνονται. Επίσης, για παιδαγωγικούς σκοπούς, σε ορισμένες οικογένειες τα παιδιά δεν έχουν δικαίωμα να παραπονιούνται. Σιγά-σιγά το παιδί εσωτερικεύει αυτή τη σιωπή, την καταστολή των συγκινήσεων του (αρνητικοποίηση των συγκινήσεων) υπό το καθεστώς των απαιτήσεων ενός **Ιδεώδους Εγώ**³⁷. Αποκόπτεται από τις δικές του

³⁶ Πρόκειται για την **πρωκτική λειτουργία** του Εγώ, που δεν πρέπει να συγχέουμε με τον *πρωκτικό ερωτισμό* που αφορά στη χρησιμοποίηση της πρωκτικής ερωτογενούς ζώνης, των ερωτικών αισθήσεων της αφόδευσης ήτοι της συγκράτησης και της αποβολής τους στην υπηρεσία της λιθιδούς.

³⁷ Κατά την Ποταμιάνου (1993) το **Ιδεώδες Εγώ** αφορά σε χώρο και χρόνο της μητρικής παντοδυναμίας όπου τίποτα δεν είναι αδύνατο και καμιά απώλεια δε θεωρείται δυνατή. Το εγώ απευθύνεται στο Ιδεώδες όπως ένα παιδί θα απευθυνόταν στους παντοδύναμους γονείς: «*δώσε μου τα όλα πατέρα*», λέει η Άρτεμις στο Θεό. Και ο Θεός απαντά: «*πάρτα παιδί μου και θα σου*

ενορμητικές πηγές , δηλαδή χάνει τη δική του λιβιδινική τροφοδοσία, άλλως ειπείν χάνει την ατομική του, μοναδική ιδιαιτερότητα και συμμορφώνεται στο όνομα μιας υπερπροσαρμογής του στο ομαδικό, στην κοινωνική πραγματικότητα, στις κοινωνικές νόρμες και αξίες. Εύκολα θα αισθάνεται ντροπή κάθε φορά που θα «παρακάμπτει» τις έξωθεν αξίες προς όφελος των ατομικών του επιθυμιών. Το Εγώ του υποκειμένου εδώ **καταστέλλει** (αμυντικά) τις συγκινήσεις του, τις αρνητικοποιεί στο όνομα του ιδεώδους (ναρκισσιστική θεματική). Λόγω του αμυντικού μηχανισμού της **καταστολής** έχουμε μια πτώση του τόνου των ενστίκτων της ζωής τα οποία «πνίγονται» για χάριν αυτής της συστοιχίας με το έξωθεν. Οι Bria και Lombardi (στην Ποταμιάνου 2013) αναφέρθηκαν στην θεωρία της σωματικής αναταραχής, όταν καυτά και οδυνηρά συναισθήματα τελούν υπό **διάψευση** ή καταστολή. Πρόκειται για συγκινησιακά βιώματα που δημιουργούν ένταση η οποία τελικά πλήττει το σώμα. Σε ορισμένες περιπτώσεις η **καταστολή** μπορεί να φτάσει τα πράγματα μέχρι τη συρρίκνωση και τον μαρασμό της σκέψης: η καταστολή εγκυστώνει την ενόρμηση, σβήνει την επιθυμία και, τελικά, την ίδια τη σκέψη. Την ονομάζουμε **χρηστική σκέψη**. Ο οργανισμός είναι παγοποιημένος, το υποκείμενο δε νοιώθει, οπότε δεν επενδύει λιβιδινικά στο αντικείμενο, η ετερότης διαγράφεται. Το συναίσθημα δεν τροφοδοτεί τη σκέψη ώστε να δουλέψει η φαντασία. Είναι ένα «τσιμεντάρισμα», το πράγμα δεν «ανασαίνει», δεν επιστρέφει στο συνειδητό τίποτα από την επιθυμία, πρόκειται για μια κατάσταση απάθειας. Είναι μια προσπάθεια συνειδητή να εγκυστώσω το συναίσθημα μου, δηλ. να μη νοιώσω: σβήνουν οι συναισθηματικές εκφράσεις και οι φαντασιώσεις. Έτσι η καταστολή μπορεί να γίνει στοιχείο του χαρακτήρα (χαρακτηρολογικό): η καταστολή ως νεύρωση χαρακτήρα. Είναι ένα μπλοκάρισμα της δυνατότητας για επένδυση, ώστε να μην αναδύεται η ενόρμηση. Κατά την Mc Dougall η καταστολή ως μηχανισμός άμυνας προστατεύει το Εγώ από την ανάδυση των αρχαϊκών (πρωτογενών) φαντασιών ψυχωσικής τάξης. Η καταστολή εδώ γίνεται άμυνα κατά της ψύχωσης. Κατ' αυτήν την άποψη η **χρηστική σκέψη** δεν οφείλεται στην έλλειψη φανταστικού υλικού, αλλά στην προσπάθεια καταστολής αυτών των πρωτογενών φαντασιών.

Η Schaeffer (2001) σημειώνει ότι η παραπάνω εικόνα είναι μια πρωκτικότητα που δεν διαπραγματεύεται, επομένως χάνει την σφηγκηκριακή³⁸ της λειτουργία, καθώς **στερεοποιείται**, γίνεται άκαμπτη και αρνείται να παραιτηθεί. Αυτός ο *κοπρώδης πόλος* διέπει ένα Εγώ τσιμεντοποιημένο εντός μη νευρωτικών αμυνών, και οδηγεί σε παθολογικές *χαρακτηριολογικές*³⁹ δομές, που εμφορούνται από *μεγάλες ποσότητες αντι-λιβιδινικής ενέργειας* οι οποίες μισούν τον οιονδήποτε εισβάλλοντα «ξένο» ενορμητικό ή αντικειμενοτρόπο, ενώ η παθητικότητα καθίσταται *διωκτική* (παράνοια). Είναι δε φορέας ποσοτήτων καταστροφικότητας και εμπάθειας που υπερβαίνουν τις διαχειρήσιμες δυνατότητες του Εγώ. Εδώ προεξάρχει η **εργασία του αρνητικού**⁴⁰ επί της βάσεως των αμυνών της άρνησης, της σχάσης, της διάκλεισης και του εκφυλισμού της ενόρμησης σε ενστικτώδη διέγερση όπου βασιλεύει η *κοπρωποίηση* του αντικειμένου. Οι αμυντικές στρατηγικές άπτονται περισσότερο της *επιθώσης* και της περιφρούρησης της *ναρκισσιστικής συνοχής* και *ταυτότητας*. Το κοπρώδες παράγει επίπλαστο δεσμό (surlien), καθήλωση, αποσύνθεση, ακινητοποίηση, επανάληψη του ταυτόσημου.

Η περιγραφή του κοπρώδους πόλου λειτουργίας του Εγώ στην οποία αναφέρεται η Schaeffer, φαίνεται να προσιδιάζει στην έννοια της **πρωτογενούς πρωκτικότητας** για την οποίαν έχουν μιλήσει οι Green (1996), και Ποταμιάνου. Όταν το υποκείμενο πάει να κάνει επαφή με το αντικείμενο τρομάζει διότι το τελευταίο είναι *διωκτικό*, και αυτό θίγει το εσωτερικό ναρκισσιστικό του κύκλωμα. Τότε είναι που έρχεται η υπόθεση της **πρωτογενούς πρωκτικότητας**: το υποκείμενο εγκυστώνει το αντικείμενο με σκοπό να το ακινητοποιήσει, ώστε να μην υπάρξει συναλλαγή, να μην κουνιέται τίποτα. Όμως πέφτει στην παγίδα και το ίδιο το υποκείμενο, καθώς με αυτόν τον τρόπο ακινητοποιείται και το ίδιο (κατάληξη του δράματος..). Άλλως ειπείν, το υποκείμενο

κι *άλλα καλύτερα απ' όλα*» (στίχοι 25 και 43-44 του ύμνου στην Αρτέμιδα). Εδώ το Υπερεγώ, υποταγμένο στις μεγαλομανιακές απαιτήσεις δεν καταφέρνει να εκπληρώσει το οργανωτικό του λειτουργήμα.

³⁸ Που άπτεται του σφιγκτήρα.

³⁹ Χαρακτηριολογική δομή: Αφορά στην παθολογία του χαρακτήρα, δηλαδή σε μια δομική τυπολογία (π.χ. παρανοϊκός χαρακτήρας ή κυκλοθυμικός). Πρόκειται για άτομα ασταθή, επιθετικά, υπερευαίσθητα, αγχώδη, παρορμητικά, κλεισμένα στον εαυτό τους ή διεγερμένα.

⁴⁰ Το αρνητικό (κατά Andre Green): Το υποκείμενο μέσω των διαφόρων μηχανισμών άμυνας προσπαθεί να προστατέψει το ψυχισμό από το να κατακλυστεί από εντάσεις, να τις αρνητικοποιήσει και να διασφαλίσει τη λειτουργία του και τη σχέση με το αντικείμενο. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις όπου το αρνητικό μπορεί να γίνει καταστροφικό, μέσω της ενόρμησης του θανάτου, οδηγώντας το ψυχικό όργανο σε απόσυρση, παθολογικό ναρκισσισμό και αποεπένδυση των αντικειμένων.

ακίνητοποιεί και ακίνητοποιείται. Ενώ στην **πρωκτικότητα** (πρωκτικός πόλος του Εγώ περιγραφείς ανωτέρω από την Schaeffer) υπάρχει μια κινητικότητα με τα κόπρανα (αφήνω-κρατάω), στην **πρωτογενή πρωκτικότητα** το υποκείμενο *ακίνητοποιεί* καθώς δεν υπάρχει το εν δυνάμει *πάρε-δώσε* που υπάρχει στην πρωκτικότητα, με αποτέλεσμα ο οργανισμός να εμποδίζεται να προχωρήσει στη συναλλαγή, εξ'ού και ο χαρακτηρισμός *πρωτογενής*: επειδή είναι *πριν*, είναι ένα στάδιο πριν φτάσουμε στο *αφήνω-κρατάω*. Στην πρωκτικότητα υπάρχει μια **συναλλαγή**, ο σκοπός του υποκειμένου εδώ είναι να φειλάξει τα όριά του και να συνδιαλαγεί με τον άλλο: είναι ένα από τα τελευταία στάδια της διαμόρφωσης του *μέσα-έξω*, της διαμόρφωσης του Εγώ-Μη Εγώ, της οριοθέτησης του υποκειμένου. Αντίθετα, στην περίπτωση της πρωτογενούς πρωκτικότητας, η οποία είναι προγενέστερη, ο οργανισμός του ατόμου θέλει να αποφύγει και το εν δυνάμει *πάρε-δώσε*, σταματάει το παιχνίδι του μέσα-έξω, εδώ δεν υπάρχουν όρια: *το νόημα της πρωτογενούς πρωκτικότητας είναι η αναίρεση των ορίων*. Επιπροσθέτως, και ο θεραπευτής στη θεραπεία αισθάνεται να «παραλύει», να *ακίνητοποιείται*: νοιώθει πως ό,τι προτείνει, ό,τι λέει μοιάζει να μην έχει κανένα νόημα για τον αναλυόμενο. Ο αναλυτής έχει την αίσθηση πως ό,τι κάνει για τον αναλυόμενο είναι μάταιο: η πρωτογενής πρωκτικότητα έχει την έννοια να αναίρεσει τον θεραπευτή. Ο ασθενής εμφανίζεται από τον *φόβο απώλειας του ναρκισσιστικού του αποθέματος* στην περίπτωση που θα ενέδιδε στη σχέση με τον αναλυτή. Μόλις πάει να επενδύσει λιβιδινική ενέργεια στο αντικείμενο- *αναλυτής* αυτό βιώνεται σα ναρκισσιστική απώλεια, μια *ναρκισσιστική αιμορραγία*, ιδού η απειλή για τον ψυχισμό του, οπότε το αντικείμενο αυτό πρέπει να πάψει να υπάρχει: το αντικείμενο είναι απειλητικό, γιατί το υποκείμενο κινδυνεύει να χάσει τα όριά του, να αιμορραγήσει. Είναι ακριβώς σε αυτήν την περίπτωση που μπορεί να μπαίνει σε λειτουργία αυτός ο πολύ πρώιμος αμυντικός μηχανισμός (φαντασίωση) που θα προστατεύσει τον αναλυόμενο από το πήγαινε-έλα της συναλλαγής, καθώς ακόμα δε μπορεί ούτε να σχάσει-διχοτομήσει το αντικείμενο ώστε να προκύψει συναλλαγή με το **καλό αντικείμενο**. Φτάνουμε σε ψυχική ακίνητοποίηση αμφοτέρων, αναλυτού και αναλυόμενου: καθώς η συναλλαγή παγώνει, μπορεί να ακίνητοποιηθεί και να σταματήσει και η σκέψη του αναλυτή. Έχουμε καθήλωση των πραγμάτων, επειδή η *πρωτογενής πρωκτικότητα δεν αφήνει χώρους ελεύθερους*. Σε ένα *χώρο ελεύθερο* το υποκείμενο βάζει μέσα στοιχεία για να δομήσει το Εγώ του. Στην πρωτογενή πρωκτικότητα όταν πάει να γίνει αυτός ο χώρος το άτομο *τον γεμίζει αμέσως* για να μην χτιστεί το Εγώ του, αλλά ούτε και το *μέσα-έξω* που δημιουργείται παράλληλα με το Εγώ του. Συνήθως σε αυτές τις περιπτώσεις όταν το υποκείμενο βάζει μέσα του κάτι, αυτή η δόμηση του Εγώ (π.χ. δόμηση από τη θεραπεία) βιώνεται σα βιασμός, επομένως χρειάζεται να γεμίσει, να «*πληρώσει*» τα πράγματα, να μην υπάρξει το μέσα-έξω, που σημαίνει συναλλαγή και την οποία βιώνει σα βιασμό (έννοια του δικωτικού αντικειμένου): πρόκειται για τον έλεγχο των εισβολών, το υποκείμενο δεν αφήνεται στην **παθητικότητά του**.

Υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ Green και Ποταμιάνου, στο θέμα της **πρωτογενούς πρωκτικότητας**. Κατά τον Green πρόκειται για ένα *ενδιάμεσο στάδιο* μεταξύ στοματικότητας και πρωκτικότητας, επομένως τη συνδέει με την ψυχοσεξουαλική εξέλιξη. Αντίθετα η Ποταμιάνου δεν το θέτει εξελικτικά, δηλαδή σαν στάδιο ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, αλλά το βάζει μέσα στη *δυναμική του ασυνειδήτου*, άλλως ειπείν στις κινήσεις που κάνει το αντικείμενο σε σχέση με την **εύρεση του αντικειμένου**, επομένως είναι *πέραν* της ψυχοσεξουαλικής ωριμότητας.

3.ΛΙΒΙΔΙΝΙΚΟΣ ΠΟΛΟΣ

Στον πόλο λειτουργίας του Εγώ που ονομάζουμε λιβιδινικό, το Εγώ *ανοίγεται* και *υποβάλλεται*. Είναι η ενορμητική λύση κατά τον Goldstein (στην Schaeffer 2001), η *ενδοβλητική* λύση. Δεν πρόκειται για επίθεση κατά της ενόρμησης ούτε για έλεγχο της, αλλά για *λήψη της ενόρμησης εντός του*. Πρόκειται για συνεχή και σταθερή ώση προς την κινητικότητα, ένα συνεχές ανάπτυγμα των συγκινήσεων κατά μήκος των αναπαραστατικών αλυσίδων⁴¹. Εδώ το λιβιδινικό δεν φθείρεται, δημιουργεί αενάως «*καινούργιο*» και διευρύνει εντός του Εγώ το πεδίο των αναπαραστάσεων που τροφοδοτούνται λιβιδινικά: το Εγώ αναγνωρίζει την λιβιδινική ώση ως τον

⁴¹ Με την έννοια της **αναπαράστασης** εννοούμε αυτό το οποίο τελικά εγγράφεται στα **μνημονικά συστήματα** του ατόμου από το αντικείμενο. Έτσι ο όρος της ψυχικής αναπαράστασης προάγει τη διάκριση ανάμεσα στην **εξωτερική πραγματικότητα** και την **ψυχική πραγματικότητα**, με την έννοια ότι τα ψυχικά μορφοείδωλα εαυτού και αντικειμένων δεν είναι παρά εσωτερικές-ψυχικές κατασκευές. Επομένως τα αντικείμενα δεν είναι παρά **αναπαραστάσεις αντικειμένων**, συμπεριλαμβανομένου και του εαυτού (Akhtar, 2009). Είναι επί των αναπαραστάσεων των εννομήσεων όπου επενεργεί ο αμυντικός μηχανισμός της απώθησης.

κυρίαρχο αφέντη του⁴². Το Εγώ υπό το κράτος ορισμένων βιώματων δύναται να αναιρείται και να επιτρέψει την είσοδο εντός του μεγάλων λιβιδινικών ποσοτήτων. Αυτό του επιτρέπει να προσφέρεται σε εμπειρίες κυρίευσης, έκστασης, απώλειας και σθησίματος των ορίων, παθητικότητας και σεξουαλικού οργανισμού.

Ο Freud χωρίς να είναι ο ίδιος μυστικιστής εντούτοις ενδιαφέρθηκε για τον μυστικισμό, τον αποκρυφισμό και τις **εκοστατικές** εμπειρίες. Όταν το υποφλοιώδες σύστημα διεγείρεται, π.χ. υπό την επήρεια χημικών ουσιών, τότε το φλοιώδες επίπεδο λειτουργίας (αντιληπτικό, συμπεριφορικό) **παλινδρομεί** σε μια πιο εξαρτημένη κατάσταση όπου δεν μπορεί να ερμηνεύει τον εξωτερικό κόσμο ως κάτι διαφορετικό από το Εγώ : χάνεται η διάκριση Εγώ-Μη Εγώ. Φυσιολογικές εμπειρίες **έκστασης** που δεν αποσκοπούν στην καταστροφή, βασίζονται σε μια φαντασίωση **λιβιδινικής ένωσης του εαυτού μας με τον κόσμο των αντικειμένων**. Προκύπτει η εμπειρία της **ένωσης** με το Θεό και το αιώνιο σύμπαν. Πρόκειται για τον πόθο του βιώματος της **αδιαφοροποίησης ενότητας**. Είναι η παλινδρομική επιθυμία για μια **προλεκτική κατάσταση** του είναι χωρίς αντικείμενα (anobjectale, κατάσταση απεριόριστου ναρκισσισμού) που χαρακτηρίζεται από ένα **«ωκεάνιο συναίσθημα»** (Freud 1930), μια **συγχώνευση** του εαυτού⁴³ μας με την εικόνα του τροφοδοτικού αντικειμένου (μαστός). Ο Όμηρος στην Ιλιάδα (Ραψωδία ξ), αποκαλεί τον **Ωκεανό** «πηγή των θεών και πηγή των πάντων». Ωστόσο, τέτοιες εμπειρίες **συγχώνευσης** (φανταστική μονάδα λιβιδινικά επενδεδυμένη), επιτρέπουν την άμεση επανεγκαθίδρυση των ορίων: το άτομο δε χάνει τη συνείδηση του εαυτού του (ως ξεχωριστού από τα αντικείμενα) ούτε της πραγματικότητας που το περιβάλλει. Η εικόνα του εαυτού φαίνεται να χάνεται στην εικόνα των αντικειμένων (συγχώνευση) **χωρίς όμως ν'απαρνείται την αυτονομία της** ή να καταστρέφει την ακεραιότητα της εικόνας των αντικειμένων. Υπάρχουν ομοιότητες και αναλογίες της **μυστικιστικής εμπειρίας** με αυτήν του **οργασμού**. Στον τελευταίο -σε αντιδιαστολή με την αρχαϊκή (προοιδιπόδεια) συγχώνευση εαυτού και αντικειμένου κατά τη συμβιωτική φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης (Mahler 1968)- το συγχωνευτικό βίωμα είναι βασισμένο στην ταυτόχρονη διατήρηση της ατομικότητας ενός εκάστου εκ των συνουσιαζομένων (ώριμες σεξουαλικές ταυτίσεις). Το **πάθος** είναι η συγκινησιακή κατάσταση (ισχυρή κινητήρια δύναμη) που εκφράζει το **ξεπέραςμα των ορίων του εαυτού** και τη συμβιωτική **συγχώνευση** με τον άλλο (εντούτοις με ταυτόχρονη διατήρηση του αισθήματος ενός ξεχωριστού εαυτού). Αυτό συνιστά μια κεντρική **αντίφαση** στη συγκυρία του ερωτικού πάθους: από τη μια τα στενά όρια εαυτού και η αδιαφιλονίκητη συνειδητότητα της ξεχωριστής ύπαρξης από το έτερο (το αντικείμενο), και από την άλλη η **υπέρβαση**, η αίσθηση ότι υποκείμενο και αντικείμενο του πόθου γίνονται ένα. Ο ερωτευμένος παραμένει στα όρια εαυτού ενώ ταυτόχρονα τα **υπερβαίνει** προς μια **ταύτιση** με το αντικείμενο του πόθου : πρόκειται για μια ερεθιστική, συγκινητική και οδονηρή συνθήκη στον έρωτα. Από την άλλη μεριά ο αγαπώμενος παρουσιάζεται ταυτόχρονα ως ένα κορμί που μπορείς να διεισδύσεις μέσα αλλά ως μια συνείδηση στην οποία δε μπορείς να εισβάλεις. Με αυτήν την έννοια ο έρωτας τελικά είναι η αποκάλυψη της ελευθερίας (αυτονομίας) του άλλου.

Στον λιβιδινικό πόλο της λειτουργίας του Εγώ, «η **ενδοβολή** μαθαίνει στο Εγώ ότι όσο περισσότερο δύναται να δέχεται τη λιβιδώ εντός του, τόσο περισσότερο είναι σε θέση να παραδίνεται, τόσο καλύτερα ζει και σκέπτεται, καλύτερα μετουσιώνει» (Schaeffer 2001). Είναι πρωτίστως στην οργασμική σεξουαλική σχέση όπου υπάρχει ένα σημείο εισόδου στο Εγώ της συνεχούς- σταθερής λιβιδούς αποσπασμένης από την **περιοδική ώση** του ενστίκτου: εκεί η συνεχής λιβιδινική ώση αναπτύσσεται γίνεται αντιληπτή και βιώνεται ως μια εμπλουτιστική εμπειρία. Κατά τον οργασμό, η συνδημιουργία του ενήλικου θηλυκού και αρσενικού στοιχείου και η

⁴² Αυτή η διεύρυνση του Εγώ, η ενδοβλητική λύση, συνδέεται με την έννοια της **ενδοβολής** όπως εισήχθη από τον Ferencsi: «Μηχανισμός ο οποίος επιτρέπει την εξάπλωση στον εξωτερικό κόσμο (αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου) των ενδιαφερόντων του Εγώ, που αρχικά ήταν αυτοερωτικά. Η κάθε αντικειμενοτρόπος αγάπη (ή η κάθε μεταθίβαση), είναι μια διεύρυνση του Εγώ, δηλαδή μια ενδοβολή» (Στην Schaeffer 2001). Στην ερμηνεία της φερεντσιανής έννοιας την οποία δίνει η Maria Torok, πρόκειται για **ενδοβολή του εννομητικού**, «η οποία σχετίζεται με το αντικείμενο και διαμεσολαβείται από αυτό... Ενώ η ενδοβολή των εννομήσεων θέτει τέλος στην αντικειμενοτρόπο εξάρτηση, η φαντασίωση ενσωμάτωσης του Εγώ δημιουργεί ή ενισχύει έναν φαντασιακό δεσμό» (Στην Schaeffer 2001).

⁴³ Είναι ο **Hartmann** (1950), που χρησιμοποίησε για πρώτη φορά **ψυχαναλυτικά** την έννοια του εαυτού για να περιγράψει το σύνολο των συνιστωσών της ναρκισσιστικής ενόρμησης. Διέκρινε το Εγώ από τη **ναρκισσιστική του επένδυση**, περιγράφοντας έτσι τη λειτουργία του εαυτού. Με αυτήν την έννοια ο ναρκισσισμός ορίζεται ως η **ναρκισσιστική επένδυση** όχι του Εγώ, αλλά του Εαυτού. Η **M.Klein** έδωσε τον εξής ορισμό, το 1959: «Ο εαυτός περιλαμβάνει το σύνολο της προσωπικότητας και περιλαμβάνει όχι μόνο το Εγώ αλλά, επιπροσθέτως, όλη την εννομητική ζωή την οποία ο Freud ονόμασε Εκείνο». Η **A.Freud** χρησιμοποιεί το όρο **εαυτός** για να περιγράψει επίσης το σύνολο του ψυχισμού, αλλά προεξαρχόντως το αντικείμενο των ναρκισσιστικών επενδύσεων. Για τον **Heinz Kohut** ο εαυτός πρόκειται για μια οργανωτική δομή του ψυχισμού. Η συνοχή του καθορίζει τη δυνατότητα του οργανισμού να ξεπερνά τις εννομητικές συγκρούσεις. Η έννοια του εαυτού κατά Kohut παραπέμπει στην προσωπικότητα στο σύνολό της, στο σύνολο της ψυχικής λειτουργίας, στον σωματικό εαυτό, καθώς και σε στοιχεία όπως η αναπαράσταση του εαυτού. Είναι μια έννοια που περιλαμβάνει την εμπειρία της συνέχειας, της συγκρότησης του ψυχισμού και της ανάπτυξής του.

σεξουαλική ηδονή αποτελούν μέρος αυτών των μεταλλασσόμενων εμπειριών που δημιουργούν αναμοχλεύσεις της ψυχικής οικονομίας και εμπλουτίζουν το Εγώ με αναπαραστάσεις εμφορούμενες από συγκινήσεις.

Το «γυναικείο» της γυναίκας, σχετίζεται-είτε αυτή το διαψεύδει ή όχι- με το ξεπέρασμα μιας συστατικής σύγκρουσης της γυναικείας σεξουαλικότητας, μιας σύγκρουσης την οποία η γυναίκα καλείται πάντα να επανακατακτά: *Che vuoi?*⁴⁴(Τι θέλεις?). Η γυναίκα θέλει δυο ανταγωνιστικά πράγματα: Το Εγώ της απεχθάνεται και μισεί την ήττα αλλά το φύλο της την αποζητά, και ακόμα περισσότερο την απαιτεί. Το φύλο της (η σεξουαλικότητά της) γυρεύει την πτώση, την ήττα, το ανδρικό αρρενωπό στοιχείο, δηλαδή τον ανταγωνιστή της γυναικείας αυταπάτης *φαλλικότητας* προερχόμενης από την παιδική σεξουαλική θεωρία⁴⁵ (η τελευταία εγκαθίσταται στη ζωή του παιδιού έτσι ώστε αυτό να αποφύγει την τραυματική νοηματοδότηση της διαφοράς των φύλων, τουθόπερ τη γυναικεία ανατομία). Η γυναικεία σεξουαλικότητα γυρεύει μεγάλες ποσότητες λιβιδούς και ερωτικού μαζοχισμού, ιδού το σκάνδαλο του «γυναικείου». Ενώ στον κοινωνικό τομέα, τον πολιτικό και τον οικονομικό ο αγώνας για την ισότητα ανάμεσα στα φύλα είναι επιτακτικός και χρειάζεται να συνεχιστεί, αντίθετα καθίσταται βλαπτικός στον σεξουαλικό τομέα, αν τυχόν καταλήγει να συγχέεται με την κατάργηση της διαφοράς των φύλων που εκθειάζεται εξαιτίας του ανταγωνισμού ανάμεσα στο Εγώ και τη λιβιδώ: **ότι είναι ανυπόφορο για το Εγώ, είναι ακριβώς αυτό το ίδιο που συνεισφέρει στην σεξουαλική ευχαρίστηση, δηλαδή η διάρρηξη, η υποταγή, εν ολίγοις η «ήττα» με όλη την πολυσημία του όρου.**

Το γυναικείο αίνιγμα ορίζεται ως εξής: όσο περισσότερο εκείνη πληγώνεται τόσο έχει ανάγκη να την ποθούν, όσο περισσότερο ξεπέφτει τόσο ικανότερο καθιστά τον εραστή της, όσο περισσότερο υποτάσσεται τόσο ισχυρότερη γίνεται επί του εραστού της. Η δύναμη της γυναίκας είναι η ήττα της.

Ήδη στην φροϋδική σκέψη συναντάμε μια σχέση ανάμεσα στο «*αίνιγμα του γυναικείου*» και ένα άλλο αίνιγμα, τις «*μυστηριώδεις μαζοχιστικές τάσεις*». Αυτός ο συσχετισμός προκύπτει ως το αποτέλεσμα του ευσεβούς πόθου της γυναίκας να ξεφορτωθεί την άκρατη επέλαση των μεγάλων λιβιδινικών ποσοτήτων οι οποίες ενδοβάλλονται (και επομένως «συγκρατούντα») με τη συνδρομή του μαζοχισμού (σεξουαλικοποίηση του πόνου)⁴⁶.

Σχετικά με τη μετάδοση από μάνα σε κόρη η Schaeffer (2001) επικαλείται το παραμύθι της «**Ωρραίας Κοιμωμένης**»: Ενώ,όπως σημειώνει ο Freud, στο αγόρι η μητέρα-φορέας του πρωτογενούς ευνουχισμού-λέει στο αγοράκι που σπρώχνει προτάσσοντας το πέος του: «*πρόσεχε, διαφορετικά θάχεις άσχημα ξεμπερδέματα*», στο κοριτσάκι θα πει: « *Περίμενε και θα δεις, μια μέρα θάρθει και ο*

⁴⁴ Η έκφραση “che vuoi ?” (τι θέλεις;) στη Schaeffer (2001) είναι δανεισμένη από τον Lacan κατά τον οποίον ο αναλυόμενος εκτός από γνώση, αποδίδει στον αναλυτή και μια επιθυμία. Ο αναλυτής επομένως δεν είναι μόνον ένα υποκείμενο που υποτίθεται ότι γνωρίζει, αλλά και ένα υποκείμενο που υποτίθεται ότι *επιθυμεί*. Αυτό δεν αναφέρεται στην πραγματική επιθυμία του ψυχισμού του αναλυτή, αλλά στην επιθυμία που του *αποδίδει* ο αναλυόμενος. Ωστόσο ο αναλυτής πρέπει να εξασφαλίζει ότι η επιθυμία του παραμένει άγνωστος «X» για τον αναλυόμενο. Αυτό κρατά τον τελευταίο σε εγρήγορση, τον κάνει να *προσπαθεί να ανακαλύψει τι θέλει ο αναλυτής του απ’αυτόν*. Φέρνοντας σε επαφή τον αναλυόμενο με μια *αινιγματική επιθυμία*, ο αναλυτής καταλαμβάνει τη θέση του Άλλου, στον οποίον το υποκείμενο απευθύνει το ερώτημα *Che vuoi?* («*Τι θέλεις από εμένα?*»), με αποτέλεσμα την *ανάδυση της θεμελιακής φαντασίωσης του υποκειμένου στη μεταίθιαση*.

⁴⁵ Η παιδική σεξουαλική θεωρία (Freud 1905, τρία δοκίμια της σεξουαλικότητας) αφορά στην πεποίθηση του μικρού παιδιού αμφοτέρων των φύλων ότι τα γεννητικά όργανα είναι μόνο ενός γένους, αρσενικά, μια παιδική αμυντική θέση απέναντι στην τραυματογενή ιδέα της έλλειψης (ευνουχισμός), σχετιζόμενης με τα γυναικεία σεξουαλικά όργανα.

⁴⁶ Θεματική του ερωγόνου μαζοχισμού, στην οποία αναφερθήκαμε πρωθύστερα.

δικός σου πρίγκηπας με το άσπρο άλογο». Έτσι, η αρκετά καλή μητέρα (*good enough mother* κατά Winnicott), η μαμά που είναι «επαρκής τόσον όσον», είναι για το κορίτσι φορέας της προσμονής κάτι που συντείνει ώστε να τίθεται εντός παρενθέσεως η ερωτογένεια του γυναικείου κόλπου (πρωτογενής απώθηση του κόλπου)⁴⁷την οποίαν ωστόσο κάποια στιγμή θα έρθει να ξυπνήσει, να ανασύρει και να αποκαλύψει ο εραστής.... Υπό αυτές τις συνθήκες το σώμα του κοριτσιού θα αναπτύξει διάχυτες ερωτικές δυνατότητες.

Η σύγχρονη ψυχανάλυση προσέγγισε το παραμύθι της Ωραίας Κοιμημένης, δίνοντας έμφαση στη σεξουαλική ωρίμανση και τις συνέπειές της. Ο Δασκαλόπουλος Θ. σημειώνει: «Την ημέρα των γενεθλίων της, τοιμπάει (το *rick* σημαίνει και πέος στην αγγλική αργκό) το δάχτυλό της με ένα αδράχτι, και πέφτει σε βαθύ ύπνο. Η σημασία της ηλικίας των δεκαπέντε ετών, δείχνει ότι αυτό είναι το σημείο της σεξουαλικής ωρίμανσης, όπως και με την Κοκκινισκουφίτσα. Όταν τοιμπάει το δάχτυλό της, τρέχει αίμα, προφανώς ένα σημάδι για την έναρξη της εμμήνου ρύσης και την ανάπτυξη της γυναικείας φύσης. Η ειδική αναφορά στο δάχτυλο, εμπεριέχει το συμβολισμό για τις πρώτες αυνανιστικές αφυπνίσεις. Ένα άλλο αναπτύσσεται γύρω από τον πύργο όπου εκείνη κείται για να εμποδίσει την επέλαση των ανδρών, αυτό είναι η προστασία της. Πολλοί άνδρες έρχονται και προσπαθούν να την ξυπνήσουν, αλλά μπλέκουν στα αγκάθια του άλλους και δεν φτάνουν σε αυτήν. Το σύμβολο του πύργου είναι φαλλικό σύμβολο, είναι εγκλωβισμένη στην ιδέα του πέους, με αποτέλεσμα να παρασύρει τους άνδρες που προσπαθούν να την φλερτάρουν, εντούτοις άνευ αποτελέσματος. Ωστόσο, όταν εμφανίζεται ο Πρίγκηπας, ο κατάλληλος άντρας αν θέλετε, τα αγκάθια αντικαθίστανται από τα λουλούδια που κινούνται μακριά ώστε να δημιουργηθεί ένα σαφές και ανεμπόδιο μονοπάτι έως την κοιμισμένη κόρη. Ως εκ τούτου, τον έχει ήδη αποδεχθεί ως ερωτικό σύντροφο και έχει συμφιλωθεί πλέον με τη σεξουαλική ωριμότητά της. Το φιλί είναι πλέον αυτό που διεγείρει τον ερωτικό πόθο, ενώ οι απαγορευμένες αναζητήσεις με το δάχτυλο ανήκουν στο εφηβικό παρελθόν (...) Σε ορισμένα άτομα, η παράδοση στο ερωτικό αντικείμενο κατά τη φάση του ύπνου, παίρνει διαστάσεις παραφιλίας. Είναι γνωστή, αν και όχι ιδιαίτερα συχνή, η σεξουαλική διαστροφή με τον ίδιο όρο: "Σύνδρομο της ωραίας κοιμημένης"».

Σε όλες τις περιπτώσεις, η προσμονή είναι μια δυσφορική διέγερση και η λιβιδινική της επένδυση θα ενεργοποιήσει έναν οργανωτικό πυρήνα, τον ερωγόνο **πρωτογενή μαζοχισμό**, τον οποίο ο Rose D. (στην Schaeffer 2001), δικαίως ονόμασε **πρωταρχική απαντοχή**. Η τελευταία (απαραίτητη για τη σύνδεση μιας λιβιδινικής ώσης αδιάλειπτης και εξαιρετικά ισχυρής, τροφοδοτικής και διαρρηγνύουσας, βίαιας για το Εγώ) επιτρέπει τη ερωτική επένδυση της δυσφορικής έντασης, απαρτιώνοντας στον οργανισμό το ανικανοποίητο μιας ενορμητικότητας που ούτως ή άλλως εκ της φύσεώς της είναι αδύνατον να ικανοποιηθεί.

Εν τέλει η σεξουαλική επιθυμία εγγράφεται-υπό την αιγίδα του πρωτογενούς μαζοχισμού- επί της διαπλοκής ευχαρίστηση/οδύνη και επί της συνεπαγόμενης απόστασης ανάμεσα στη ψευδαισθητική και την πραγματική ικανοποίηση της επιθυμίας. Αυτό έχει την απαρχή του στην ασυνεχή απώλεια του πρωτογενούς αντικειμένου (στήθος-μητέρα).

Ο μαζοχισμός κάνει ώστε, κατά την κίνησή του προς τον πατέρα⁴⁸ το κορίτσι να δύναται να αποδίδει στο ανδρικό πέος ό,τι αρμόζει στο γυναικείο σεξουαλικό σώμα και να μπορεί να περιμένει γι αυτό (απαντοχή...). Η αλλαγή του αντικειμένου (από το μητρικό στο πατρικό) σημαίνει τη μετάβαση από τον **πρωτογενή ερωγόνο μαζοχισμό** (απαντοχή στην απουσία της μητέρας) σε έναν **δευτερογενή ερωτικό μαζοχισμό** ο οποίος συμπίπτει με την επιθυμία του κοριτσιού να διεισδύεται από το πέος του πατέρα. Η ενοχή σχετική με αυτήν την

⁴⁷ Πρωτογενής απώθηση: Αναφέρεται σε μια ψυχική εργασία εκεί όπου προεξάρχει το τραύμα. Η άμεση ανάδυση υλικού της πρωτογενούς απώθησης συνιστά κίνδυνο για την ψυχική ζωή, επομένως η ενεργοποίηση του ενέχει κινδύνους. Η έννοια της πρωτογενούς απώθησης αναφέρεται σε μια υποθετική διαδικασία προταθείσα από τον Freud: μερικές ασυνείδητες ιδέες (το πρωτογενές απωθημένο υλικό), αποτελούν τον πρώτο ασυνείδητο πυρήνα ο οποίος επενεργεί ως ελκυστής για στοιχεία που θα απωθηθούν σ'έναν μεθύτερο χρόνο. Έτσι η πρωτογενής απώθηση συμπληρώνει την εργασία της λογοκρισίας. Κατά τον Freud για να είναι επιτυχής η απώθηση είναι απαραίτητη η παρουσία κάποιου υλικού ήδη απωθημένου εν είδει περιοριστικής δύναμης η οποία θα επισύρει επί αυτής της ίδιας τις επερχόμενες απωθούμενες ιδέες.

⁴⁸ Φάση της αλλαγής του αντικειμένου: πρόκειται για το δεύτερο σημαντικό στάδιο στην ψυχοσεξουαλική εξέλιξη του κοριτσιού κατά το οποίο επισυμβαίνει η συναισθηματική μετάβαση από το πρωτογενές ομόφυλο αντικείμενο, τη μητέρα, στο ετερόφυλο, δηλαδή τον πατέρα.

οιδιπόδεια επιθυμία θα κάνει το κορίτσι να παλινδρομεί στη φαντασία του «δαρμένου παιδιού».⁴⁹

Η αλλαγή του αντικειμένου, της ψυχικής επένδυσης της αναμονής/προσμονής και του μαζοχισμού (μια υπόσχεση εισβολής), συνιστά τη συνθήκη ώστε η *Ωραία Κοιμωμένη* να αφυπνιστεί πραγματικά από τον Λευκό Πρίγκηπα (ηδονή-οδύνη του γυναικείου οργανισμού). Είναι υπό αυτές τις συνθήκες που λαμβάνει χώρα-καλώς εχόντων των πραγμάτων- ο *τροφοδοτικός διαρρήκτης* της διείσδυσης από τον εραστή της ηδονής...

Ωστόσο προκύπτει ένα ερώτημα. Γιατί να είναι τόσο δύσκολο να δεχόμαστε ότι κάθε εισβολή, κάθε *διάρρηξη* είναι ταυτόχρονα και τροφοδοτική; Γιατί να θεωρείται ότι είναι μια δοκιμασία, μια *πληγή*, για το Εγώ μιας γυναίκας το να ξεπέφτει, το να γίνεται αντικείμενο εισβολής από έναν ξένο;

Είναι αλήθεια ότι ο Freud δεν αρνήθηκε ούτε το πλήγμα του Εγώ, ούτε το σεξουαλικό πλήγμα. Επικαλέστηκε θεωρίες με γεγονότα όπως τη φαντασία *ακρωτηριασμού* του γυναικείου γεννητικού οργάνου, το αίσθημα της *προκατάληψης*, το *φθόνο* του *πέους*, το *τραύμα της ρήξης του παρθενικού υμένα*, όλα αυτά υπό τη θέαση μιας αγωνίας, του *συμπλέγματος του ευνουχισμού*. Εν τούτοις κατά την Schaeffer (2001), ο Freud δεν περιέλαβε τον μαζοχισμό στο βίωμα της σεξουαλικής σχέσης και του οργανισμού. Η συγγραφέας προτείνει την έννοια του **γυναικείου ερωτικού μαζοχισμού** ο οποίος συμμετέχει στη γυναικεία γενετήσια συνθήκη. *Απομακρύνεται από την αντίληψη του γυναικείου που ταυτίζεται με το ακρωτηριασμένο ή με το παιδικό για να εισάγει την έννοια ενός γενετήσιου ερωτικού γυναικείου μαζοχισμού ικανού να συνεισφέρει στην ηδονική σεξουαλική σχέση μεταξύ δύο ενηλίκων, ενός άνδρα και μιας γυναίκας*. Πρόκειται για έναν ψυχικό ερωτικό μαζοχισμό που ερείδεται στον *πρωτογενή μαζοχισμό*, ενισχύεται από τον **ηθικό μαζοχισμό**⁵⁰ και εξασφαλίζει τη συνοχή του Εγώ έτσι ώστε το τελευταίο να δύναται να επιδέχεται ισχυρότατων ασύνδετων ποσοτήτων διέγερσης. Επίσης είναι αυτός ο μαζοχισμός που συντείνει στην υποταγή της γυναίκας στο σεξουαλικό αντικείμενο. Δεν πρόκειται σε καμιά περίπτωση για τη συμμετοχή της γυναίκας σε μια *σαδομαζοχιστική*

⁴⁹ Στις φαντασίες γυναικών ασθενών του Freud αναδύθηκαν φαντασίες ανήκουσες σε μια αρχαιότατη εποχή της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, όπου ένα παιδί τρώει ξύλο. Το παιδί που τρώει ξύλο, *δεν είναι η ίδια η ασθενής* σε παιδική ηλικία, αλλά είναι ένα άλλο παιδί, συχνά ένας αδερφός ή αδερφή. Πρόκειται για **μαζοχιστική** φαντασία και όχι σαδική, αφού εδώ δεν είναι το ίδιο το υποκείμενο (ασθενής) που δίνει ξύλο. Αυτός που δίνει ξύλο, καθότι φαίνεται δεν είναι παιδί, αλλά ένας ενήλιξ, που η ανάλυση θα δείξει κάποια στιγμή ότι πρόκειται για τον **πατέρα** του κοριτσιού: «ο πατέρας μου δέρνει ένα παιδί», φράση η οποία θα μπορούσε, σε έναν δεύτερο χρόνο, », κατόπιν πολλών μετασχηματισμών να ειπωθεί ως «ο πατέρας μου δέρνει ένα παιδί που μισώ». Η φαντασία συνοδεύεται από μια υψηλή ηδονή και η λεκτικοποίησή της τώρα θα ήταν «ο πατέρας μου με δέρνει» που είναι μαζοχιστικού υποβάθρου. Σε μια μεθύτερη φάση της φαντασίας το πρόσωπο που δέρνει είτε δεν είναι ο πατέρας, όπως ακριβώς και στην αρχική φάση, είτε γίνεται ένας *εκπρόσωπος του πατέρα* όπως ο δάσκαλος. Στις φαντασίες αυτές υπάρχει μια ισχυρή και αναμφίβολη **σεξουαλική διέγερση**, έτσι ώστε να προάγουν μια αυνανιστική ικανοποίηση.

⁵⁰ Η διαφορά ανάμεσα στην ενοχή και τον **ηθικό μαζοχισμό** είναι ότι η πρώτη εμφορείται από το Υπερεγώ ενώ η δεύτερη εδρεύει στο Εγώ, πρόκειται για τον μαζοχισμό του Εγώ, όπου επιυμβαίνει μια ερωτικοποίηση της ενοχικότητας, η τελευταία επενδύεται μαζοχιστικά. Το υποκείμενο λοιπόν προκαλεί την τιμωρία του, και αυτό αποτελεί μια ύψιστη ευχαρίστηση. Επομένως μιλάμε για Σαδισμό του Υπερεγώ και Μαζοχισμό του Εγώ. Στον ηθικό μαζοχισμό παρατηρείται μια υπερβολή της ενοχικότητας η οποία συκαλύπτει μια μαζοχιστική ικανοποίηση (το υποκείμενο καυχιέται την ενοχή του). Εδώ συμβάλλει η πολιτισμική απώθηση των ενορμήσεων, με αποτέλεσμα να επενεργεί ένα στοιχείο της καταστροφικής ενόρμησης (ενόρμηση του θανάτου), η οποία εκδηλώνεται από έναν μαζοχισμό του Εγώ, συνδυαστικά με μια αύξηση του σαδισμού του Υπερεγώ. Μερικοί άνθρωποι δεν αντέχουν την ενοχικότητά τους, τουλάχιστον σε ορισμένες στιγμές της ζωής τους, οπότε αναγκάζονται να την επενδύουν μαζοχιστικά, ώστε να μπορούν να την υποφέρουν και να την κατευνάσουν.

σχέση ούτε αφορά σε ένα προκαταρκτικό τελετουργικό αλλά έχει να κάνει με μια δυνατότητα ανοίγματος και παράδοσης της γυναίκας σε πανίσχυρες έσωθεν λιβιδινικές ποσότητες και στην κατοχή της από το σεξουαλικό αντικείμενο. Λέει «*πάρε με και κάνε μου ότι θέλεις*», έχοντας μια βαθύτατη εμπιστοσύνη στο αντικείμενο. Ο εραστής της ηδονής επενδύει το μαζοχισμό της γυναίκας προκαλώντας την, μιλώντας της, αμβλύνοντας τις άμυνες, τα *taboo* της. Είναι ακριβώς επειδή εκείνος την επιδαψιλεύει με το μόριό του και με την ηδονή, με μια ύψιστη ευχαρίστηση-και επειδή τοιουτοτρόπως εκείνη διευρύνει άπειρα τον αναπαραστασιακό της κόσμο-που η γυναίκα ζητάει απ'αυτόν τη *διάρρηξη* και την *παραβίαση* της σεξουαλικής του ισχύος. Συνεπώς αυτός ο **ερωτικός (γυναικίος) μαζοχισμός** είναι ο *φύλακας της σεξουαλικής ηδονής* κατ'αναλογία με τη φρουδική θέση ότι ο πρωτογενής μαζοχισμός είναι ο «*φύλακας της ζωής*» (οργανωτής της απαντοχής στη ματαίωση και τη στέρηση).

Ο εραστής, εφόσον το Εγώ του δύναται να υποβάλλεται στο συνεχές της λιβιδινικής ροής, θα μεταφέρει την τελευταία εντός του σώματος της γυναίκας για να διανοίξει και να δημιουργήσει το «γυναικείο» της, την γυναικότητά της, «*ξερριζώνοντάς*» την από αυτήν. Για να το πετύχει αυτό, θα χρειαστεί να αντιμετωπίσει σε αυτήν τη γυναίκα τη σύγκρουση ανάμεσα στη λιβιδώ της και τις αντιστάσεις του Εγώ της. Αυτό το «γυναικείο», καθώς είναι επικίνδυνο και μυστηριώδες, βαθειά κρυμμένο στο φαράγγι όπως η Σφίνξ⁵¹ στην είσοδο των Θηβών τίνι τρόπω να του υφαρπάξει κάποιος τα μυστικά του, τις άμυνες και να το υποτάξει;

Με ποιόν τρόπο ο εραστής θα πετύχει να μετασηματίσει μια Σφίγγα απειλητική, στραγγαλίστρια και πρωκτική (από το σφιγκτήρας-Σφίνξ), σε λιβιδινική γυναίκα της οποίας η σεξουαλικότητα (το φύλο) απαιτεί να υπερνικηθεί και να κατακτηθεί ενώ το Εγώ της και ο πρωκτικός ναρκισσισμός της μισεί την ήττα; Πρόκειται για μια σεξουαλικότητα που λέει «(δι) άνοιξέ με» ενώ το Εγώ της επιβάλλει «δεν θα μου αφαιρέσεις τίποτα», ή «τίποτα από αυτά που δεν θέλω να σου δώσω».

Όλο αυτό έχει να κάνει με την ανακάλυψη στη Σφίγγα, κρυμμένη εντός των αμυνών του Εγώ της, της ψυχής της που υποφέρει επειδή είναι υποταγμένη και, άνευ αμυνών πλέον, παραδίδεται στην *διαρρηγνύουσα εισβολή* των έσωθεν μεγάλων λιβιδινικών ποσοτήτων. Η σεξουαλικότητα της γυναίκας θα χρειαστεί να διατρέξει τον μαζοχισμό και την *παράδοση* στον άνδρα ώστε τελικά να απελευθερωθεί και να ανακαλυφθεί-δημιουργηθεί

Παρά το σύνολο των αντιστάσεων, η *διάρρηξη* από το συνεχές της έσωθεν λιβιδινικής ώσης προκύπτει να είναι ευκολότερη στη γυναικείο είδος του οποίου το πεπρωμένο είναι να είναι ανοιχτό. Το άνοιγμα του «γυναικείου» της δεν εξαρτάται από αυτήν αλλά **από ένα σεξουαλικό αντικείμενο ταυτισμένο με τη συνεχή λιβιδινική ώση**. Έτσι στη γυναίκα η πρόσβαση στη γενετήσια ζωή από τη μια είναι ευχερέστερη καθώς υποβοηθείται από τον

⁵¹ Σφίνξ: φανταστικό πλάσμα της ελληνικής μυθολογίας (ΗΣίοδος), στενά συνδεδεμένο με το μύθο των Λαβδακιδών και συγκεκριμένα με εκείνον του Οιδίποδα. Παριστάνεται με σώμα γυναίκας από τη μέση και πάνω, και φτερωτού λιονταριού από τη μέση και κάτω. Η θεά Ήρα και ο θεός Άρης την έστειλαν από την πατρίδα της, στην Αρχαία Θήβα. Εκεί στεκόταν και ρωτούσε τους περαστικούς «*Ποιο ον το πρωί στέκεται στα τέσσερα, το μεσημέρι στα δύο και το βράδυ στα τρία;*» (Αρχαία ελληνικά: «*Τί εστιν ό μίαν έχον φωνήν τετράπουν και δίπουν και τρίπουν γίνεται;*»). Όποιον δεν μπορούσε να λύσει το γρίφο, η Σφίγγα τον έσφιγγε, μέχρι να πεθάνει. Ο Οιδίπους έλυσε τον γρίφο απαντώντας ότι το ον αυτό είναι ο άνθρωπος, αφού όταν είναι βρέφος περπατάει στα τέσσερα, μετά σηκώνεται στα δύο του πόδια και στα γηρατειά περπατάει όρθιος αλλά χρησιμοποιεί σαν τρίτο πόδι ένα μαστούδι.

άντρα αλλά από την άλλη προβληματικότερη καθώς εκείνη χρειάζεται να καταφέρει να συναντήσει τον «Πρίγκηπά» της, τον άνδρα της ηδονής της. Είναι αυτό ακριβώς που καθιστά τη γυναίκα μια «υποφέρουσα ψυχή», εξαρτώμενη και **περισσότερο απειλημένη από την απώλεια του σεξουαλικού αντικείμενου παρά από την απώλεια ενός σεξουαλικού οργάνου**, αγωνία (η τελευταία) γύρω από την οποία δομείται η οιδιπόδεια σεξουαλικότητα του αγοριού και η «συμβιβαστική»⁵² σεξουαλικότητα του ενήλικου ανδρός.

Η γυναίκα υποτάσσεται διαμέσου της αγάπης, δεν δύναται να δοθεί ολοκληρωτικά χωρίς έρωτα. Έτσι, όπως σημειώνει ο Freud (στην Schaeffer 2001), είναι περισσότερο εκτεθειμένη στην απώλεια του έρωτα: στην σεξουαλική της σχέση εξαρτιέται και υποβάλλεται στην κατίσχυση του ανδρός. Ωστόσο η σεξουαλική ηδονή στη διαπλοκή της με την τρυφερότητα της αποφέρει μια τέτοια επωφέλεια ευχαρίστησης έτσι ώστε η **πονεμένη ψυχή να μετασηματίζεται σε ευτυχισμένη**.

Ο εραστής είναι για τη σεξουαλικότητα της γυναίκας, ότι προηγουμένως (πριν τον ανακαλύψει), ήταν η ενόρμηση για το Εγώ της. Είναι μια απαίτηση να δεχθεί τον ξένο⁵³ που είναι ταυτόχρονα ανησυχαστικός και οικείος. Έτσι η γυναίκα υποχρεούται αναγκαστικά σε μια **ΕΡΓΑΣΙΑ του ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ**⁵⁴ διαμέσου της οποίας:

α) επεξεργάζεται και μετασηματίζει τα προοιδιπόδεια άγχη διείσδυσης σε οιδιπόδεια άγχη διάρρηξης. Το πέρασμα από τον ένα τύπο άγχους στον άλλο σηματοδοτείται από τη σεξουαλικοποίηση της φαντασίας βιασμού.

β) σεξουαλικοποιεί την *τροφοδοτική διάρρηξη* της *διείσδυσης* ως την σεξουαλική συγχώνευση (απώλεια των ορίων Εγώ-μη Εγώ στον έρωτα και τον οργανισμό, βίωμα ότι είμαστε ένα).

γ) με τη συνεισφορά του ερωτικού μαζοχισμού επιτυγχάνεται ώστε η *ενδοβολή του πέους* να αποτελεί ένα επακόλουθο («εκ των υστέρων») της *ενορμητικής ενδοβολής*⁵⁵

---

⁵² Η σεξουαλικότητα του ανδρός είναι συμβιβαστική, στο μέτρο κατά το οποίο για να την περιφρουρεί (να διατηρεί την ανατομική ακεραιότητά του, το πέος του), αυτός καλείται να παραιτηθεί από τις αιμομικτικές οιδιποδειακές ευχαριστίσεις του. Διαφορετικά υφέρπει η υπερεργωτική «δαμόκλειος» σπάθη, η τμωρία του Οιδιπόδειου Πατέρα (άγχος ευνουχισμού).

⁵³ Δηλαδή αυτόν που την αναστατώνει (διεγείρει, ερεθίζει), όπως κάποτε την κατέβαλλε η επέλαση της σεξουαλικότητάς της ή η νοηματοδότηση αυτού του ξένου, του τρίτου (του πατέρα), που εισέβαλλαν και διέρρηξαν τον ειδυλλιακό παράδεισο της τρυφερής δυαδικής και ασεξουαλικής σχέσης με τη μητέρα

⁵⁴ Η έννοια της (ψυχικής) εργασίας στην ψυχανάλυση αφορά σε κάθε μορφή δραστηριότητας του ψυχικού οργάνου προοριζόμενη να επεξεργάζεται ενορμητικές διεγέρσεις, δηλαδή καταστάσεις φορτισμένες συναισθηματικά. Την ονομάζουμε επίσης ψυχοποίηση (κατά την ψυχοσωματική σχολή των Παρισίων). Οι συνηθέστερες μορφές **ψυχικής εργασίας**: η εργασία του ονείρου η εργασία του πένθους η εργασία της απώθησης της αιμομικτικής επιθυμίας κατά το οιδιπόδειο στάδιο, η εργασία της συμβολοποίησης, η εργασία της ψυχαναλυτικής πράξης. Όταν αυτή μπορεί να λαμβάνει χώρα τότε λέμε ότι έχουμε ένα «μάχημο Εγώ». Εδώ η ψυχική ενέργεια της έντασης «φιλτράρεται» μέσω αμυντικών διαδικασιών, πρωτίστως της απώθησης. Είναι το Εγώ του νευρωσικού ανθρώπου το οποίο είναι σε θέση να κρατάει την ένταση (το δυσφορικό) μέσα του.

⁵⁵ Κατά N.Abraham-Torok (1996), δεν είναι το αντικείμενο το οποίο ενδοβάλλεται (όπως υποστηρίζεται ευρέως), αλλά το σύνολο των ενορμήσεων του ατόμου και του πεπρωμένου τους, οι οποίες διαμεσολαβούνται από το αντικείμενο. Με αυτήν την έννοια κατά τη διαδικασία της ενδοβολής το αντικείμενο, και κατ'επέκτασιν ο αναλυτής, επέχει ρόλο διαμεσολαβητού προς το ασυνείδητο: η ενδοβολή επενεργεί με πλήγαινε-έλα μεταξύ του ναρκισσισμού και του αντικείμενου, μεταξύ του *αυτόφιλου* και του *ετερόφιλου*. Ο μηχανισμός της ενοβολής ενεργοποιείται και στη διάρκεια της ψυχαναλυτικής πράξης και

Η επικυριαρχία του ανδρός αδιαμφιλονίκητη στην οργάνωση όλων των κοινωνιών, παραπέμπει από ψυχαναλυτικής πλευράς στην απαραίτητη συμβολική φαλλική **πατρική λειτουργία** η οποία εγκαθιστά το Νόμο και επιτρέπει στον πατέρα να διαχωρίσει το παιδί από τη μητέρα του έτσι ώστε να διαρθρωθεί στην κοινωνική τάξη των πραγμάτων. Έτσι, ο εραστής της ηδονής έρχεται στη θέση του διαφοροποιούντος ΤΡΙΤΟΥ έτσι ώστε να ξεριζώσει τη γυναίκα από την αρχαϊκή σχέση με τη μητέρα (στην Schaeffer 2001). Αν η μαμά δεν έδωσε το πέος στο κορίτσι της, το ίδιο δεν είναι αυτή που θα της δώσει τον κόλπο. Είναι ο άνδρας αυτός που, δημιουργώντας και αποκαλύπτοντας τον κόλπο της, θα αποκόψει τη γυναίκα από την **αρχαϊκή της μητέρα**. Η **αλλαγή του αντικειμένου** (αναπτυξιακό πέρασμα του κοριτσιού από το ομόφυλο αντικείμενο-μητέρα στο ετερόφυλο-πατέρα), είναι μια **αλλαγή υποταγής: η πρωκτική υποταγή στη μητέρα- από την οποία το κορίτσι επιχειρεί να δραπετεύσει κινητοποιούμενο από τον φθόνο του πέους- μετασχηματίζεται σε λιβιδινική υποταγή στον εραστή**. *Ανέκαθεν οι άνδρες είχαν ως αποστολή να αποκόψουν τα κορίτσια από τη «νύχτα των γυναικών» μεταμορφώνοντάς τες σε «βασιλισσες της νύχτας».*

Η γενετήσια σχέση-από τη στιγμή που η σεξουαλική ηδονή «υφαρπάζεται» από τη γυναίκα με τη διαμεσολάβηση του άνδρα-επιτρέπει την επίτευξη του πλέον εξελιγμένου βαθμού αλλαγής του αντικειμένου αποτραβώντας τη γυναίκα από την *αυτοερωτική της σχέση* και από την *αρχαϊκή της μαμά* και πραγματοποιώντας (χάρη στο καινούργιο αντικείμενο) τις υποσχέσεις του οιδιπόδειου πατέρα. Πρόκειται, εν τέλει, για μια **διπλή αλλαγή αντικειμένου**: το πέρασμα από την **προοιδιπόδεια μητέρα** στον **οιδιπόδειο πατέρα** (και ταυτόχρονα στην *οιδιπόδεια μητέρα*) και από τον πατέρα στον εραστή της ηδονής. Η υπόσχεση του οιδιπόδειου πατέρα, αυτή του εραστή της μητέρας στην πρωταρχική σκηνή⁵⁶ την οποία (υπόσχεση) το παιδί εκχωρεί στο γονεϊκό ζευγάρι επανευρίσκεται και πραγματώνεται από τον εραστή της ηδονής. Έτσι το νεαρό κορίτσι συχνά απογοητευμένο από την πραγματικότητα της γονεϊκής σχέσης την οποία ενδεχομένως τόσο εξιδανίκευσε (κατά τη δόμηση του συμπλέγματος της πρωταρχικής σκηνής), θα καταφέρει να ξεπεράσει την οιδιπόδεια μητέρα και να απεμπλακεί απ'αυτήν λέγοντας «*θα οργάσω περισσότερο και καλύτερα απ'αυτήν*», ή μπορεί να πει στη λογική του παιδιού εν είδει υποκατάστατου του ελλείποντος πέους : «*θα κάνω όσα παιδιά έκανε κι αυτή ή περισσότερα*» κ.λ.π

Υπό αυτό το πρίσμα μπορεί να εγκαθίσταται στο κορίτσι (κατά M.Klein), η φαντασία εισβολής στο σώμα της μητέρας με σκοπό να κλέψει ότι «πολύτιμο» υπάρχει μέσα στην κοιλιά της, δηλαδή πατρικό πέος και μωρά. Έτσι μπορεί να εξηγείται (κατά F.Guignard), η περίπτωση νεαρών κοριτσιών που καταφέρνουν να μένουν έγκυες ακόμα και κάνοντας χρήση αντισυλληπτικών: *κλέβουν τα μωρά της μαμάς τους*.

αφορά στη **μεταβίβαση**: εδώ πρόκειται για τη διαδικασία περίκλεισης του ασυνειδήτου εντός του Εγώ, μέσω της οποίας σπάει μέσα στο Εγώ η ασυνείδητη/ ανώνυμη/ απωθημένη λιβιδώς με αποτέλεσμα τη διεύρυνση και τον εμπλουτισμό του.

⁵⁶ **Πρωταρχική Σκηνή**: Μία από τις τέσσερις αρχαϊκές φαντασιώσεις. Αφορά στην αναπαράσταση του παιδιού αναφορικά με τη συνουσία του γονεϊκού ζεύγους, είτε την έχει δει είτε όχι, και την προσήκουσα σεξουαλική-ηδονοβλεπτική (σκοποφυλική) συνιστώσα. Στη φαντασία του μπορεί να ταυτίζεται και με τους δύο ρόλους. Η πρωταρχική σκηνή εγκαθίσταται για να ικανοποιήσει στο βρέφος την περιέργειά του για την αρχή της γέννησης (πώς γεννήθηκε). Κατά την ψυχοσεξουαλική εξέλιξη η ηδονοβλεπτική συνιστώσα, καλώς εχόντων των πραγμάτων, μετουσιώνεται σε επιστημοφιλία (ενδιαφέρον και περιέργεια για την έρευνα, την επιστήμη, τη γνώση).

Το να κάνει μια γυναίκα τον σύντροφό της έναν καλό μπαμπά όπως ήταν (ή δεν ήταν) ο δικός της μπαμπάς είναι συχνά για να τον εκδιώξει από την ιδιότητά του ως εραστή προς όφελος της πατρότητας και μόνον.

Η Schaeffer (2001), μας εισάγει στην έννοια της «**εργασίας του αρσενικού**» (κατ'αναλογία με την εργασία του γυναικείου). Αυτή έχει να κάνει με το να επιτρέψει ο άνδρας να διατρέξει το πέος του το *συνεχές της λιβιδινικής ώσης* εκεί που η δική του αρχή της ηδονής μπορεί να τον κατευθύνει στο να ικανοποιείται υπό το κράτος μιας περιοδικότητας *έντασης και αδειάσματος*. Εξυπακούεται προφανώς ότι η *εργασία του αρσενικού* δε σημαίνει για τον άνδρα το να έχει μια σταθερή και συνεχή σεξουαλική δραστηριότητα, αλλά αφορά στην ικανότητά του να επιθυμεί σταθερά μια γυναίκα εφοδιασμένος με ένα *λιβιδινικό πέος* με την έννοια ότι ο φόβος της δικής του αρχαϊκής μητέρας, ο φόβος για τη δική του ηδονή ή ο φόβος του απέναντι στην ηδονή της γυναίκας δεν θα υποχρεώσουν τον οργανισμό του μόνο στο «*άδειασμα*» ή στην επιστροφή της λιβιδούς στο Εγώ (η λιβιδώς παλινδρομεί και από αντικειμενοτρόπος γίνεται ναρκισσιστική), αλλά στην ανακάλυψη και τη δημιουργία του «*γυναικείου*» της γυναίκας. Η εργασία του αρσενικού εγκαθιστά και προάγει μια συνθήκη που συμπίπτει με την παραίτηση/παράδοση του άντρα για κάποιο χρονικό διάστημα, από τον έλεγχο του Εγώ του. Είναι η ψυχολογική συνθήκη κατά την οποίαν ο άντρας δύναται να ξεπεράσει τις αγχώδεις φαντασίες ενός πέους που τείνει πρωτίστως να επιβεβαιώνει τη στιβαρότητά του κατά την σεξουαλική σχέση (άγχος σεξουαλικής επιβεβαίωσης και ικανότητας-επίδοσης), είναι ένα ψυχικό καθεστώς όπου ο άνδρας δεν τρομοκρατείται από τις εναγώνιες φαντασίες του σώματος γυναίκα-μητέρα (αιμομικτικό άγχος).

Η Schaeffer (2001), σημειώνει ότι και για τα δύο φύλα ο βαθύτερος φόβος προέρχεται από την *εγγύτητα με την σεξουαλικότητα της μητέρας*, την απληστία της συνεχούς ενορμητικής της ώσης πάντα ανικανοποίητης, η οποία δε μπορεί παρά να τρομοκρατεί καθώς παραπέμπει στην *καταβρόχθιση*, στον *εγλωβισμό* στο σώμα της μητέρας, αντικείμενο τρόμου και ταυτόχρονα χαμένος ειδυλλιακός παράδεισος της δυαδικής συχώνευσης-σύγχυσης (συνθήκη πρωτογενούς κολλώδους ταύτισης με τη μητέρα).

Πρόκειται για τον πόθο της εμπειρίας της αδιαφοροποίητης ενότητας. Είναι η παλινδρομική επιθυμία για μια **προλεκτική κατάσταση** του *Είναι* είτε χωρίς αντικείμενα (συνθήκη *anobjectale*, κατάσταση απεριόριστου ναρκισσισμού) που χαρακτηρίζεται από ένα «**ωκεάνιο συναίσθημα**» (Freud 1930), είτε ως **συγχώνευση** του εαυτού μας με την εικόνα του τροφοδοτικού αντικειμένου-μαστός. Ο Όμηρος στην Ιλιάδα (Ραψωδία ξ), αποκαλεί τον **Ωκεανό** «*πηγή των θεών και πηγή των πάντων*». Κατά την Jacobson (1964) όπως αναφέρεται στον Χαρτοκόλλη (2003), η επιθυμία να γίνει κανείς ένα με τη μητέρα είναι ένα φυσικό φαινόμενο κατά την ψυχοσεξουαλική εξέλιξη του βρέφους. Για αρκετά χρόνια το παιδί εξακολουθεί να αισθάνεται μόνο και προέκταση της μητέρας, ή αντιστρόφως, θεωρεί τη μητέρα τμήμα του δικού του παντοδύναμου εαυτού. Η αντίσταση του παιδιού να παραιτηθεί από τέτοιες μαγικές φαντασίες εκφράζει την επιθυμία να αποφύγει την οδυνηρή *εισβολή* της πραγματικότητας, διατηρώντας (ή επανεγκαθιδρύοντας) τη χαμένη του ενότητα με το πρώτο αντικείμενο (μαμά). Τέτοιες συγχωνευτικές εμπειρίες με το αρχαϊκό αντικείμενο αγάπης συνδέονται με μια εξασθένηση της αντιληπτικής λειτουργίας (της αίσθησης πραγματικότητας) και με την επιστροφή (παλινδρόμηση) σε μια προγενέστερη αδιαφοροποίητη κατάσταση. Κατά τον Lewin (1952) όπως αναφέρεται στον Χαρτοκόλλη (2003) η μαμά αντιπροσωπεύει την **αρχή της ευχαρίστησης**, την **πρωτογενή διαδικασία της σκέψης** και την **αχρονικότητα**. Οι ποιητές και οι καλλιτέχνες απεικονίζουν το χρόνο σαν μια **πατρική φιγούρα** αλλά βλέπουν την αθανασία στην έννοια της αχρονικότητας η οποία αρχικά μας έκανε αθάνατους με μαγικά θεραπευτικά φίλτρα που φέρνουν τον ύπνο. Η αθανασία και η αχρονικότητα είναι ένα στοματικό δώρο.

Είναι μόνο αν το υποκείμενο αντιμετωπίσει και ξεπεράσει αυτούς τους τρόμους που αναδύεται η σεξουαλική ηδονή. Ο Freud το 1912 (στην Schaeffer 2001) σημείωνε ότι για να είναι κάποιος στην ερωτική-σεξουαλική ζωή πραγματικά ελεύθερος και κατά συνέπειαν ευτυχισμένος χρειάζεται να έχει κατακτήσει το σεβασμό για τη γυναίκα και να έχει εξοικειωθεί με την αναπαράσταση της αιμομιξίας με τη μητέρα και την αδερφή. Μια γυναίκα γνωρίζει τότε αδιαλείπτως την ποθούν και είναι μόνο τότε που νοιώθει πως είναι αγαπώμενη. Γνωρίζει επίσης ότι μια σεξουαλική σχέση συνεχούς λιβιδινικής ώσεως δε φθίρεται, αντίθετα ολοένα περισσότερο «σκάβει»⁵⁷ το γυναικείο της. Ο άνδρας επίσης νοιώθει να κυριαρχείται από την ικανότητα της γυναίκας να υποτάσσεται και να είναι δεκτική στις εισβολές-διεισδύσεις-διαρρήξεις. Όσο περισσότερο μια γυναίκα είναι σεξουαλικά υποταγμένη, τόσο περισσότερο έχει επιρροή στον εραστή της. Όσο μακρύτερα και περισσότερο ένας άνδρας πετυχαίνει να υποβάλλει (*defaire* στα γαλλικά), υποτάξει μια γυναίκα τόσο ικανότερος είναι.

Η γενετήσια ενορμητικότητα του ενήλικα είναι σαν το βράχο του Σίσυφου : το υποκείμενο βρίσκεται σε συνεχή διαδικασία «αναρρίχησης», χρειάζεται διαρκώς να τη δομεί και να τη συντηρεί-περιφρουρεί, καθώς το «γυναικείο» βρίσκεται σε μια αέναη κίνηση εργασίας και απεργασίας προς την κατεύθυνση της άρνησής του. Το γυναικείο τελεί μονίμως προς επανακατάκτηση από το «αρσενικό» (Schaeffer 2001).

Το μυστήριο του γυναικείου οφείλεται εν πολλοίς στον φθόνο του πέους καθώς ο φθόνος μιγνύεται με τον πόθο της κατακυρίευσης (της γυναίκας από τον άνδρα). Η «άρνηση του γυναικείου», ως **ναρκισσιστική άμυνα**, δε μπορεί παρά να θεριέψει και να ξαναπάρει τα σκήπτρα της μετά την πτώση, μια **ναρκισσιστική παλινδρόμηση** η οποία, σε τελευταία ανάλυση, καθίσταται ένα από τα ερεθιστικά κίνητρα του συνεχούς της λιβιδινικής ώσης του ανδρικού πέους το οποίο σε κάθε σεξουαλική εισβολή θα έχει να επανακατακτήσει τη γυναίκα. Ωστόσο το αντίβαρο (άρνηση του γυναικείου) στρέφει τα πράγματα προς το Εγώ της (ναρκισσιστική άμυνα). Αυτό ακριβώς συνεισφέρει ώστε να καταστήσει τη γυναίκα επιθυμητή και να συντηρήσει την «αρσενικότητα» του ανδρός ακμαία, υπό το κράτος της επιθυμίας της κατάκτησης, καθώς η τελευταία επί μονίμου βάσεως ανανεώνεται από το «γυναικείο» (τη **γυναικότητα**) της γυναίκας. Έτσι η «**άρνηση του γυναικείου**» επισυμβαίνει όχι εν είδει αξεπέραστου βράχου, αλλά ως έκφανση μιας **ατέρμονης διαλεκτικής διαδικασίας**.

Στην εξέλιξη της γυναίκας-τουλάχιστον στον συνηθέστερο και πιθανώς πιο αμιγή και γνήσιο τύπο της, κατά την εφηβεία παρουσιάζεται διαμέσου της διάπλασης των γεννητικών οργάνων της τα οποία έως τότε βρίσκονταν σε λανθάνουσα κατάσταση, μια αύξηση του **παιδικού πρωτογενούς ναρκισσισμού** που δεν ευνοεί τη διαμόρφωση ενός επαρκούς έρωτα προς το αντικείμενο, δεν προάγει μια αγάπη εμφορούμενη από την σεξουαλική εξιδανίκευση και υπερτίμηση του άλλου. Ιδιαίτερα, σημειώνει ο Freud, «στην περίπτωση της ανάπτυξης του κοριτσιού σε καλλονή, εμπεδώνεται στη νεαρή γυναίκα μια αυτάρκεια, η οποία την αποζημιώνει για την κοινωνικά περιορισμένη ελευθερία επιλογής αντικειμένου». (Freud S. 1914, σ.26). Για να ακριβολογήσουμε, τέτοιες γυναίκες αγαπούν μόνο τον εαυτόν τους, με την ίδια ένταση που τις αγαπάει ένας άντρας. Η ανάγκη τους δεν είναι να αγαπήσουν αλλά να αγαπηθούν και ανέχονται μόνο τους άντρες οι οποίοι εκπληρώνουν αυτόν τον όρο. Είναι στην ουσία **ερωτευμένες με τον έρωτα** και από την αρχή της η σχέση είναι καταδικασμένη σε αποτυχία. Συχνά διαλύουν το δεσμό με περιφρόνηση, αφήνοντας τον άλλο συντετριμμένο,

⁵⁷ Θα μπορούσαμε να ανταλλάξουμε το ρήμα «σκάβω» (*creuser* στα γαλλικά) με το ρήμα «γεωργώ». Επομένως η ερωτική σχέση συνεχούς ώσεως «γεωργεί» το γυναικείο μιας γυναίκας. Ο καθηγητής φιλολογίας Λιαντίνης Δ. χαρακτήριζε τις ανέραστες γυναίκες «αγεώργητες».

ταπεινωμένο και γεμάτο απορία. Όπως γράφει ο Stendhal (1831) δεινός μελετητής του ναρκισσισμού, τέτοιες γυναίκες «δεν ξέρουν ν'αγγίζουν μια καρδιά χωρίς να την τσαλακώσουν». Η ανάγκη τους για αγάπη είναι μονόπλευρη και ακόρεστη, απαιτητική αλλά χωρίς πίστη, απεγνωσμένα πειστική και καχύποπτη ως προς την αμοιβαιότητά της, την πιθανότητα να ικανοποιηθούν ή να βρουν ανταπόκριση ανάλογη με τις μεγάλες προσδοκίες που έχουν από το αντικείμενο. Οι ανεδαφικές τους προσδοκίες καθιστούν το αντικείμενο αγάπης ανίκανο, αποστερώντας τη σχέση μαζί του από κάθε νόημα ή μέλλον. Ωστόσο, θεωρείται πολύ υψηλή η σημασία αυτού του τύπου της γυναίκας για την ερωτική ζωή των αρσενικών. Είναι συχνά αυτές ακριβώς οι οποίες ασκούν τη μεγαλύτερη γοητεία στους άνδρες όχι μόνο για αισθητικούς λόγους, επειδή συνήθως είναι οι ωραιότερες, αλλά πρωτίστως εξαιτίας σημεινόντων ψυχικών συσχετισμών. Πράγματι, φαίνεται ότι ο **ναρκισσισμός** ενός ατόμου γίνεται ελκυστικότερος σε όσους έχουν πλήρως παραιτηθεί από τη δική τους αυταρέσκεια και βρίσκονται σε ερωτική αναζήτηση του αντικειμένου. Το θέλητρο του παιδιού οφείλεται κατά μεγάλο μέρος στον ναρκισσισμό του, στην αυτάρκεια και στο απρόσιτό του, το ίδιο και το θέλητρο ορισμένων ζώων που μοιάζουν να μη νοιάζονται για μας, όπως οι γάτες και τα μεγάλα αρπακτικά. Είναι "... σα να ζηλεύουμε αυτά τα όντα για τη διαιώνιση μιας μακάριας ψυχικής κατάστασης, μιας απρόσβλητης θέσης της λιθιδούς, της ναρκισσιστικής, την οποίαν εμείς οι ίδιοι έχουμε εγκαταλείψει» (Freud 1914, σελ. 27).

Φαίνεται ότι σε αυτήν τη μεγάλη γοητεία του **ναρκισσιστικού θηλυκού** οφείλεται ένα μεγάλο τμήμα του ανικανοποίητου του ερωτευμένου άντρα, των αμφιβολιών του για την αγάπη της γυναίκας, και των συχνών παραπόνων του για τα αινίγματα επί της φύσης της. Ωστόσο, υπάρχει ένας απροσδιόριστος μεγάλος αριθμός γυναικών που αγαπούν σύμφωνα με τον ανδρικό τύπο και εκδηλώνουν την ανάλογη σεξουαλική υπερτίμηση (εξιδανίκευση) απέναντι στο αντικείμενο του πόθου τους. Σημειωτέον ότι ακόμα και για τις ναρκισσιστικές και ψυχρές απέναντι στον άνδρα γυναίκες, υπάρχει ένας δρόμος που τις οδηγεί στον πλήρη έρωτα προς το αντικείμενο και αυτό έχει να κάνει με το παιδί που γεννούν. Απέναντί τους εμφανίζεται τώρα ένα μέρος του ίδιου του σώματός τους εν είδει άλλου-ξένου αντικειμένου στο οποίο μπορούν πια να χαρίσουν τον πλήρη έρωτά τους, ωστόσο από ναρκισσιστική βάση, δηλαδή μεταφέροντάς στο παιδί, ως προέκτασή του σώματος και του Εγώ τους, την αγάπη που τρέφουν για τον εαυτόν τους. Άλλες πάλι γυναίκες δεν έχουν ανάγκη να περιμένουν το παιδί για να κάνουν το εξελικτικό βήμα από τον ναρκισσισμό και να φτάσουν στον έρωτα για το αντικείμενο. Είναι αυτές που αισθάνονταν ήδη πριν από την εφηβεία τους τον εαυτόν τους αρσενικό ως εκ τούτου για ένα διάστημα η πορεία τους είχε ανδρικό χαρακτήρα. Αυτή η «αρρενωπότης» μπορεί μεν να διακόπηκε με την εμφάνιση της γυναικείας ωριμότητας, ωστόσο παρέμεινε η προδιάθεσή τους να λαχταρούν ένα ανδρικό ιδανικό, το οποίο αποτελεί κατά βάθος τη συνέχεια του αγορίστικου πλάσματος που κάποτε υπήρξαν.

Παρατηρώντας την στάση τρυφερών γονέων απέναντι στα παιδιά τους, βλέπουμε ότι προεξάρχει η εξιδανίκευση προς αυτά. Τω όντι, εδώ υφίσταται ένας καταναγκασμός να αποδίδεται σε αυτά κάθε είδους τελειότητα, να κρύβονται και να ξεχνιούνται όλα τα ελαττώματα τους, να ισχύουν για τα παιδιά αξιώσεις και προνόμια από τα οποία οι γονείς τους έχουν προ πολλού παραιτηθεί. Το παιδί πρέπει να ζήσει καλύτερα από αυτούς, να μην υποταχθεί, τουλάχιστον ολοκληρωτικά, στην αρχή της πραγματικότητας: η αρρώστια, ο θάνατος, η παραίτηση από τις απολαύσεις κ.λ.π. δεν πρέπει να ισχύουν για το παιδί, *his majesty the baby*. Αυτό πρέπει να υλοποιήσει τους ανεκπλήρωτους ευσεβείς πόθους των γονέων, να γίνει μεγάλος άντρας και ήρωας στη θέση του πατέρα, να παντρευτεί έναν ήρωα προς όψιμη αποζημίωση της μητέρας. Η συγκινητική και στην πραγματικότητα τόσο παιδική αγάπη των γονέων δεν είναι παρά ο αναγεννημένος ναρκισσισμός τους, ο οποίος, παρά τη μεταμόρφωσή του σε έρωτα του αντικειμένου, δεν παύει να αποκαλύπτει απαραγνώριστα την πρώην φύση του.

Συμπερασματικά

Η σεξουαλικότητα της ηδονής είναι μια αυθεντική ψυχική δημιουργία, όχι απλώς μια φαινομενολογία. Κανένα γεγονός της ζωής του ενήλικα δε μπορεί να συγκρίνεται με μια σχέση ηδονής, η οποία εν τέλει αποτελεί ένα από τα ισχυρότερα μέσα ώστε το υποκείμενο να τεθεί σε επαφή με τα βαθύτερα στρώματα της ψυχικής του ζωής όπου βασιλεύουν εξόχως οι πρωτογενείς διαδικασίες. Η σεξουαλική πράξη είναι μια μυσταγωγική διαδικασία

τόσο για τον άντρα όσο και για τη γυναίκα διαμέσου της οποίας η συνεχής ενορμητική ώση διακατέχει (κυριεύει) το Εγώ τους ώστε να του υφαρπάξει την ηδονή: πρόκειται για την υποταγή στην ορμή και στο ερωτικό αντικείμενο, είναι η σχέση ανάμεσα σε ένα «αρσενικό» και ένα «θηλυκό» που λειτουργούν γενετήσια με αμοιβαιότητα μεν, αλλά εντός της ιδιοσυστατικής ασυμμετρίας της διαφοράς των φύλων τους. Είναι μια εμπειρία ενορμητικής ενδοβολής που προάγει τη διεύρυνση του Εγώ. Χάρη σε μια ενωτική διεργασία συνδέουσα τον ερωτικό μαζοχισμό με την επιθυμία και την τρυφερότητα, το γυναικείο Εγώ βγαίνει εξαιρετικά ενισχυμένο έχοντας επιτέλους συναντήσει μια θηλυκή σεξουαλικότητα η οποία έως αυτό το σημείο «μισθωνόταν από τον πρωκτό» (κατά την έκφραση της Lou Andreas Salome'). Επιπροσθέτως το Εγώ του άνδρος εμπλουτίζεται από την κατάκτηση ενός **λιβιδινικού πέους συνεχούς επιθυμίας** που τον απομακρύνει από την εναγώνια αναπαράσταση του μορίου του εν είδει «μικρού αποσπώμενου αντικειμένου» ή «κοπρώδη φαλλού» ή φαλλικού πέους ευρισκόμενου σε μόνιμη επαπειλή ευνουχισμού. Πρόκειται για μια σχέση η οποία δημιουργεί τον κόλπο και το πέους που προσιδιάζουν στην απώλεια του ελέγχου εντός της σεξουαλικής ηδονής. Είναι λοιπόν μια **μεταλλακτική εμπειρία** ναρκισσιστικής και αντικειμενοτρόπου επανοργάνωσης.

Ο ανθρωπολόγος F.Heritier (στη Schaeffer 2001) σημειώνει ότι η διαφορά των φύλων είναι η πρώτη διαφορά, παραδειγματική όλων των διαφορών. Είναι διαμέσου της σεξουαλικότητας και της διαφοράς των φύλων που το παιδί εισάγεται στον κόσμο. Το πρώτο κοίταγμα επάνω του διερευνά το φύλο στο οποίο ανήκει. Είναι η αντίληψη της διαφοράς των φύλων που ωθεί το παιδί ώστε να διενεργήσει μια έντονη ψυχική εργασία (διεργασία της σκέψης), που καταλήγει στις παιδικές σεξουαλικές θεωρίες (τα παιδιά αρχικά φαντάζονται ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν πέος). Η αναγνώριση της διαφοράς των φύλων παραβιάζει το Εγώ και τον ναρκισσισμό του και είναι αυτή η **τροφοδοτική διάρρηξη** που συμμετέχει στο χτίσιμο όχι μόνο της ψυχοσεξουαλικότητας, αλλά και της σκέψης γενικότερα. Η σκέψη είναι σκέψη της διαφοράς.

Οι άνδρες όπως και οι γυναίκες βρίσκονται πάντα αντιμέτωποι με την **φαλλική άμυνα**, με τον τρόπο της αρχαϊκής μητέρας και με τις αμοιβαίους φθόνους. Το «**φαλλικό**» παραμένει πάντα προγενετήσιο (προοιδιπόδειο), μολονότι είναι ο προάγγελος της οιδιπόδειας κατάστασης: παραμένει πάντα μια **προγενετήσια άμυνα** αναφορικά με τη δοκιμασία της διαφοράς των φύλων (Schaeffer 2001).

Επομένως, σημειώνει η Schaeffer, το πραγματικό taboo, ο πραγματικός βράχος, δεν είναι το γυναικείο, αλλά η **διαφορά** των φύλων η οποία είναι μια διαρρηγνύουσα δοκιμασία πραγματικότητας για το Εγώ το οποίο συνήθως καταλήγει να οργανώνεται προς τη φαλλικότητα ή την πρωκτικότητα καθηλώσεις διαμέσου των οποίων το υποκείμενο αρνείται τη διαφορά των φύλων και εν τέλει το γυναικείο.

Η συγγραφέας κάνει αναφορά στην παρατηρούμενη διάχυτη ενεργό ομοφυλοφυλία ανδρική και γυναικεία που σαρώνει σήμερα στον κόσμο, την οποίαν κατανοεί ως μια διευρυμένη λύση αντιμετώπισης της διαφοράς των φύλων, και επεξεργασίας-διεργασίας της φιγούρας του ξένου (η συνεχής λιβιδινική ώση).

Κοντά στις ιδέες της Schaeffer περί της επέλασης της συνεχούς λιβιδινικής ώσεως εν είδει **τροφοδοτικού διαρρήκτου**, έρχονται και οι θέσεις του Ch.Bollas (2000). Αυτός σημειώνει ότι στην ηλικία των τριών ετών τα

παιδιά βιώνουν μια σημαίνουσα εντατικοποίηση της σεξουαλικής τους διέγερσης, καθώς η εννομορμική ωρίμανση προάγει καινούργιες και έντονες γενετήσιες σεξουαλικές αισθήσεις. Αυνανίζονται συχνότερα και με μεγαλύτερη οξύτητα. Αγγίζοντας το πέος και την κλειτορίδα τους τα αγόρια και τα κορίτσια αντίστοιχα δημιουργούν ένα περιβάλλον ευχάριστων αισθησιακών στιγμών. Όπως αναφέρει ο Freud στο μικρό Hans⁵⁸, είναι ως εάν να προσκαλούν τους γονείς τους να κάνουν το ίδιο. Στην ηλικία των 4 ^{1/2} ο μικρός Hans λέει στη μάνα του, καθώς αυτή τον πλένει, και ενώ του ρίχνει σαπούνι γύρω από το πέος του, προσέχοντας ωστόσο να μην το ακουμπήσει: «γιατί δεν ακουμπάς το δάκτυλό σου εκεί?» (στον Bollas p. 13).

Ταυτόχρονα με αυτήν τη νεοαφιχθείσα σεξουαλική ένταση έρχονται και εγκαθίστανται διάφορες ψυχικές αναπαραστάσεις καθώς το παιδί φαντάζεται το σώμα της μαμάς και του μπαμπά, με σεξουαλικά συμφραζόμενα πλέον: ο νους του παιδιού είναι τώρα απασχολημένος με τη σεξουαλικότητα. Επί της βάσεως αυτής της καινούργιας διέγερσης, αγοράκια και κοριτσάκια επενεργούν γυρεύοντας επί τούτου (ή τυχαία...) τα γεννητικά όργανα της μαμάς. Ο Freud σημείωνε ότι σε αυτήν την ηλικία τα αγοράκια και τα κοριτσάκια προσδένονται ερωτικά με την μητέρα με έναν *αρσενικό τρόπο*.

Όλα τα παιδιά βιώνουν αυτήν την εξελικτική αλλαγή αναστατωτικά, καθώς η προηγούμενη (πρωθύτερη) σχέση με τη μητέρα, καταστρέφεται από μια καινούργια σειρά ψυχικών αναπαραστάσεων. Μολονότι η σχέση του βρέφους με τη μητέρα είναι ερωτική εξαρχής⁵⁹, ο μετασχηματισμός της τελευταίας από προστατευτικό αντικείμενο σε σεξουαλικό, κομίζει στο νήπιο μια συγκεκριμένη αίσθηση αυτής της ίδιας εν είδει αισθησιακού παροχέα. Αυτή είναι πλέον ειδοποιώς διαφορετική, καθώς το σώμα της καθίσταται πλέον το αντικείμενο των σεξουαλικών του επιθυμιών, ενώ την ίδια στιγμή η σεξουαλικότητα εγκαθίσταται και μεταβάλλει για πάντα τη ζωή του παιδιού. Η αλλαγή της κατάστασης της μητέρας προκύπτει διαμέσου της αλλαγής της λιβιδούς του παιδιού τόσο αγοριού όσο και κοριτσιού, καθώς αμφότερα βιώνουν τη σεξουαλικότητα ως *επαναστατική*. Επομένως η σεξουαλικότητα καταστρέφει την αθωότητα του παιδιού και της μαμάς του, μετατρέποντας την ουτοπία των «άμωμων» *μπαμπά* και *μαμάς* σε ένα διαφοροποιημένο κόσμο εαυτού και σεξουαλικού αντικειμένου, ένα καινούργιο κόσμο που καταλήγει να επιμολύνει με την επενέργεια της νεοεισαχθείσας επιθυμίας, την πρωθύτερη συγχωνευτική απλότητα. Το αίσθημα της αθωότητας δεν υπάρχει από την αρχή, αλλά νοηματοδοτείται μόνο *εκ των υστέρων*, μετά από το «προπατορικό αμάρτημα»: είναι μόνο διαμέσου των σεξουαλικών διεγέρσεων όπου ο εαυτός επενδύει νοσταλγικά στην (χαμένη) αθωότητα συνήθως μετακινώντας την από το παρόν (το παρόν δεν είναι ποτέ τόσο αθώο όσο το παρελθόν...) - το οποίο ενδέχεται να επιμολύνεται από την καθημερινότητα - και κατατείνει να τοποθετεί την αγνότητα και να την εναποθέτει στο παρελθόν. Μερικές μνήμες σεξουαλικής αποπλάνησης που έχουν οι άνθρωποι δεν είναι παρά αναμνήσεις της στιγμής όπου η σεξουαλικότητα «διέρρηξε» τον εαυτόν. Ο Freud (στον Bollas 2000), σημείωνε ότι είχε μάθει να εξηγήει έναν αριθμό σεξουαλικών αποπλάνησεων που ανέφεραν οι ασθενείς του ως απόπειρες του οργανισμού τους να αποφύγει τις αναμνήσεις της δικής του σεξουαλικής δραστηριότητας (παιδικός αυνανισμός). Στην αιτιολογία της υστερίας ο Freud σημειώνει ότι μια *απόπειρα βιασμού* μπορεί δια μιας να αποκαλύπτει στη γυναίκα όλη τη βία της σεξουαλικής επιθυμίας, με την έννοια ότι ο βιασμός σημαίνει τη βία της σεξουαλικότητας και όχι απλά και μόνο την πράξη ενός βίαιου άνδρα. Αφ'εαυτής η σεξουαλικότητα - ιδιαίτερα διαμέσου της εντατικοποίησής της μέσα από την αυτοερωτική δραστηριότητα του παιδιού - συνιστά τον κατεξοχήν παράγοντα του τραυματικού.

Η προγενετήσια μαμά, αυτή που δημιουργείται από στοματικές και πρωκτικές διεγέρσεις, αποτελεί μια ξεχωριστή κατηγορία από τη σεξουαλική μαμά: στα τρία του χρόνια το παιδί ανακαλύπτει τη σεξουαλικότητα και αντιλαμβάνεται τη μαμά με έναν διαφορετικό τρόπο. Οι σεξουαλικές διαστάσεις της τελευταίας υπήρχαν πριν αυτήν την «σεξουαλική επιφάνεια», ωστόσο η θέαση της ερωτικής μαμάς συνιστά μια συνειδητοποίηση διαφορετικής κατηγορίας. Με τον ίδιον τρόπο, λίγο αργότερα το παιδί θα δει τον μπαμπά ή τη μαμά στη δουλειά και θα τους αντιληφθεί σύμφωνα με την νεοκατακτηθείσα κατηγορία π.χ. των εργαζόμενων «μισθωτών». Ο Freud σημείωνε πως ο υστερικός υποφέρει εξαιτίας μιας σκηνής αποπλάνησης σχετιζόμενης με έναν από τους γονείς (ή συγγενείς), αργότερα όμως στο κλινικό του έργο η σκηνή της αποπλάνησης έγινε

⁵⁸ Περίπτωση ενός μικρού αγοριού που ανέλυσε ο Freud το 1909. Το παιδί υπό το κράτος του άγχους ευνουχισμού υπέφερε από φοβία των αλόγων (ότι θα τον δαγκώσουν).

⁵⁹ Η ιδέα της μητέρας ως εξαρχής αντικειμένου επιλογής (ερωτικού αντικειμένου) προτείνεται στην Κλαϊνική θεωρία (Σχολή των Σχέσεων Αντικειμένου). Στη φροϋδική σκέψη είναι στο οιδιπόδειο στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης που αναδύεται η επιθυμία, οπότε είναι μόνον τότε που το ετερόφυλο αντικείμενο σεξουαλικοποιείται. Στα προγενέστερα στάδια (πρωκτικό, στοματικό), η σχέση του παιδιού με τη μητέρα είναι συγχωνευτική (η μητέρα ως χρηστικό αντικείμενο ανάγκης).

κατανοητή ως προερχόμενη από την εσωτερική-φαντασιακή ζωή του παιδιού. Η **σκηνή της αποπλάνησης** είναι η διαρρηγνύουσα άφιξη της σεξουαλικότητας αυτής καθεαυτής διαμεσολαβούμενης από τη βιο-λογία του παιδιού. Οι γονείς ούτως ή άλλως εμπλέκονται συνολικά σε μια εντατική άσκηση σαγήνης του παιδιού τους τραβώντας το από το αυτοερωτικό του κουκούλι, σε έναν έρωτα πάθους για τον άλλο. Υπό αυτό το πρίσμα, η σκηνή της αποπλάνησης είναι ένα πραγματικό σταυροδρόμι ανάμεσα στην εισβάλλουσα (βίαιη) σεξουαλική ενόρμηση του εαυτού και την αποπλάνηση προερχόμενη από το αντικείμενο (Bollas 2000). Υπό αυτό το πρίσμα, υπάρχει σύνδεση ανάμεσα στον έρωτα και το θάνατο καθώς διαμέσου αυτής της επιφάνειας πεθαίνει η εικόνα της μητέρας. Από εδώ και στο εξής το παιδί -υπό την επήρεια ανηλεών ενστικτωδών ώσεων που προάγουν μια σεξουαλική συνειδητότητα-καλείται να επιβιώσει εμφορούμενο από την φαντασία της επιθυμίας της μαμάς: ο Freud (στον Bollas 2000), σημειώνει ότι ο γυναικείος κόλπος είναι φοβερός καθώς υποχρεώνει το παιδί να έρθει αντιμέτωπο με το άγχος ευνουχισμού, ενώ ταυτόχρονα σηματοδοτεί την απαρχή μιας επώδυνης πραγματικότητας η οποία επιτάσσει ότι η τώρα πια πάει δια μιας η (παλιά) μαμά, έφυγε για πάντα, συνθήκη που σημαίνει τον θάνατο της παιδικότητας, τον πρώτο από τους πολλούς θανάτους με τους οποίους αναμετρώνται όλοι, στη διαδρομή της συνάντησης του εαυτού τους με την πραγματικότητα. Εφόσον η σεξουαλικότητα επιφέρει τη γένεση ενός *ρήγματος* στον εαυτόν, δεν μας εκπλήσσει το γεγονός ότι αυτή η ενορμητικότητα προσελκύει γύρω της σα μαγνήτης όλες τις θεματικές σχετικές με αυτόν τον πρώτο θάνατο, πρωτίστως τη *σύνδεση του οργανισμού με τον θάνατο*. Ερωτήματα γύρω από τη σεξουαλικότητα, π.χ. «*Τι είναι αυτή; Περί τίνος πρόκειται*» αποτελούν συνιστώσες αυτού του πρωταρχικού συμπλέγματος που επιβάλλεται στο παιδί. «*Τι συμβαίνει ακριβώς στον εαυτόν; Πώς να κατανοήσει κάποιος αυτήν την έκβαση των πραγμάτων;*».

Ο Kohon (στον Bollas 2000), υπογραμμίζει την αδιέξοδη ψυχική θέση του υστερικού ο οποίος είναι καθηλωμένος ανάμεσα σε δύο αντικείμενα επιθυμίας (τον μπαμπά και τη μαμά), αδυναμώντας να περνάει από τον ένα στον άλλο. Μέρος αυτής της στασιμότητας έχει να κάνει με την «σεξουαλική επιφάνεια», εκεί δηλαδή που το παιδί ξαφνικά συνειδητοποιεί την ύπαρξη δύο μαμάδων, δύο μπαμπάδων και δύο εαυτών εν τέλει: *των προγενετήσιων και των γενετήσιων*. Ο υστερικός δύσκολα απαντάει στο ερώτημα *ποιόν (από τους δύο) επιθυμεί*, είναι αβέβαιος για την επιθυμία του.

Όλα τα παιδιά γυρεύουν να προστατευτούν από αυτήν τη σύγκρουση (την επέλαση της σεξουαλικότητας), μη μπορώντας (μη γνωρίζοντας) να αποδώσουν την ψυχολογική αλλαγή τους στη σεξουαλικότητα, μη δυνάμενοι να τη συνδέσουν με αυτήν, οπότε αναπόφευκτα γυρεύουν ανακούφιση μεταφέροντας τη σύγκρουση έξω από τη σχέση μαμά-παιδί, επικεντρώνοντάς την μοιραία στο **τρίτο αντικείμενο** τον **πατέρα**: «*αυτός το έκανε (τη διάρρηξη)! Αυτός είναι υπεύθυνος για αυτή την εισβολή (της σεξουαλικότητας...)*». Αν ο πατέρας είναι αρκετά καλός (good enough father), θα αποδεχθεί-απαρτιώσει αυτήν την προβολή και θα την υπομείνει καθώς γνωρίζει ότι, όσο και αν είναι βαθεία αγαπώμενος από το παιδί του, άλλες πλευρές αυτού του ίδιου είναι μισητές και μη αποδεκτές. Επισημαίνεται ως μια σημαντικότερη λειτουργία ο πατέρας εν τέλει να αποδεχθεί τις προβολές του παιδιού, δηλαδή το μίσος του νηπίου για τον εξωτερικό κόσμο. Σε όλες τις περιπτώσεις, αυτή η προβολή των διεγέρσεων **επιστρέφει** αργότερα, καθώς η σεξουαλικότητα του υποκειμένου ταυτίζεται με τον πατέρα. Ένδειξη τούτου αποτελεί το γεγονός ότι το κορίτσι βρίσκει τον πατέρα της *sexy* ενώ το αγόρι συναντά σ'αυτόν ένα έτοιμο αντικείμενο σεξουαλικού πεπρωμένου (σεξουαλικού προσανατολισμού)⁶⁰. Υπό αυτό το πρίσμα ο πατέρας μεταφέρει την απωθημένη σεξουαλική διέγερση του παιδιού η οποία ωστόσο **επιστρέφει** στο τελευταίο διαμέσου μιας ταύτισης μαζί του *εν είδει ανάκτησης*. Μια παρόμοια προβολή επισυμβαίνει στη σχέση με τη μητέρα, καθώς το παιδί προβάλλει σε αυτήν τα τροφοδοτικά-μητρικά του συναισθήματα έτσι ώστε αργότερα, όταν ως ενήλιξ θα φροντίζει τους άλλους, ο εαυτός του καταλήγει να απολαμβάνει την **ναρκισσιστική επιστροφή** των αρχαϊκών προβολών.

Ο Bollas (2000) σημειώνει σε ποιο βαθμό στην ασυνείδητη ζωή ενός εκάστου (υστερικού ή μη), σοβεί η φαντασία ότι κακοποιήθηκε από τον πατέρα. Αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία, αν λάβουμε υπόψη τις ανακλήσεις αναμνήσεων στις αφηγήσεις των ασθενών ότι είχαν κάποτε υποστεί σεξουαλική κακοποίηση. Ο συγγραφέας επανέρχεται σημειώνοντας ότι, σε όλες τις περιπτώσεις, η παρενόχληση (ανάδυση της σεξουαλικότητας) από μόνη της είναι σεξουαλική καθώς διαρρηγνύει την αρχική σχέση με τη μαμά και μετατρέπει την ευδαιμονία της άγνοιας σε αμάρτημα σεξουαλικής επίγνωσης. Ο πατέρας είναι η **σεξουαλικότητα ως τραύμα**, μια παρενοχλούσα φιγούρα της οποίας η σεξουαλικότητα εισάγει μια σφήνα ανάμεσα στο παιδί και τη μαμά: «*ό,τι ήταν μέχρι τώρα παραδεισένιο καταστράφηκε από το φίδι που οδηγεί τον*

⁶⁰ Εν είδει πυξίδας (la bussola), προσθέτουμε εμείς.

Θεό (τη μαμά), να μας εγκαταλείψει στο πεπρωμένο μας» (σ.14). Ο σεξουαλικός πατέρας καταλήγει να γίνεται ο φορέας του κακού, προστατεύοντας έτσι το υποκείμενο από τις σεξουαλικές του προθέσεις οι οποίες εύκολα πλέον μπορούν να αποδίδονται (προβάλλονται) π.χ. στους πάσης φύσεως άνδρες που γυρεύουν μικρά παιδιά για να ικανοποιούν τις διαστροφικές ορέξεις τους.

Εν κατακλείδι, καθώς το υποκείμενο συνειδητοποιεί τη σεξουαλικότητά του, την προβάλλει στον πατέρα του τον οποίο στη συνέχεια απεχθάνεται. Εν τέλει, ο σεξουαλικός πατέρας ευνουχίζεται: ή περιθωριοποιείται για λίγο ή βγαίνει τελείως από τη μέση όπως στη χριστιανική θεολογία.

Η Schaeffer (2001), στο κείμενό της επανέρχεται στη θεματική της ενεργούς ομοφυλοφιλίας σημειώνοντας ότι αυτή στις Η.Π.Α καθιερώθηκε ως ένα κοινοτικό κίνημα, μια ιδεολογία και ισχυρή άσκηση πίεσης διότι επεκτείνεται διεθνώς σε μια πληθώρα κοινωνικών και πολιτιστικών διαστρωματώσεων θέτοντας σημαντικά ερωτήματα τόσο ψυχαναλυτικά όσο και κοινωνικά. Συνεχίζει υπογραμμίζοντας ότι η ομοφυλοφιλία είναι ένα πρόβλημα συνδεδεμένο τόσο με το ναρκισσισμό όσο και με τις οιδιποδειακές συγκρούσεις.

Πρόκειται εδώ για τις κλασικές φροϋδικές θέσεις σύμφωνα με τις οποίες έχουμε δύο τύπων ανδρικής ομοφυλοφιλίας: την προγενετήσια (ναρκισσιστική) και την οιδιποδειακή. Η πρώτη συνιστά αρχαϊκή καθήλωση και συμπίπτει με την επενέργεια ταυτισιακών διεργασιών του παιδιού με τη μητέρα. Στη δεύτερη το αγόρι υπό το κράτος του άγχους ευνουχισμού (επειδή ενορμητικά είναι κοντά στο αιμομικτικό αντικείμενο), προσφέρεται ως σεξουαλικό αντικείμενο στον οιδιπόδειο πατέρα, προκειμένου να μην υποστεί τα δεινά της τιμωρίας επειδή εποφθαλμιά το απαγορευμένο αντικείμενο.

Βιβλιογραφία

Akhtar S. (2009). *Comprehensive Dictionary of Psychoanalysis*. Karnac, London

Bollas Ch (2000). *Sexual epiphany*. Στο "Hysteria", Routledge and New York

Budd S. Rusbridger R. (2005). *Introducing Psychoanalysis: Essential Themes and Topics*. Rusbridger

Η ψυχανάλυση της ωραίας κοιμωμένης. Δασκαλόπουλος Θ. Ανακτήθηκε 13/1/2020 από το Διαδίκτυο http://psi-gr.tripod.com/psychoanalysis_sleeping_beauty.html

De Mijola A. (2002). *Dictionnaire de la Psychanalyse*. Calmann –Levy, Paris.

Freud S (1914). "On Narcissism: An introduction" in *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIV*.

Freud S. (1917). *On Transformations of Instinct as Exemplified in Anal Erotism*. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVII (1917-1919)*.

Freud S. (1919). "A child is being beaten": a contribution to the study of the origin of sexual perversions. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVII*.

Guignard F. (1995). *Le maternel et le féminin. Deux espaces de la vie psychique*. Paris Dunod.

Hartocollis P. (1892). *Time and Timelessness or the Varieties of Temporal Experience (A Psychoanalytic Inquiry)*. Intl Universities Pr Inc

Kernberg O. (1995). "Love Relations" Normality and Pathology. Yale University Press, New Haven and London.

Μακ Ντούγκαλ Τζ. (2001). Τα χίλια και ένα πρόσωπα του έρωτα. Νεφέλη, Αθήνα.

Ποταμιάνου Α. (2013). Πεπρωμένα και σήμαντρα της ενοχής. ανακοίνωση στο Συνέδριο της Ψυχοσωματικής Εταιρείας, Αθήνα 17-18 Μαΐου.

Σακελλαρόπουλος Π., Παναγιώτου Κ., Ευστρατίου Σ.(2003). Η Αρχαϊκή Μητέρα: Μυθολογία και βασικές ψυχαναλυτικές έννοιες. Εταιρεία Κοινωνικής Ψυχιατρικής και Ψυχικής Υγείας. Ψυχιατρική 14:19-27

Van Haute, Ph Corveleyn J.(2001). Seduction Suggestion psychoanalysis. Paris Haute, Corveleyn.

Zanardi C. (1990). Essential Papers on the Psychology of Women. NYU Press.